

ТАВРІЙСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ В.І. ВЕРНАДСЬКОГО
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ
УПРАВЛІННЯ, ЕКОНОМІКИ ТА ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ

МАТЕРІАЛИ
МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ
КОНФЕРЕНЦІЇ

**АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ РОЗВИТКУ
СУЧАСНОЇ ЕКОНОМІКИ,
УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ**

28 грудня 2019 р.

Частина II

м. Київ

ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ КОМІТЕТ:

Горник Володимир Гнатович – директор Навчально-наукового інституту управління, економіки та природокористування Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського, доктор наук з державного управління, доцент.

Кравченко Сергій Олександрович – завідувач кафедри публічного управління та адміністрування Навчально-наукового інституту управління, економіки та природокористування Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського, доктор наук з державного управління, доцент.

Безус Павло Іванович – в.о. завідувача кафедри менеджменту та міжнародних економічних відносин Навчально-наукового інституту управління, економіки та природокористування Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського, доктор економічних наук, професор.

Путінцев Анатолій Васильович – в.о. завідувача кафедри фінансів та обліку Навчально-наукового інституту управління, економіки та природокористування Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського, кандидат економічних наук, доцент.

Петровська Ірина Олегівна – в.о. завідувача кафедри економіки, підприємництва та природничих наук Навчально-наукового інституту управління, економіки та природокористування Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського, кандидат економічних наук, доцент, старший науковий співробітник.

Актуальні питання розвитку сучасної економіки, управління та адміністрування: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ, 28 грудня 2019 р. – Київ: Таврійський національний університет імені В.І. Вернадського, 2019. – Ч. 2. – 132 с.

ISBN 978-966-992-002-7

У збірнику представлено стислий виклад доповідей і повідомлень, поданих на міжнародну науково-практичну конференцію «Актуальні питання розвитку сучасної економіки, управління та адміністрування», яка відбулася на базі Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського 28 грудня 2019 р.

УДК 330.34(063)

ЗМІСТ

НАПРЯМ 6. РОЗВИТОК ПРОДУКТИВНИХ СИЛ І РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА

Богуславська С. І., Стуглик Д.
ПРИНЦИПИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНАЛЬНИХ
ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ 7

Дармограй В. І., Підвальна О. Г.
ОСОБЛИВОСТІ АГРОТУРИЗМУ В РЕГІОНІ 9

Кикоть В. И.
КОНЦЕПЦІЯ КОМПЛЕКСНО-АДАПТИВНОГО
ПОДХОДА ГОСУДАРСТВЕННОГО РЕГУЛЮВАННЯ
МАЛОГО ПРІДПРИНИМАТЕЛЬСТВА 12

Мельниченко Г. М., Білоус С. П.
МЕТОДИКА ФОРСАЙТ В ПРОГНОЗУВАННІ ІННОВАЦІЙНОГО
РОЗВИТКУ РЕГІОНУ 16

Радченко А. А., Павлова А. І.
ПРОБЛЕМИ КРЕДИТУВАННЯ МАЛОГО БІЗНЕСУ
В АГРАРНІЙ СФЕРІ..... 18

Старостенко Г. Г., Перегудова А. С.
ДОСЛІДЖЕННЯ РЕГІОНАЛЬНОЇ ДИФЕРЕНЦІАЦІЇ
СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ 21

НАПРЯМ 7. ЕКОНОМІКА ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ ТА ОХОРОНИ НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

Гудзенко К. В., Покоłodна М. М.
ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ЕКСКУРСІЙНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ
ТА ЕКОНОМІЧНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ОБ'ЄКТІВ
ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНОГО ФОНДУ 25

Кобзар О. М.
ФОРМУВАННЯ КОМПЕНСАЦІЙНОГО МЕХАНІЗМУ
ВІДШКОДУВАННЯ ЗБИТКІВ ВІД НЕГАТИВНОГО ВПЛИВУ
ВІДХОДІВ НА НАВКОЛИШНЄ ПРИРОДНЕ СЕРЕДОВИЩЕ..... 29

НАПРЯМ 8. ДЕМОГРАФІЯ, ЕКОНОМІКА ПРАЦІ, СОЦІАЛЬНА ЕКОНОМІКА І ПОЛІТИКА

Богущ Л. Г.
ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ МОЛОДІ В УКРАЇНІ:
ПРОБЛЕМИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ
ІНДИВІДУАЛЬНИХ СТРАТЕГІЙ 32

Volkova N., Pilina A. SOCIO-PSYCHOLOGICAL ASPECTS OF PERSONNEL ADAPTATION.....	36
Ковач В. О. ЕФЕКТИВНА ЗАЙНЯТІСТЬ НА РИНКУ ПРАЦІ	40
Панченко Г. Г. ПОВНА ЕНЕРГОЄМНІСТЬ ТРУДОВИТРАТ.....	43
Росенко В. І., Кучер Д. А., Чернова К. В. РІВЕНЬ ОСВІТИ – ФАКТОР ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ.....	46
НАПРЯМ 9. ГРОШІ, ФІНАНСИ І КРЕДИТ	
Адамов Д. В., Юхненко М. А., Асланова Д. Д. ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ФІНАНСОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ.....	50
Бондаренко Н. М., Госало В. А. РОЛЬ ОСНОВНИХ ПОДАТКІВ У ФОРМУВАННІ ДОХОДІВ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ.....	53
Знаменський В. І. РОЛЬ БЮДЖЕТУ В СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОМУ РОЗВИТКУ КРАЇНИ	57
Исмайлова Ф. Э. ОРГАНИЗАЦИОННАЯ СТРУКТУРА БАНКОВСКОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ И НАДЗОРА: МЕЖДУНАРОДНЫЙ ОПЫТ И ОТЕЧЕСТВЕННАЯ ПРАКТИКА	60
Кміть В. М., Щирба О. В. ОЦІНКА ФІСКАЛЬНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ПДВ	64
Литвин Н. Ю. ВПЛИВ ВАЛЮТНОГО РЕГУЛЮВАННЯ НА МЕХАНІЗМ БАНКІВСЬКОГО ТОРГОВЕЛЬНОГО ФІНАНСУВАННЯ.....	68
Мамедова Е. Ш. СУТНІСТЬ ТА КЛАСИФІКАЦІЯ ЗАГРОЗ БЮДЖЕТНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ.....	71
Мільченко В. О. КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ БАНКІВ НА РИНКУ БАНКІВСЬКИХ ПОСЛУГ	74
Недорода Є. П. РОЛЬ КОНТРОЛЮ В УПРАВЛІННІ БЮДЖЕТНИМИ ВІДНОСИНАМИ.....	77
Панченко Г. Г. ПОВНА ЕНЕРГОЄМНІСТЬ ВАЛЮТИ.....	80

Sallam Diala FACTORS AFFECTING THE INVESTING CLIMATE.....	84
Свистун А. О. РЕСУРСНА БАЗА НАЦІОНАЛЬНИХ БАНКІВ РОЗВИТКУ: НА ПРИКЛАДІ ПОЛЬЩІ.....	86
Сидорчук А. А. ОСОБИСТІ ІНДИКАТОРИ ФІНАНСОВОГО СТАНУ ДОМОГОСПОДАРСТВ.....	90
Скрипник В. В. ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ КОМЕРЦІЙНОГ БАНКУ	93
Урванцева С. В., Сандульський Р. П. АНАЛІЗ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КАПІТАЛЬНИХ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ВІТЧИЗНЯНИХ ПІДПРИЄМСТВ АГРОБІЗНЕСУ	98
НАПРЯМ 10. БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК, АНАЛІЗ ТА АУДИТ	
Гончаренко О. О. ФОРМА ВЕДЕННЯ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ В НЕБАНКІВСЬКИХ ФІНАНСОВО-КРЕДИТНИХ УСТАНОВАХ: ВИБІР ТА РЕГЛАМЕНТАЦІЯ	102
Горлачук О. А. ДО ПИТАННЯ ЩОДО КЛАСИФІКАЦІЙНИХ ОЗНАК СУДОВИХ ЕКОНОМІЧНИХ ЕКСПЕРТИЗ	105
Мельник І. М. ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДУ SWOT ДЛЯ АНАЛІЗУ ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВНИХ ЛІСОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ	108
Пацарнюк О. В. ОСОБЛИВОСТІ ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ АУДИТУ ТА АНАЛІЗУ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ.....	111
Петришин Л. П., Михальчук Л. Ю. ОРГАНІЗАЦІЙНІ АСПЕКТИ СЛУЖБИ ВНУТРІШНЬОГО АУДИТУ ВЛАСНОГО КАПІТАЛУ НА АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ.....	113
Сарапіна О. А., Фокін М. О. ПОРЯДОК ОЦІНКИ ЗАПАСІВ: ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ.....	118

НАПРЯМ 11. СТАТИСТИКА

Бурменський Р. В., Сізова Н. Д.

**АНАЛІЗ РОЗВИТКУ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ
ТЕХНОЛОГІЙ У СФЕРІ ОСВІТИ УКРАЇНИ..... 122**

**НАПРЯМ 12. МАТЕМАТИЧНІ МЕТОДИ, МОДЕЛІ
ТА ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ЕКОНОМІЦІ**

Ушакова О. А., Сахно Т. С.

**ОСОБЛИВОСТІ ВПРОВАДЖЕННЯ КОМП'ЮТЕРИЗОВАНИХ
СИСТЕМ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ..... 127**

НАПРЯМ 6. РОЗВИТОК ПРОДУКТИВНИХ СИЛ І РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА

Богуславська Світлана Іванівна

кандидат економічних наук, доцент,

доцент кафедри менеджменту та економічної безпеки,

Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького

Стуглик Джоанна

кандидат економічних наук,

здобувач ступеня доктора економічних наук кафедри економіки,

підприємництва та природничих наук,

Таврійський національний університет імені В. І. Вернадського

ПРИНЦИПИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНАЛЬНИХ ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ

Регіональні системи України відрізняються винятковою різноманітністю природних ресурсів і умов, кожен регіон має свою неповторну у поєднанні природних, економічних і соціальних комплексів, історично сформовану структуру господарства. Тому при розробці стратегій сталого розвитку недоврахування специфіки наявних регіональних переваг або проблем може створити певні труднощі в їх реалізації. У зв'язку з цим кожному регіону, який володіє тими чи іншими унікальним ресурсом, потрібно виробити власну стратегію регіонального розвитку, побудовану на основі загальних принципів збалансованого еколого-соціо-економічного розвитку в межах національної економіки.

При цьому ми вважаємо, що методологічна тріада «економіка – навколишнє природне середовище – населення» через багатозначність і складність даного словосполучення обумовлює введення терміну «інтегральний сталий розвиток». Інтегральний сталий розвиток формується на основі принципу дотримання пріоритетних екологічних і соціальних імперативів. Таким чином, інтегральний сталий розвиток регіональної економічної системи – це здатність соціо-екологічно ефективно використовувати ресурси свого розвитку; безперервно і постійно якісно змінювати показники з метою досягнення позитивної динаміки, при цьому стабілізуючи споживання природних ресурсів; зберігати і покращувати довкілля і природні комплекси, створювати сприятливі умови для комфортного проживання людей при дотриманні, загальної збалансованості і пропорційності в розвитку системи [2].

Кожна країна, приймаючи свою національну стратегію сталого розвитку, трансформує її у відповідності з конкретними умовами. У «Стратегія сталого розвитку України» визначено основні принципи сталого розвитку, які адаптовані до умов української економіки:

соціально-економічний розвиток має бути направлений на поліпшення якості життя людей і природних умов їх життєдіяльності при збереженні відтворювального потенціалу природного комплексу країни;

збереження навколишнього природного середовища має складати невід'ємну частину процесу сталого розвитку, в одне ціле повинні бути поєднані економічний розвиток, соціальна справедливість і екологічна безпека, які в сукупності визначають основні критерії розвитку;

- еколого-безпечне господарювання має базуватися на посиленні взаємозв'язку економіки та екології, формування єдиної (збалансованої) екологізованої системи економічного розвитку;

- важливою умовою переходу суспільства до сталого розвитку є викорінення бідності та запобігання великих відмінностей в рівні життя людей;

- в перспективі в міру реалізації ідей сталого розвитку має зростати значення питань раціоналізації масштабів і структури особистого споживання населення;

- збереження для всіх народів та етносів, які проживають в Україні, їх культур, традицій, середовища проживання. Це повинно бути одним із пріоритетів національної політики держави на всіх етапах переходу до сталого розвитку;

- необхідність забезпечення вільного доступу до екологічної інформації, створення відповідної бази даних з використанням в цих цілях глобальних і національних комунікацій та інших засобів інформатики;

- в ході розвитку законодавчої бази слід враховувати екологічні наслідки передбачуваних дій, виходити з необхідності підвищення відповідальності за екологічні правопорушення, забезпечувати компенсації особам, які постраждали від забруднення навколишнього середовища;

- екологізація свідомості і світогляду людини, переорієнтація системи виховання і освіти на принципи сталого розвитку повинні сприяти висуненню інтелектуально-духовних цінностей на пріоритетне місце по відношенню до матеріально-речових;

- провідна роль у створенні умов, які забезпечують реалізацію завдань і цілей сталого розвитку, повинна належати державі як гаранту забезпечення економічного розвитку, соціальної справедливості та охорони навколишнього природного середовища [1].

Згідно вищенаведених принципів, які відображають ключові положення сталого розвитку, економічні параметри не повинні бути

пріоритетними, як це відбувається в сучасній парадигмі антистійкого розвитку. Крім того, для регіональної економічної системи ці принципи повинні розглядатися і прийматися за основу крізь призму тих відмінних рис, якими володіє кожна територія національного економічного простору.

Список використаної літератури:

1. Глобальне партнерство в парадигмі сталого розвитку: освіта, технології, інновації [Текст] : [колект. монографія] / [А. І. Бойко та ін. ; за заг. ред. О. Ю. Березіної, Ю. В. Ткаченко] ; Нац. мережа ВНЗ-партнерів спіл. проекту ЄС/ПРООН «Місцевий розвиток, орієнтований на громаду», Черкас. держ. технол. ун-т. – Черкаси : Чабаненко Ю. А. [вид.], 2017. – 523 с.

2. Проблеми сталого розвитку суспільства: погляд очима різних поколінь : монографія / [за заг. ред. О. Ю. Березіної, Ю. В. Ткаченко]; Національна мережа ВНЗ-партнерів спільного Проекту ЄС/ПРООН «Місцевий розвиток, орієнтований на громаду»; Черкаський державний технологічний університет. – Черкаси: Видавець Чабаненко Ю.А., 2016. – 565 с.

Дармограй Володимир Іванович

доктор економічних наук,

*професор кафедри економіки, підприємництва та природничих наук,
Таврійський національний університет імені В. І. Вернадського*

Підвальна Оксана Григорівна

кандидат економічних наук, доцент,

*доцент кафедри аграрного менеджменту,
Вінницький національний аграрний університет*

ОСОБЛИВОСТІ АГРОТУРИЗМУ В РЕГІОНІ

Агротуристична діяльність є доволі новим видом у сільськогосподарській сфері, яка сформувалась в процесі її реформування. Єдиної думки щодо визначення поняття агротуризм поки немає. Проте, воно може бути синтезом різних визначень, прийнятих в зарубіжних країнах, де відпочинок в сільській місцевості прийнято називати агротуризмом, зеленим, сільським туризмом. Існує найбільш повне визначення, розроблене Асоціацією Світового економічного розвитку (СЕР): «Агротуризм – це сектор туристичної галузі, орієнтований на використання природних, культурно-історичних та інших ресурсів сільської місцевості та її специфіки для створення комплексного туристичного продукту». Визначення Асоціацією СЕР є, на наш погляд, найбільш повним, але незрозуміло, що мається на увазі під іншими ресурсами і їх специфікою [3, с. 403].

На нашу думку, агротуристична діяльність регіону (аграрний туризм) – це, з одного боку, вид сільських підсобних виробництв, а з іншого, це сектор туристичної галузі, заснований на використанні ресурсів сільських поселень: економічних, природних та культурно-історичних [2].

Агротуристична діяльність в регіоні передбачає економічні відносини трьох суб'єктів: туристичної фірми, господарюючого суб'єкта, який надає агротуристичні послуги, і самого туриста. Специфіка агротуризму, виділяє його серед інших сільських підсобних виробництв тим що це, перш за все, послуга, яка вимагає наявності сільськогосподарських тварин, птахів і рослин, а метою подорожі для туриста є відпочинок, знайомство з сільським життям, сільськогосподарським виробництвом.

Варто виділити наступні фактори розвитку агротуристичної діяльності в регіоні: інфраструктурні, територіальні, виробничі та соціокультурні фактори оцінки агротуристичної привабливості сільських поселень, що дозволяють сформувати підходи до управління попитом.

Агротуристична привабливість, на нашу думку, являє собою сукупність матеріально-технічної бази аграрного сектора і наявність багатих ресурсів, які доповнюються етнокультурами, різноманітністю народних свят, звичаїв, ремесел, промислів.

Існують такі різновиди агротуристичної діяльності в регіоні: агротуризм в безпосередній близькості від великих промислових центрів. У сільських пунктах в безпосередній близькості від промислових центрів агротуристична привабливість складається з наступних складових: різноманітність природних ландшафтів; близькість до промислового центру; певна обізнаність потенційних споживачів послуги про стан справ в даному сільському населеному пункті; наявність елементів інфраструктури; задовільна матеріально-технічна база; наявність культурних ресурсів гостинності; агротуризм поблизу широко відомих санаторно-курортних зон і місць масових відвідувань туристами тощо [1].

Економічна ефективність від розвитку агротуризму в регіоні досить висока. Основний прибуток підприємства, що надають послуги агротуризму, можуть отримувати за рахунок надання додаткових послуг. Найбільш перспективною формою розвитку агротуризму, на нашу думку, є розвиток агротуризму як одного з видів підсобних виробництв сільськогосподарських підприємств. Принципи створення і функціонування агротуризму як одного з видів підсобних виробництв сільськогосподарських підприємств в значній мірі відповідають інтересам його учасників: для сільськогосподарського підприємства – отримання додаткового прибутку; для туристів – задоволення потреби в здоровому відпочинку; для жителів окремих сільських поселень – додаткові робочі місця, отримання додаткових коштів від продажу

продукції особистих підсобних господарств і т. д.; для органів влади всіх рівнів – додаткові податкові надходження, поліпшення життя громадян.

Щоб забезпечити соціально-економічну ефективність розвитку агротуристичної діяльності в регіоні для початку необхідно оцінити ступінь агротуристичної привабливості сільських поселень регіону за допомогою алгоритму оцінки, далі оцінити економічну ефективність розвитку агротуристичної моделі. Для збільшення доходів агротуризму як нового виду сільських підсобних виробництв необхідно розвивати комплекс додаткових послуг, що включають харчування екологічно чистими продуктами; участь в національних святах (Масниця, Великдень, Різдвяні свята та інші); різні екскурсії з можливістю участі, наприклад, в зборі врожаю, догляду за тваринами тощо. Агротуристичне підприємство повинно прагнути до більш повного використання свого майна, для цього необхідно збільшувати попит на агротуристичні послуги за допомогою: підвищення якості сервісного обслуговування (проживання, харчування, інших послуг); розширення сфери додаткових послуг і торгівлі: встановлення системи знижок для групових турів, сезонних знижок.

Агротуризм позиціонується як найменш витратний спосіб поліпшення економічного становища сільських поселень в регіоні, так як дозволяє використовувати вже наявні ресурси. Економічний ефект від розвитку туризму багаторівневий. В результаті туристичної діяльності утворюється бюджетний ефект – результат поповнення бюджетів різних рівнів за рахунок податкових надходжень.

Отже, агротуристична діяльність створює передумови для перетворення агротуризму у важливий фактор соціально-економічного розвитку аграрного комплексу країни. Вважаємо, що розвиток агротуристичної діяльності в регіоні сприятиме згладжуванню соціальної напруженості в сільських поселеннях регіону.

Список використаної літератури:

1. Липчук В.В., Липчук Н.В. Агротуризм: організаційно-економічні засади розвитку. Львів: СПОЛОМ, 2008. 160 с.
2. Матвійчук Л., Тищук І. Сільський зелений туризм як фактор регіонального розвитку: методологічний аспект та практичний досвід: монографія. Луцьк: РВВ Луцького НТУ, 2017. 260 с.
3. Шимечко Г.І. Агротуризм як чинник активізації сільськогосподарського виробництва. *Науковий вісник Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій імені С.З. Гжицького*. Т. 10. № 3(38), Львів, 2008. С. 402-407.

Кикоть Виктория Ивановна
*кандидат экономических наук,
главный специалист отдела профориентации и профобучения,
ГКУ «Центр занятости населения Севастополя»*

КОНЦЕПЦИЯ КОМПЛЕКСНО-АДАПТИВНОГО ПОДХОДА ГОСУДАРСТВЕННОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ МАЛОГО ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВА

В условиях модернизации экономики становится неотъемлемой необходимостью эффективное функционирование одного из основных элементов обеспечения социально-экономического развития страны – малого предпринимательства, способного создавать и внедрять инновации. Однако вместе с постоянной трансформацией внешней среды в сфере малого предпринимательства происходят преобразования внутри самой экономической подсистемы, которые влекут за собой множество проблем: недооценка степени и роли рисков выхода на рынок с новой продукцией или использования новых технологий в целях обеспечения конкурентоспособности; недостаточный уровень методического обеспечения деятельности; недостаток квалифицированных специалистов; ориентация работы субъекта малого предпринимательства на получение мгновенной выгоды, а не на долгосрочную стабильную работу. В связи с чем, с целью обеспечения результативности трансформации подходов к государственному регулированию малого предпринимательства на различных уровнях его функционирования, необходима разработка соответствующих механизмов с учетом факторов риска в условиях неопределенности рыночной среды.

Подходы к управлению предпринимательской средой как на макроэкономическом, так и на региональном уровне и отдельно взятых предпринимательских структурах в экономической литературе достаточно широко представлены. В трудах ученых А.И. Амоши, В.В. Гончарова, В.И. Раппопорта, М.Х. Мескона, Т. Скоуна [1; 2; 4; 5; 6] разработаны теоретические положения, принципы управления и методические рекомендации по управлению производством в ситуациях неопределенности. Однако концептуально-методические основы в условиях риска изучены фрагментарно и не учитывают эффективности и степени воздействия регуляторных мер. Поэтому анализ научных подходов к государственному регулированию экономическими подсистемами, научное обоснование и разработка, совершенствование концептуальных направлений по повышению эффективности государственного регулирования деятельностью субъектов малого предпринимательства с учетом условий неопределенности рыночной

среды является актуальным в современных условиях и целью представленной научной работы.

Стабилизация экономики и стимулирование экономического роста страны, для которой характерны условия неопределенности тесно связано с проблемами активизации малого предпринимательства. Поскольку именно эта экономическая подсистема способна обеспечивать условия эффективного функционирования необходимо учитывать воздействующие на нее внутренние и внешние факторы, в том числе факторы государственного воздействия. К группе внешних факторов следует относить группу факторов, отражающих непредсказуемые обстоятельства: чрезвычайные ситуации, связанные с природно-климатическими условиями региона; война, террористические акты, катастрофы и пр. А также факторы, формирующиеся в условиях существования рыночной среды: определенность, риск и неопределенность. Условия существования определенности характеризуются известными и измеримыми величинами в качестве параметров объекта регулирования или процесса управления, в то время, как неопределенность не предполагает возможность с высокой точностью оценивать вероятность возможность изменений. В последнем случае возникают многообразные риски, в том числе риск как экономическая категория в данной вариации связан с принятием мер регуляторного характера, который в условиях неопределенности может повлечь значительные потери.

Когда воздействующие на экономическую подсистему факторы, не диагностированы и могут привести к нарушению функционирования, приемлемо применение методов комплексного адаптивного управления, поэтому в настоящее время происходят изменения представлений о месте и роли риска в процессе функционирования хозяйствующих структур. В экономически развитых странах созданы специализированные подразделения ведущие исследования проблем риск-менеджмента. Изучение этих направлений обеспечивает информационно-аналитическое сопровождение организационно-экономических мер, связанных с минимизацией рисков последствий через обоснование мероприятий, ослабляющих влияние негативных факторов на функционирование субъектов хозяйствования. В контексте данной работы необходимо рассмотрение классификации рисков и рискообразующих условий. В связи с этим следует выделить основные группы рисков, выделяемые в современной литературе [3]:

- по природе возникновения: субъективный и объективный. Последний возникает в условиях неопределенности функционирования экономической системы;
- по характеру последствий: чистый, влекущий за собой потери и спекулятивный, предполагающий неопределенный результат;
- по сфере возникновения: внутренний и внешний;

- по возможности страхования: страхуемый и не страхуемый (в зависимости от возможности оценивания);
- в зависимости от вида экономической деятельности;
- по степени допустимости. В контексте исследования механизмов государственного регулирования малого предпринимательства возможно выделение рисков по степени допустимости процентного отклонения вклада субъектов малого предпринимательства в ВВП региона; по масштабу: локальный, местный, отраслевой, региональный, государственный, одновременно, подразделяя на три основные группы: экономические, социальные, экологические.

Основные цели комплексно-адаптивного подхода к государственному регулированию функционирования субъектов малого предпринимательства в регионе не должны реализовываться без учета условий неопределенности рыночной среды и осуществляться через систему методов и моделей управления рисками, для чего необходимо разрешение ряда задач, вытекающих из выявленной в ходе исследований проблематики государственного регулирования малого предпринимательства: наличия правовых коллизий в части нормативно-правовых актов, несогласованности действий между службами, дублирования полномочий, несовершенства системы контроля и механизмов привлечения к ответственности, отсутствия научного обоснования программ развития и единой системы формирования информационного обеспечения, отсутствия экономических и организационных возможностей регулирования устойчивой мотивации к росту вклада малого предпринимательства.

Процесс разработки концепции государственного регулирования малого предпринимательства на различных уровнях должен опираться на оценку комплексных характеристик, оптимальных параметров эффективного регулирования, а также возможных рисков, влияющих на функционирование субъектов хозяйствования, осуществляться на основе комплексно-адаптивного подхода, учитывающего принципы регулирования и позволяющего принимать адекватные существующим условиям меры государственного регулирования.

Принципы государственного регулирования малого предпринимательства на региональном уровне должны предусматривать:

- рассмотрение субъектов хозяйствования в качестве целостной системы с определенными взаимосвязями, взаимозависимостями, наделенными присущими им функциями, свойствами, определяющими характер взаимодействия;
- согласованность целей и задач развития малого предпринимательства с приоритетными направлениями социально-экономического развития и проблемами сохранения окружающей природной среды, с

учетом факторов риска, как для каждого субъекта хозяйствования, так и для региона в целом;

- прогнозирование тенденций возможных изменений;
- использование совокупности экономических, административных и психологических методов государственного регулирования, а также вероятностных моделей и множество статистических методов к исследованию проблематики.

Предложенная концепция комплексно-адаптивного подхода к государственному регулированию малого предпринимательства позволит своевременно принимать и реализовать меры государственного регулирования в отношении субъектов малого предпринимательства, соблюдая интересы различных уровней, что обеспечит устойчивость к воздействующим факторам, посредством достижения гибкости и адаптивности исследуемой экономической подсистемы к условиям внешней среды с учетом рисков.

Список использованной литературы:

1. Амоша А.И. Стратегія вдосконалення господарського механізму [Текст] / А.И. Амоша // Вісник НАН України. – 2002. – № 1. – С. 11–15.
2. Гончаров В.В. Важнейшие критерии результативности управления [Текст] / В.В. Гончаров. – М., 1998. – 321 с.
3. Гранатуров В.М. Экономический риск: сущность, методы измерения, пути снижения: учеб. Пособие [Текст] / В.М. Гранатуров. – М.: Издательство «Дело и сервис», 2002. – 160 с.
4. Мескон М.Х. Основы менеджмента: Пер. с англ. [Текст] / М.Х. Мескон, М. Альберт, Ф. Хедсури. – М.: Дело, 1992. – 701 с.
5. Раппопорт В.И. Диагностика управления: практический опыт и рекомендации [Текст] / В.И. Раппопорт. – М.: Экономика, 1988. – 127 с.
6. Скоун Т. Управленческий учет: Пер. с англ. [Текст] / Т. Скоун. – М.: ЮНИТИ, 1997. – 176 с.

Мельниченко Григорій Миколайович
*кандидат економічних наук, доцент,
генеральний директор науково-дослідного інституту
ДП «Каталіз і екологія»,
Інститут фізичної хімії імені Л. В. Писаржевського
Національної академії наук України*

Білоус Світлана Петрівна
*кандидат економічних наук,
докторант кафедри менеджменту та економічної безпеки,
Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького*

МЕТОДИКА ФОРСАЙТ В ПРОГНОЗУВАННІ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНУ

В умовах ринкової економіки, світових економічних та політичних криз, європейського вектору розвитку України, на регіональному рівні виникає потреба в нових методологічних підходах формування стратегії розвитку, котрі б дозволили вибрати єдиний правильний шлях.

Нами розглянута можливість використання методології Форсайта для прогнозування напрямів інноваційного розвитку на рівні регіону. На даний час в світі присутній досвід застосування Форсайта для регіонального розвитку: в Австрії, Швеції, Франції, Великобританії [2]. В даному дослідженні ми ставимо завдання використання основних методів Форсайта в системі управління інноваційним розвитком регіону як інструмент прогнозування та механізм погодження науково-технологічних пріоритетів з соціально-економічними і загальними пріоритетами [3].

Можливість використання Форсайта для прогнозування інноваційного розвитку на рівні регіону обумовлена наступними факторами:

- посилення конкуренції в інноваційній сфері;
- обмеженням ресурсів державного фінансування;
- зростаючою складністю сучасних технологій;
- підвищення ролі знань та інновацій в економічному розвитку.

Форсайт слід розглядати не як документ стратегічного характеру, а як процес, як спробу поглянути в майбутнє з метою оцінки важливих напрямів розвитку та траєкторії руху до бажаних результатів.

Основними принципами Форсайта, які відрізняють даний процес від звичайного прогнозування, є:

1) принцип залучення, тобто залучення всіх груп, які зацікавлені в розвитку регіону, в обговорення довгострокових прогнозів і стратегій розвитку для вироблення загального бачення майбутнього;

2) принцип приватно-державного партнерства – тісно взаємодія між органами державної (муніципальної) влади, бізнесом та наукою;

3) принцип погодженості в діях бізнесу, наукових організацій, органів державної (муніципальної) влади і населення з метою досягнення консенсусу на основі розроблених сценаріїв розвитку території;

4) принцип динамічності, що враховує можливість змін учасниками процесу своїх поглядів в ході колективних обговорень;

5) принцип активного впливу на майбутнє, формування його можливих сценаріїв.

Механізм проведення Форсайта для розробки стратегії інноваційного розвитку регіону може включати наступні етапи [4]:

1. Ініціатива проведення Форсайта зі сторони регіональних (муніципальних) органів управління, наукового суспільства або бізнеса.

2. Створення координаційної ради, в обов'язки котрого входить робота з громадою та експертами: консалтингового центру, що забезпечує методологію проведення Форсайта і інформаційну підтримку.

3. Формування стратегічного прагнення – загальне бачення майбутнього розвитку регіону, залучення для відповідних цілей органів влади, приватного сектору, наукової сфери і т. п. Стратегічне прагнення ґрунтується на моделюванні, як ситуація буде виглядати через 15-20 років.

4. Вибір цілей розвитку, досягнутих протягом визначеного періоду.

5. Формування груп експертів – важливих учасників Форсайта, які визначають перспективні технології та готують кваліфікаційні висновки в сфері своєї компетенції. На основі експертних висновків відбувається відбір варіантів рішень, що входять в Форсайт.

6. Розробка концепції і прогнозів перспектив інноваційного розвитку регіону.

7. Порівняння результатів загального прогнозування з експертно встановленими результатами дослідження для вибору найбільш перспективних напрямів розвитку регіонів.

8. Загальне обговорення результатів прогнозування та вибору пріоритетів розвитку (включаючи соцмережі).

9. Погодження та внесення результатів Форсайт в стратегічному плані інноваційного розвитку регіону.

Суттєве місце в методології Форсайт, як було попередньо згадано, займає створення сценарних варіантів розвитку. Сценарій розвитку регіону відображає зміни стану і характеристики його елементів та використовується в якості основних інструментів аналізу альтернативних варіантів розвитку ситуацій в умовах невизначеності. В системі стратегічного планування сценарії розглядаються як різноманітність альтернативних характеристик майбутнього, використовуються для прийняття стратегічних рішень [1].

Але до сьогоднішнього часу в нашій країні побудова сценаріїв розвитку здійснюється в основному методами лінійної екстраполяції, майбутнє складається з минулої тенденції і траєкторії динаміки. Застосовуються спроби врахувати величезну різноманітність різнорідних факторів, що впливають на соціально-економічні процеси. Тож досвід показує, що довгострокові прогнози, котрі побудовані на базі вказаної парадигми, потерпали від невдач при переході до наступної фази циклу, коли різко змінювалася траєкторія динаміки суспільства.

Список використаної літератури:

1. Бутко М. П., Хомик О.Д. Методологічні засади формування сучасної парадигми політики регіонального розвитку. *Регіональна економіка*. 2014. № 2. С. 7-17.
2. Долженко І.І. Основи формування стратегії стійкого розвитку регіонів України в умовах євроінтеграції. *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України: зб. наук. праць*. Вип. 200. Ч. I. Київ, 2014. С. 84-92.
3. Корольков В.В. Прогнозування економічного розвитку регіону з використанням фактора технічного прогресу. *Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво*. 2013. № 3. С. 50-56.
4. Медвідь В. Ю. Методологічні основи прогнозування регіонального розвитку. *Галицький економічний вісник*. 2013. № 1. С. 71-76.

Радченко Андрій Анатолійович

*голова правління,
ПАТ «Аграрний фонд»*

Павлова Анастасія Ігорівна

*аспірант кафедри менеджменту та бізнес-адміністрування,
Черкаський державний технологічний університет*

ПРОБЛЕМИ КРЕДИТУВАННЯ МАЛОГО БІЗНЕСУ В АГРАРНІЙ СФЕРІ

В економіці країни та її регіонах склалася ситуація, коли фінансова підтримка з боку кредитно-банківської системи і органів влади відіграє незначну роль, як при створенні малих сільських підприємств, так і на етапі їх розвитку.

Одним з варіантів дієвого фінансування малого сільськогосподарського виробництва є його кредитування. І світова практика цьому підтвердження. В Україні ситуація виняткова. На сільське господарство зараз перепадає лише 7% кредитного портфелю банківської системи. І лише 5-6% капітальних інвестицій у АПК сформовано за рахунок

банківських кредитів та подібних їм позикових коштів. В основному підприємства інвестували власні кошти – 74% за офіційною статистикою. За рівнем здоров'я вітчизняної банківської системи (soundness of banks) Україна посідає зараз 135 місце в світі. За цим показником нижче нашої країни в рейтингу The Global Competitiveness Report 2017-2018 від Давоського економічного форуму знаходяться тільки Мавританія та Лесото. Українські банки прокредитували на 813 млрд грн. реальний сектор економіки, з них 60 млрд грн отримала аграрна галузь (за даними НБУ, станом на кінець листопада 2017 р.). Навіть власники найбільших українських агрохолдингів визнають, що одна з найсерйозніших проблем вітчизняних аграріїв – відсутність доступу до кредитних ресурсів.

На сьогоднішній день кредитуванням малого бізнесу в аграрній сфері займаються багато банків, але це здебільшого формально. Фактично ж їх співпраця носить декларативний характер. Такий розвиток співпраці обумовлений декількома причинами, однією з яких є те, що в банківській системі не існує визначення серед позичальників малих сільськогосподарських підприємств, як окремої групи клієнтів, по відношенню до яких здійснюється спеціальна кредитна політика.

Інший важливий момент полягає в тому, що вартість кредиту вище, ніж середній рівень рентабельності виробництва. В Україні ставки для малого бізнесу за валютними кредитами доходять до 25%, в національній валюті кредити – 22-35% річних. На думку фахівців, валютна ставка вище 20% річних робить кредит марним, від 14% до 20% – це балансування на межі рентабельності, за ставкою 12-14% мале підприємство почуває себе спокійніше, але суттєвий розвиток неможливий [2].

Причинами ситуації, що склалася є з одного боку те, що банкам заважає нестача сучасних технологій і «довгих» грошей, а з іншого боку – банківські ризики [1]. Непопулярність в банківському середовищі кредитування малого бізнесу в аграрній сфері пояснюється також умовами Національного банку України, згідно норм якого резерви під незабезпечені заставою кредити створюються фактично за рахунок чистого прибутку, тому більшість банків вимагають у вигляді застави нерухомість. Фактором ризику називають і непрозорість роботи малих підприємств, які вважають за краще працювати в тіньовому секторі. Немає і цивілізованого механізму повернення кредиту у відносинах несумлінного позичальника.

Таким чином, доступ малим підприємствам до кредитних ресурсів утруднений або в існуючих умовах неможливий, а підвищення ролі банківського кредиту є важливим завданням в галузі фінансово-кредитної підтримки малого бізнесу в аграрній сфері.

Відзначимо, що проблема недостатньої фінансової підтримки і відсутність реальних фінансово-кредитних механізмів забезпечення підтримки є значущою, перш за все, для підприємців, які здійснюють

свою діяльність в основному легально. Для підприємств які працюють не легально більш важливим, у порівнянні з доступністю кредитів, є оптимізація оподаткування та зниження рівня корупції (бюрократичні бар'єри). Таким чином, забезпечити доступ підприємців до кредитів – значить не тільки підтримати існуючий сектор малого бізнесу і вивести його з тіні, а й стимулювати появу нових підприємств, забезпечити розвиток існуючих, їх технічне переозброєння [1].

Непрямою мірою фінансово-кредитної підтримки малого бізнесу в сільському господарстві в країнах з розвинутою економікою, вважається надання державних гарантій за кредитами комерційних банків. Надання державних гарантій для України сьогодні стає найбільш дієвим механізмом підтримки малого бізнесу на селі і забезпечує поділ ризиків між державою, кредитними організаціями та малими підприємствами.

Висунуті комерційними банками умови кредитування часто не влаштовують підприємців, через необхідність надання в заставу суттєвих активів (нерухомості, обладнання), яких у підприємця, як правило, немає. Утруднений доступ до фінансових ресурсів, відсутність державної системи гарантування кредитів для малих підприємств істотно знижують активність населення, не дають стимулу до розвитку малих виробництв.

Досягнення мети розвитку малого бізнесу в АПК сільської місцевості можливе за допомогою гарантійного забезпечення первинних вкладень в підприємництво. Для банків малий бізнес в якості клієнта може стати привабливим в даний час тільки за однієї умови: якщо сама держава або уповноважена ним структура виступить гарантом малого бізнесу. Крім того, механізм гарантій є невід'ємним елементом цілісної системи об'єктів інфраструктури малого бізнесу на регіональному рівні та відповідних умов для розвитку малого бізнесу на селі. Державні гарантії і поручительства за кредитами, запитувані суб'єктами малого бізнесу в комерційних банках, значно збільшують кількість проектів і програм, які отримують державну підтримку – в порівнянні з прямим наданням позик з коштів державних і приватних джерел. Розмір кредитних ресурсів, які можуть бути надані комерційними банками на фінансування проектів малого підприємства при наявності забезпечених гарантій, в 2-3 рази перевищує обсяг коштів, що виділяються державою за цільовими програмами.

На нашу думку, необхідне створення дієвого регіонального інституту фінансово-кредитної підтримки малого бізнесу на селі – Гарантійного фонду, який дозволить розширити доступ малих підприємств до фінансових ресурсів через надання державних гарантій фінансовим інститутам, які кредитують суб'єкти малого бізнесу. За рахунок коштів фонду забезпечить задоволення вимог кредитора у випадках невиконання боржником своїх зобов'язань.

Список використаної літератури:

1. Фінансування аграрного сектору. 10 міфів, котрі не дають українським банкам розвивати цей напрям бізнесу. URL: <http://agroportal.ua/ua/publishing/lichnyi-vzglyad/finansirovanie-agrarnogo-sektora-10-mifov-kotorye-ne-dayut-ukrainskim-bankam-razvivat-eto-napravlenie-biznesa>. (дата звернення: 16.09.2019).
2. Стецюк П. А. Модернізація механізмів фінансового забезпечення аграрного виробництва. *Облік і фінанси*. 2016. № 1. С. 132–136.
3. Маслак Н. Банки та АПК України: співпраця триває! *Пропозиція*. 2017. № 5. С. 154–160.

Старостенко Ганна Григорівна
доктор економічних наук, професор,
професор кафедри економічної теорії;

Перегудова Анастасія Сергіївна
студентка,
Навчально науковий інститут обліку, аналізу та аудиту
Університету державної фіскальної служби України

ДОСЛІДЖЕННЯ РЕГІОНАЛЬНОЇ ДИФЕРЕНЦІАЦІЇ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

Раціональне використання трудового потенціалу відіграє важливу роль у підвищенні ефективності суспільного виробництва та рівня життя населення. Тому від того, наскільки раціонально він сформований, багато в чому залежить економічний потенціал кожного виду економічної діяльності, темпи його розвитку, зростання соціального і культурного рівня життя найманих працівників та роботодавців, становлення повноцінних відносин соціального партнерства.

Актуальність раціонального використання трудового потенціалу визначається ще й тим, що в умовах перевищення пропозиції робочої сили над попитом, низької вартості робочої сили, її невідповідності реальній вартості, наявності значних масштабів нерегламентованої зайнятості важливого значення набуває виявлення резервів підвищення ефективності використання зайнятих у всіх видах економічної діяльності.

Для вирішення даного завдання необхідно мати достовірну інформацію про трудовий потенціал окремого виду економічної діяльності, району та суспільного виробництва в цілому, який формується під впливом різноманітних чинників та умов. Тому серед проблем ефективності використання трудового потенціалу важливе значення має з'ясування сутності поняття «трудовий потенціал» та чинників, які на нього впливають.

Для успішного формування та реалізації будь-яких елементів потенціалу потрібні, насамперед, правильно підібрані кадри, якісне їх навчання організаційна культура, тісне співробітництво, можливості для вияву ініціативи, відповідна база знань, матеріальне та нематеріальне стимулювання.

Щодо ефективності використання ресурсів праці як живого чинника виробництва матеріальних і духовних благ, то тут є своя специфіка та особливості, адже саме у цьому виді ресурсу концентруються найбільшою мірою соціальні аспекти ефективності.

Резерви підвищення ефективності використання трудового потенціалу формуються у результаті дії багатьох взаємопов'язаних чинників, що являють собою систему матеріально-технічних, організаційних, соціально-економічних та інших умов, які визначають рівень використання робочої сили прямо чи опосередковано. Тож для дослідження шляхів формування працезберігаючих можливостей резервів і розробки механізмів їх використання слід мати класифікацію резервів [1, с. 78].

Коли врахувати усі особливості утворення, виявлення та використання резервів, то їх можна згрупувати за такими ознаками: за місцем утворення: регіон, підприємство, структурний підрозділ; за часом виникнення та використання: оперативні, поточні, перспективні (стратегічні); за часом дії: постійні, короткочасні; за можливістю виявлення: поверхневі (явні), глибинні (приховані); за формою впливу на ефективність виробництва: прямі, побічні; за мірою впливу на процес виробництва: інтенсивні, екстенсивні; за внесеними капіталовкладеннями: інвестиційні чи капіталоемки, безінвестиційні чи не капіталоемки; за проявом у процесі виробництва: реальні, потенційні; – за зв'язком із виробництвом: внутрішньовиробничі, поза виробничі.

Резерви, як правило, обмежені фазою виробництва. Але значна їх частина утворюється поза виробництвом. Без обліку територіальних чинників їх формування неможливо максимально використати поверхневі резерви. Тож резерви групуються за місцем їх утворення на регіональні та ті, що знаходяться на підприємстві.

Оскільки повне використання резервів пов'язане з чинником часу, особливе значення має розподіл їх на групи за часом утворення та використання – на оперативні, поточні, перспективні (стратегічні).

Оперативні резерви – це потенційні можливості вдосконалення процесу залучення до виробництва трудових ресурсів, дозволяючи перебороти відхилення у ході їх використання від норми та нормативів і безперервно проводити у стан, відповідний оптимальному. У часи оперативних резервів, обмежених проміжком технологічних операцій, змін, доби, декад, їх реалізація не потребує будь-яких капіталовкладень.

Поточні резерви – це резерви, що протягом звітного періоду виникають під впливом можливостей удосконалення організації праці,

ефективнішого використання наявного обладнання, вдосконалення технології, зниження трудомісткості продукції. Вони використовуються протягом місяця, кварталу, року та не потребують значних капіталовкладень.

Перспективні резерви для свого використання потребують значних проміжків часу і матеріальних витрат. Вони пов'язані із запровадженням нових досягнень науки і техніки, передового досвіду, реконструкцією підприємств. Поточні та перспективні резерви органічно взаємозв'язані, оскільки в міру реалізації довгострокових проектів перспективні резерви переходять до категорії поточних.

Поширений у практиці господарювання поділ резервів за можливістю виявлення на поверхневі та глибинні.

До поверхневих або наявних відносять невикористані в даний період можливості у відповідних ланках виробництва. У більшості випадків вони пов'язані з можливостями запровадження у виробництво створеної техніки і відпрацьованої технології, випробуваної з одержанням ефекту на інших підприємствах організації виробництва та праці. Використання поверхневих резервів не потребує тривалих проміжків часу і значних фінансових витрат.

Глибинні резерви – різноманітні. Переважно вони полягають у проектах нової техніки, новітньої технології, науково-технічних відкриттях і т. ін.

Залежно від форм впливу на ефективність виробництва резерви поділяються на прямі та побічні. Прямі резерви безпосередньо впливають на ефективність виробництва, а побічні – виконують ту саму функцію опосередковано [2, с. 162].

Окрім того, за мірою впливу на процес виробництва резерви доцільно поділяти на інтенсивні й екстенсивні. Інтенсивні можливості пов'язані з підвищенням продуктивності технологічного устаткування, сукупності підвищення професійних, фізичних та духовних здібностей людини тощо. Екстенсивні резерви являють собою можливості підвищення ефективності сукупної тривалості роботи працівників. Використання екстенсивних резервів пов'язане з розширенням кількісного складу виробничого персоналу, установами додаткового устаткування. Чітко розподілити екстенсивні та інтенсивні резерви важко. Але слід пам'ятати, що інтенсивні резерви мають якісний характер, а екстенсивні – кількісний.

З метою вибору варіантів капіталовкладень резерви поділяються на інвестиційні та без інвестиційні. Інвестиційні резерви потребують суттєвих капіталовкладень і пов'язані із запровадженням таких дій, що призведуть до піднесення продуктивності роботи працівників через удосконалення технології, устаткування, умов праці і т. ін. Без

інвестиційні резерви закладені у виведення з виробництва зайвого устаткування, ущільнення робочого часу тощо.

За проявом у процесі виробництва резерви поділяються на реальні та потенційні. Резерви, які можливо використати в даний час за неявих виробничих ресурсів, являють собою реальні можливості підвищення ефективності використання робочої сили. Потенційні резерви – це наявні можливості, які використовуються у звітному періоді [3, с. 76].

Наукове та практичне значення має поділ резервів за зв'язками з виробництвом на внутрішньовиробничі і позавиробничі. Перші пов'язані з невикористаними технічними, технологічними, організаційно-технічними та соціальними можливостями піднесення ефективності праці. Позавиробничі резерви формуються за межами виробництва, але максимально виявляються безпосередньо у виробництві. Вони пов'язані з необхідністю зміни загальноосвітньої та спеціальної підготовки працівників, структури зайнятості, мобільності населення, трудової і виробничої активності.

Резерви, які підвищують ефективність використання трудового потенціалу, формуються під впливом умов і чинників. Їх комплексний аналіз слугує методологічною та інформаційною основою для розробки заходів, спрямованих на ефективне використання ресурсів праці. Як умови, так і чинники підвищення ефективності використання трудового потенціалу відображають суттєві причинно-наслідкові зв'язки, що визначають даний процес. Чинник є тією рушійною силою, яка впливає на ефективність використання трудового потенціалу за різних матеріально-технічних, суспільно-економічних і природних умов. Умови забезпечують дію чинників, які підвищують ефективність використання трудового потенціалу [4]. Чинники діють стільки часу, скільки зберігаються умови, що їх породжують. Головні з цих умов матеріально-технічні, соціально-економічні, природні.

Список використаної літератури:

1. Медвідь В.Ю. Економічне регулювання регіонального розвитку: теорія, методологія, практика: монографія. – К.: НАН України, Ін-т економіко-правових досліджень, 2015. – 281 с.
2. Державне управління регіональним розвитком України: монографія / За ред. В.Є. Воротіна, Я.А. Жаліла. – К.: НІСД, 2010. – 288 с.
3. Нова регіональна політика для нової України : аналіт. доп. / за заг. ред. Я. А. Жаліла. – Київ : Ін-т сусп.-екон. дослідж., 2017. – 76 с.
4. Грищенко І. М. Зарубіжний досвід управління регіональним розвитком / І. М. Грищенко // Державне управління: удосконалення та розвиток. – 2018. – № 5. – Режим доступу : http://www.dy.nauka.com.ua/pdf/5_2018/5.pdf

НАПРЯМ 7. ЕКОНОМІКА ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ ТА ОХОРОНИ НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

Гудзенко Катерина Віталіївна
студентка;

Покоłodна Марія Миколаївна
*кандидат географічних наук,
доцент кафедри туризму і готельного господарства,
Харківський національний університет міського
господарства імені О. М. Бекетова*

ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ЕКСКУРСІЙНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ ТА ЕКОНОМІЧНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ОБ'ЄКТІВ ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНОГО ФОНДУ

Створення умов для організованого та ефективного туризму, відпочинку та інших видів рекреаційної діяльності, в тому числі і екскурсійної, в природних умовах з додержанням режиму охорони заповідних природних комплексів та об'єктів є одним з провідних завдань діяльності більшості (відповідно до статусу) об'єктів природно-заповідного фонду (ПЗФ). При цьому, в сучасних умовах, комерціалізація та підвищення економічної ефективності функціонування особливо охоронюваних природних об'єктів є не менш актуальним та нагальним завданням.

Так само актуальним це питання постає і з боку організаторів екскурсійного обслуговування, оскільки перед туристсько-екскурсійним підприємствами, які знаходяться в умовах висококонкурентного середовища, постійно стоїть питання урізноманітнення та осучаснення екскурсійної пропозиції у відповідності до актуального попиту, якими на сьогодні виступають, так звані активні подорожі різного роду, які мають загальну назву аутдор. Це відповідно в екскурсійній практиці знайшло відображення в появі окремого виду тематичних природничих або як їх ще називають екологічних екскурсій.

Поєднання цих трьох факторів обумовлює актуальність дослідження особливостей організації, технології створення та методики проведення еколого-природничих екскурсій саме «до» і безпосередньо «на» об'єктах природно-заповідного фонду. В цілому, серед існуючих на сьогодні в Україні одинадцяти категорій об'єктів ПЗФ відповідно до призначення та функціонального зонування здійснення екскурсійної діяльності

можливе на територіях наступних категорій об'єктів [1]: природні заповідники, біосферні заповідники, національні природні парки, регіональні ландшафтні парки, пам'ятками природи, ботанічні сади, дендрологічні парки, зоологічні парки, парками-пам'ятками садово-паркового мистецтва. Відвідування даних об'єктів здійснюється як самостійними відвідувачами так і організованими групами екскурсантів. В цьому контексті варто відзначити, що саме організовані екскурсанти є більш вигідним для обслуговування сегментом відвідувачів як з точки зору організації так і з точки зору отримання доходів.

На теперішній час екскурсію варто розглядати як комплексну рекреаційну послугу, яка включає ряд послуг спрямованих на задоволення найрізноманітніших потреб екскурсантів при здійсненні екскурсійної діяльності. В цілому для комерціалізації ведення екскурсійної діяльності на об'єктах ПЗФ необхідно здійснити ряд підготовчих заходів, які дозволять надавати основні (екскурсійні) та додаткові (побутово-розважальні) послуги на об'єктах. До таких належать наступні:

- Організація екологічних стежок. В цілому це є традиційним засобом організації екскурсійної діяльності на теренах охоронюваних об'єктів. Головна мета створення екологічної стежки полягає в навчанні і вихованні відвідувачів. Досягається це шляхом органічного поєднання відпочинку і пізнання під час руху по маршруту стежки. Зазвичай екологічна стежка відвідується організовано під керівництвом екскурсоведа. Однак, при наявності спеціально розроблених буклетів-путівників, а також аудіогідів, можливо і самостійне ознайомлення. Протяжність навчальної стежки обумовлюється часом, протягом якого може проводитися екскурсія. Для дорослих (старшокласників) – це дві, дві з половиною години – відповідно довжина маршруту становить близько двох кілометрів. Для малюків проводяться ознайомлювальні екскурсії на відрізку маршруту тривалістю в 30-40 хв. Школярі середніх віків проходять на екскурсії весь маршрут, але знайомляться не з усіма об'єктами (до 1,5 год).

Як і туристські маршрути, екологічні стежки можуть бути лінійними, кільцевими і радіальними. Прийнято вважати, що екологічні стежки призначені тільки для пішоходів. Такий спосіб пересування дійсно переважає, але при наявності відповідних природних умов створюються стежки також для водних туристів, лижників, велосипедистів, любителів верхової їзди.

Від форми організації залежить і спосіб обладнання стежки. Стежки бувають обладнані інформаційними щитами на кожній точці-зупинці, стовпчиками-показчиками і зовсім немарковані на місцевості. Перші стежки призначені в основному для самостійного проходження, але не виключається і проведення групової екскурсії. Стежками зі

стовпчиками-показчиками можуть йти як організовані екскурсії, так і самостійні групи (або окремі відвідувачі), але в цьому випадку їх необхідно забезпечити путівниками [2].

– Організація на об'єктах території придатної для відпочинку та задоволення санітарно-гігієнічних потреб екскурсантів. Така територія передбачає наявність облаштованих місць для прийняття та приготування їжі, розрахованих на експлуатацію в різні пори року та при різних погодних умовах, обладнана місцями для розведення вогнища та приготування їжі на вогнищі, проведення рухливих ігор, місцями для збору сміття. При цьому ця територія повинна бути розрахована на прийом як великих екскурсійних груп (тобто необхідна наявність павільйону/бесідки придатного для розміщення 30-40 осіб одночасно), так і приміщень середнього і маленького розміру. В цілому потрібно враховувати при їх розміщенні вимоги психофізіологічної комфортності екскурсантів, тобто будувати їх таким чином, щоб по можливості, одна група відпочивальників не заважала іншим. Це вкрай необхідний елемент рекреаційного облаштування, оскільки перебуваючи на природничо-екологічних екскурсіях екскурсанти завжди бажають щоб у них було більше вільного часу, який вони використають саме для перебування на свіжому повітрі [3].

– Організація елементів екстремальних розваг. На теперішній час присутність елементів екстремальності в подорожах є одним з необхідним компонентів. Ця вимога стає все більш актуальною як відповідь на напружений та одноманітний стиль життя у міському середовищі. Саме тому, перебуваючи на екскурсіях, багато екскурсантів жадають спробувати власні сили та взагалі отримати нові сильні емоції. При чому зробити це екскурсанти мають без будь-якої підготовки (за виключенням відповідного інструктажу), а розраховані вони на всіх без виключення здорових людей. Серед таких розваг можлива організація тролей, банджі – джампінгу, водних спусків на байдарках та човнах, польотів на парaplанах та інше.

– Організація фото-зон. На сьогодні фотографування та наступне публікування фото в соціальних мережах, як елемент сучасної поведінкової культури буття людини, фактично став невід'ємним для широких верств населення. Саме тому туристсько-екскурсійні об'єкти слід облаштовувати спеціально обладнаним фото-зонами та видовими площадками. Не менш важлива організація цих територій і з точки зору просування та популяризації об'єктів.

– Сувеніри. Придбання сувенірів – невід'ємна частина будь-якої екскурсії. Перебуваючи в природному оточенні екскурсанти неодмінно забажають забрати частинку цієї краси додому. Саме тому важливим завданням для комерціалізації об'єкту є виготовлення та продаж сувенірної продукції бажано з природних матеріалів, або сувенірів –

продукції місцевих народних промислів. Не менш актуальним є надання можливості екскурсантам власноруч виготовити подібного роду сувенір під час проходження відповідних майстер-класів.

– Музей. Досить часто природничу екскурсію організатори поєднують з відвіданням тематичного музею чи окремої тематичної музейної експозиції. Це може бути як музей при об'єкті ПЗФ, так і краєзнавчий чи природничий музей конкретної місцевості. Включення в природничі екскурсії музейних експозицій є доречним оскільки в різні пори роки природні об'єкти виглядають зовсім іншим чином і відповідно показ їх в інших періодах можливий саме завдяки організації музейних експозицій. Те ж саме торкається і фауністичної складової, знайомство з якою в природному оточенні здебільшого ускладнене. Саме в таких випадках музейна експозиція є найбільш дієвим засобом наочного представлення цих об'єктів показу.

Звісно, що приведений перелік можливих напрямів підвищення екскурсійної привабливості та підвищення ефективності діяльності об'єктів ПЗФ не є вичерпним і універсальним для всіх об'єктів. Крім того, організація описаних заходів вимагає певних фінансових ресурсів, і тому їх впровадження потребує розгляду з точки зору інвестиційної привабливості.

Список використаної літератури:

1. Закон України «Про природно-заповідний фонд України». Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1992, № 34, ст. 502 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-12>

2. Оборин М. С., Непомнящий В. В. Разработка экологических троп в особо охраняемых природных территориях различных природных регионов // Научные ведомости БелГУ. Серия: Естественные науки. – 2010. – № 13. – С. 174–180.

3. Покоłodна М. М. Зміцнення фінансової стійкості територій шляхом розвитку еко-туризму / М.М. Покоłodна, І. С. Баландіна, О.М. Радіонова, А.А. Рябев. – Збірник наукових праць «Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики»: Випуск 4(27)/2018 . – С. 212–222.

Кобзар Олена Михайлівна

*кандидат економічних наук, старший науковий співробітник,
Державна установа «Інститут економіки природокористування
та сталого розвитку Національної академії наук України»*

ФОРМУВАННЯ КОМПЕНСАЦІЙНОГО МЕХАНІЗМУ ВІДШКОДУВАННЯ ЗБИТКІВ ВІД НЕГАТИВНОГО ВПЛИВУ ВІДХОДІВ НА НАВКОЛИШНЄ ПРИРОДНЕ СЕРЕДОВИЩЕ

У Національній стратегії управління відходами в Україні до 2030 року зазначено, що «Проблема відходів в Україні вирізняється особливою масштабністю і значимістю як внаслідок домінування в національній економіці ресурсоємних багатовідхідних технологій, так і через відсутність протягом тривалого часу адекватного реагування на її виклики» [1]. Одним із основних принципів охорони навколишнього природного середовища, зокрема у сфері управління відходами, Законом України «Про охорону навколишнього природного середовища» визначено принцип «компенсації шкоди, заподіяної порушенням законодавства про охорону навколишнього природного середовища» [2]. Зазначений принцип є базовим і для держав-членів Європейського Союзу. Так, метою Директиви 2004/35/ЄС Європейського Парламенту та Ради «Про екологічну відповідальність за попередження та ліквідацію наслідків завданої навколишньому середовищу шкоди» [3] є встановлення екологічної відповідальності, яка полягає у запобіганні настанню екологічної шкоди або у ліквідації наслідків екологічної шкоди. В зв'язку з зазначеним, проблема удосконалення та подальшого розвитку компенсаційного механізму у сфері управління відходами набуває все більшої актуальності.

«Компенсаційний механізм відшкодування збитків від погіршення/знищення екосистемних послуг є сукупністю методів, засобів, інструментів (набору грошових компенсацій) за погіршення або втрату екосистемних послуг для відшкодування збитків за упущену вигоду внаслідок неодержаних прибутків (доходів) від скорочення (недоотримання) внесків, що генеруються екологічними потоками, в результаті забруднення навколишнього середовища, а також для відшкодування суспільних витрат на ліквідацію спричиненої шкоди стану екосистем» [4].

Алгоритм формування та реалізації компенсаційного механізму відшкодування збитку завданого навколишньому природному середовищу негативним впливом відходів представлено на рисунку 1.

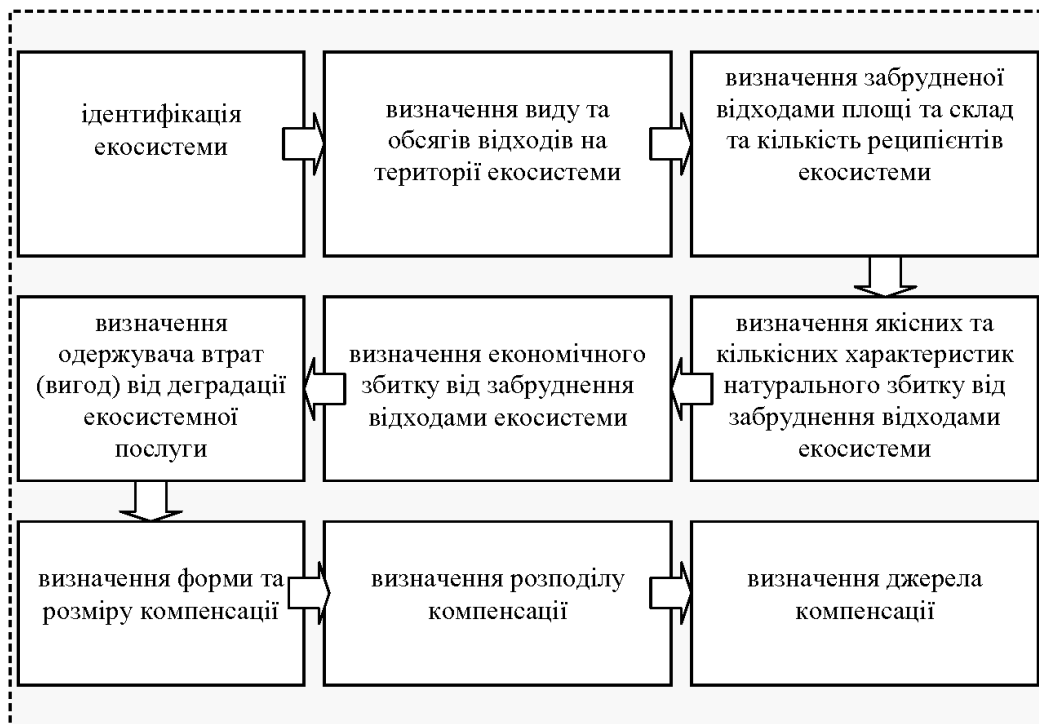

Рис. 1. Алгоритм формування та реалізації компенсаційного механізму відшкодування збитку завданого навколишньому природному середовищу негативним впливом відходів

Джерело: авторська розробка

У світовій практиці існує багато підходів до формування та реалізації кожного з зазначених елементів компенсаційного механізму відшкодування збитку завданого навколишньому природному середовищу негативним впливом відходів. Необхідно зазначити, що одним з найбільш перспективних є екосистемний підхід. «Екосистемний підхід – в економічній науці з позиції управління – комплексний адаптивний управлінський підхід до збалансування ключових характеристик екосистем і суспільного природокористування для досягнення одночасно сталого господарювання й сталого потенціалу екосистем на основі забезпечення їх відтворювальної здатності щодо функціонального продукування товарів і послуг з метою задоволення поточних і майбутніх екологічних та гуманітарних потреб» [5]. Саме з позицій екосистемного підходу можна найбільш повно визначити всі складові завданого збитку, який є базовим елементом компенсаційного механізму, та впливає на ефективність реалізації як компенсаційної функції, так і стимулюючої останнього.

Огляд чинної вітчизняної науково-методичної бази, в т. ч. і методик розрахунку розмірів відшкодування збитків, свідчить про наявність методичних підходів до оцінювання втрат за окремими ресурсами довкілля (водні, земельні ресурси, атмосферне повітря тощо), якими можна оперувати при визначенні величини збитку від забруднення

навколишнього природного середовища відходами, та про відсутність екосистемного підходу до оцінювання зазначених збитків.

Застосування екосистемного підходу в процесі формування та реалізації компенсаційного механізму відшкодування збитку від негативного впливу відходів навколишньому природному середовищу надасть змогу підвищити його ефективність при реалізації ряду управлінських завдань, зокрема при проведенні експертної роботи, при розробці політичних рішень у природоохоронній діяльності, методичних рекомендацій з розроблення регіональних планів управління відходами тощо.

Список використаної літератури:

1. Постанова Кабінету Міністрів України «Про схвалення Національної стратегії управління відходами в Україні до 2030 року» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/820-2017-p>.

2. Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12>

3. Директива 2004/35/ЄС Європейського Парламенту та Ради «Про екологічну відповідальність за попередження та ліквідацію наслідків завданої навколишньому середовищу шкоди» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_965

4. Веклич О.О. Структура сучасного механізму екологічної компенсації (механізму еко-компенсації) [Електронний ресурс] / О.О. Веклич // Ефективна економіка. – 2019. – Режим доступу: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/8_2019/5.pdf.

5. Економіка природокористування: глосарій основних термінів [Електронний ресурс] / [за заг. ред. д.е.н., проф., акад. НААН України М. А. Хвесика]. – К. : Державна установа «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку Національної академії наук України», 2018. – 94 с. – Режим доступу: <http://ecos.kiev.ua/publications/monographies/view/61/>.

НАПРЯМ 8. ДЕМОГРАФІЯ, ЕКОНОМІКА ПРАЦІ, СОЦІАЛЬНА ЕКОНОМІКА І ПОЛІТИКА

Богущ Лариса Григорівна

*кандидат економічних наук,
старший науковий співробітник,
провідний науковий спеціаліст,*

*Інститут демографії та соціальних досліджень
імені М. В. Птухи НАН України*

ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ МОЛОДІ В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ІНДИВІДУАЛЬНИХ СТРАТЕГІЙ

Система професійної освіти (вищої, професійно-технічної) є ваговою складовою механізмів соціального залучення, профілактики маргіналізації, вирівнювання стартових умов життєдіяльності. Водночас, зважаючи на функціонування ринку праці України в умовах суспільно-економічної нестабільності, динамічного розвитку організаційно-економічних засад господарювання, технологій і практик менеджменту підприємств та персоналу, визначення із сферою власної праці, реалізацією пов'язаних із зайнятістю базових, суспільно необхідних, приватних інтересів та потреб (поряд із фаховою освітою), потребує якісної профорієнтації та допомоги в здобутті ефективних навичок пошуку роботи.

Аналіз опитування «Пошук роботи (від 5.08.2019 р.)» [1], проведеного в рамках соціологічного проекту U-Report, засвідчив, що молодь України вже зі шкільної лави прагне власноруч обирати життєвий шлях, про що повідомляє висока та стрімко зростаюча частка респондентів із досвідом пошуку роботи (з 71 до 88%) серед основних вікових категорій опитаних (15-19, 20-24 та 25-30 років). Основна маса респондентів впевнена у необхідності значних зусиль і часу на пошук роботи (84% опитаних), причому для дівчат цей процес є відчутно більш виснажливим, ніж для юнаків (85% позитивних відповідей проти 78, – відповідно).

Вибір перспективного професійного шляху (визначення актуальної для шукача вакансії та сфери зайнятості загалом) респонденти вважають найскладнішими питаннями при пошуку роботи (50 та 19% відповідно), відмічаючи також значущість розробки ефективних індивідуальних технологій цього процесу (найбільшу складність знаходження зручного

ресурсу для пошуку роботи відмітили 8% респондентів), власних комунікативних здібностей (на складності особистого контакту з роботодавцем наголосили ще 8% опитаних, підготовки резюме – 7%).

Дещо вищий рівень тривожності в процесі пошуку роботи продемонстрували дівчата (не відмітили жодних складнощів лише 3% дівчат та 5% юнаків). При цьому респондентки легше визначаються із бажаною сферою зайнятості (це питання є найскладнішим для 18% дівчат та 20% юнаків), більше переймаючись пошуком актуальної для особи вакансії (складне питання для 51% дівчат та 49% юнаків), а також відмічаючи певні труднощі в особистих контактах з роботодавцем (відповідно, 9% дівчат та 6% юнаків).

Респонденти молодших вікових категорій більше переймаються знаходженням зручного ресурсу для пошуку роботи та складанням резюме (відповідно, 13 та 8% осіб 15-19 років). Для старших вікових категорій опитаних загострюється проблема визначення сфери економічної діяльності (20% респондентів 20-24 років та 19 – 25-30 років), а також особистих контактів з роботодавцем (10% опитаних у групі 25-30-річних).

Найдоступнішим ресурсом для пошуку молоддю роботи є тематичні сайти і платформи (86% респондентів); друге місце із значним відставанням посіли неформальні соціальні контакти (тобто рекомендації знайомих і друзів, зокрема отримувані через групи в соціальних мережах) – відповідно, 8 та 3% опитаних. Водночас дівчата більше довіряють сайтам і платформам із пошуку роботи (87% проти 85 – серед юнаків), молоді чоловіки – рекомендаціям знайомих і друзів (відповідно, 11% проти 8 – серед дівчат).

Із віком не лише поступово зменшується частка осіб, у яких процес пошуку роботи вимагає багатьох зусиль і часу, але й підвищується довіра до об'єктивних формальних ресурсів пошуку роботи, урізноманітнюється їх коло. Якщо серед 15-19-річних сайтам і платформам із пошуку роботи перевагу надали 82% опитаних, то серед 20-24-річних та 25-30-річних – вже 87 і 88%. У двох останніх вікових групах послідовно зростає зацікавленість в організаціях та агенціях із пошуку роботи (1 і 2% опитаних відповідно); незначна частина (1%) респондентів 25-30 років відвідувала ярмарки вакансій. Натомість роль неформальних соціальних зв'язків як технології пошуку роботи помітно нівелюється. Рекомендаціям знайомих і друзів, у т. ч. отриманим у мережевих групах, серед 15-19-річних надали перевагу 11 та 4% респондентів; серед осіб 20-24 років зазначені показники склали 9 і 2%, 25-30 років – 5 і 3%.

Першочергову увагу молоді в процесі користування ресурсами з пошуку роботи привертає кількість пропонованих вакансій (34% відповідей), а також доступність отримання інформації, що об'єднує вимоги до структури її подачі (30% відповідей), інтерфейсу

самого пошукового ресурсу (15%), наявності можливостей швидкого зв'язку з роботодавцем (10%), а також порад для шукачів роботи без досвіду (9%).

Висвітлені пріоритети змісту й оформлення спектру ресурсів для пошуку роботи однаково актуальні для опитуваних усіх вікових груп, як дівчат, так і юнаків. Водночас дівчата (вочевидь, через більшу невпевненість у власних перспективах пошуку) дещо вимогливіші до параметрів доступності інформації, втілених в структурі подачі інформації та наявності порад для осіб без досвіду (відповідно, ці опції актуальні для 31 та 9% респонденток проти 26 і 8 – серед юнаків).

Корпоративне втаємничення критеріїв рекрутингу призводить до необізнаності понад третини молодих респондентів щодо причини відмови у прийнятті на роботу. Неоднозначно можна трактувати і виголошувати провідну причину такої відмови – нестачу досвіду роботи (38% відповідей), а також решту причин відмови, дотичних до невідповідності певним професійно-кваліфікаційним вимогам (недостатність професійних навичок і знань – 12%, неволодіння потрібними навичками – 6%). Поряд з об'єктивними недоліками відтворення професійно-кваліфікаційного потенціалу робочої сили на загально-економічному та індивідуальному рівнях, в Україні склалися завищені запити роботодавців до профільного досвіду роботи, особливо помітні на тлі гідної конкурентоспроможності співвітчизників на легальних і тіньових ринках праці інших держав світу, в т. ч. у високотехнологічних та наукоємних сферах діяльності. Водночас спостерігається зниження участі роботодавців в організації навчання та підвищення кваліфікації зайнятих безпосередньо за місцем роботи або у спеціалізованих навчальних центрах.

Причиною відмови у прийнятті на роботу респонденти доволі рідко вказували власний вік, стать, походження (загалом 4% відповідей), однак гендерна дискримінація при доборі кадрів усе ж простежується, адже нестачу досвіду роботи як причину відмови зазначили 39% молодих жінок і лише 35% чоловіків. Натомість чоловікам частіше відмовляли через більш конкретизовані причини – недостатність професійних навичок і знань (відповідно, 14% відповідей проти 12 – серед дівчат – респонденток), неволодіння потрібними навичками (7 і 6%).

Рівень відмов через нестачу досвіду роботи і вік скорочується з дорослішанням опитуваних. Водночас викликає занепокоєння послідовне зростання у вікових групах респондентів частки відмов у прийнятті на роботу через недостатність професійних навичок і знань (6% серед 15-19-річних, 13 – серед 20-24-річних і 15 – серед 25-30-річних), неволодіння потрібними навичками (відповідно, з 3 до 7% в двох останніх згаданих вікових групах).

Отже, вибіркоче соціологічне опитування молоді України з проблем пошуку роботи засвідчило: доволі високий рівень економічної активності цієї вікової категорії, поєднаний із відповідальним ставленням до процесу вибору сфери зайнятості та професії; широке використання доступних нині технологій та ресурсного потенціалу професійного вибору й підвищення кваліфікації; наявність вікових особливостей самоорганізації процесу пошуку роботи, що проявляються у зосередженості респондентів молодших вікових категорій на знаходженні зручних ресурсів для пошуку роботи та складанні резюме, осіб 20-30 років – на проблематиці власної перспективної профорієнтації та налагодженні ефективної співпраці з роботодавцем, а також у поступовому нівелюванні ролі неформальних соціальних зв'язків як значущої технології пошуку роботи; існування гендерних відмінностей у суб'єктивному усвідомленні певних професійно-кваліфікаційних вимог та важливості змістовної співбесіди з роботодавцем, а також використанні тематичних пошукових ресурсів; необхідність удосконалення державних і громадських заходів з відтворення професійно-кваліфікаційного потенціалу робочої сили на загально-економічному та індивідуальному рівнях у напрямі збалансування пропозиції і попиту на ринку праці України.

Загалом, як свідчить статистика U-Report, за час реалізації проекту (з 2016 р.) спостерігалось зниження цікавості молоді 15-30 років до узагальнених тематичних опитувань з проблематики сфери зайнятості, що побічно відображає деяку стабілізацію ситуації з працевлаштуванням цієї вікової категорії населення на вітчизняному ринку праці, в т. ч. завдяки функціонуванню його тіньового сегменту. Більшу цікавість молоді нині викликають вужчі питання, дотичні до проблем особистої конкурентоспроможності (зокрема, завдяки отриманню якісної освіти), профорієнтації та підвищення кваліфікації, а також пов'язаних із цим перспектив вибору сфери економічної активності та місця життєдіяльності.

Поряд із цим, підґрунтя для підвищення конкурентоспроможності молоді на ринку праці покликані закласти системні зміни державної освітньої політики. Серед них слід відмітити удосконалення механізмів реалізації законодавчих гарантій споживання суспільно необхідних благ у сфері освіти шляхом:

– забезпечення рівних стартових умов здобуття вищої і професійно-технічної освіти, що користується попитом на ринку праці (передусім за чинниками: якості середньої освіти; економічного і часового доступу до закладів позашкільної освіти та культури, що розширюють можливості та інформаційні ресурси підготовки абітурієнтів; вартісної доступності послуг власне вищої і професійно-технічної освіти та підвищення кваліфікації, збалансування їх пропозиції з потребами регіональних господарств);

– стимулювання широкого доступу до вищої і професійно-технічної освіти, в тому числі формування і фінансування державного та певної частини регіонального замовлення з підготовки та підвищення кваліфікації спеціалістів і робітничих кадрів на базі професійно-технічних і вищих навчальних закладів;

– реалізації цільових заходів з оптимізації просторової організації та організаційно-економічного механізму розбудови і функціонування інфраструктури професійно-технічної освіти з метою дотримання гарантій соціального залучення вразливих верств та оптимізації профільних витрат місцевих бюджетів;

– виконання програм компенсації негативів вільного ринку для вразливих категорій молоді (осіб, яка вперше виходить на ринок праці, інвалідів, матерів з неповнолітніми дітьми тощо, підприємців малого бізнесу).

Список використаної літератури:

1. Опитування «Пошук роботи. *U-Report*. 5.08.2019. URL: <https://ukraine.ureport.in/poll/3564/> (дата звернення: 27.12.2019).

Volkova Nataliia

*Assistant Professor, Candidate of Sciences in Public Administration
Oles Honchar Dnipro National University*

Pilina Alexandra

*Master's Degree,
Education Program in Personnel Management and Labor Economics*

SOCIO-PSYCHOLOGICAL ASPECTS OF PERSONNEL ADAPTATION

Competition between workers for the workplace is increasingly being replaced by competition between employers for highly efficient workers. In such circumstances, employers have to review continuously psychological characteristics specific to particular occupational and socio-demographic groups. The application of knowledge of psychology and psychological theories is becoming more and more important in the conditions of individualization of labor relations in the practice of personnel management.

Currently, there is a wide variety of research and selection methods and staff development. One of the most attractive and relevant studies of the present is the «Theory of generations». This theory was created in 1991 by American scientists Neil Howe and William Strauss and published in the book *Generation*. Soon, young professionals began to appear in the

labor market, completely unlike their predecessors in their values and attitude to work.

In fact/on practice, «Theory of generations» has been successfully applied for the development of systems of motivation and division of responsibilities among employees. In addition to the known methods, the DISC behavioral model is used for successful recruitment and adaptation of staff, as this technique can supplement the theory of generations and significantly improve the efficiency of staff [1].

«Conflict of generations» represented the basis of «generational theory». It is not related to age-old contradictions.

Generations include middle-class age groups with similar values and needs, born over a period of time, and have been influenced by the same events. Here is the following classification:

1. GI Generation (1900-1923 years of birth);
2. Silent Generation, Silent (1924-1942 years of birth);
3. Baby Boomers (1943-1962 years of birth);
4. Generation X (1963-1984 years of birth);
5. Generation Y (1985-1999 years of birth);
6. Generation Z (since 2000 year of birth).

For other countries, the classification remains the same, and the age ranges are shifted by 10 years or so, so this classification is the same for everyone. Generation Z is over by this time, GI, Silent and Baby Boomers have reached retirement age, so Generations Y, X and Z are often referred to as potential workforce. The activities of employees of these generations are most relevant for modern organizations [2].

Generation theory has the potential to be applied in the practice of selecting and adapting staff to implement the concept of socially responsible business, aimed at engaging employees of all ages openly, creating a favorable social and psychological climate, and benefiting from the combination of bold experiments with sound experience.

According to the study of practical experience of different domestic companies, adaptation management is not always dedicated due attention, there are also factors that complicate the adaptation period, such as «intoxication» of the workforce (the presence of «toxic» workers), non-constructive conflicts, mobbing and other complex forms of unhealthy atmosphere in work collectives.

On the basis of statistics on the distribution of the permanent population of Ukraine by sex and age as of 01.01.2018 [3], it is possible to determine the age structure of the total population of the permanent population and the population structure of 15-59 years, that is, the age close to the able-bodied, in accordance with concept of generations. As can be seen from the table. 1, Generation Z representatives come up to 7.1% already.

Table 1

Age structure and structure of generations in Ukraine for 01.01.2018

Age structure of permanent population			Age structure of permanent population of working age		
age group	million people	%	age group	million people	%
Generation Z (0-19 years)	8,4	19,9	Generation Z (15-19 years old)	1,8	6,9
Generation Y (35-59 years old)	9,0	21,3	Generation Y (35-59 years old)	9,0	34,6
Generation X (35-59 years old)	15,2	36,0	Generation X (35-59 years old)	15,2	58,5
Over 60 years	9,6	22,8	×	×	×
Together	42,2	100	Together	26,0	100

Source: compiled by authors on the basis of [3]

As it can be seen from the table. 1, employers often deal with representatives of Generation H. It is also known that the average age of Ukrainians is 41 years. Thus, the middle and pre-retirement age is dominant in the total population and the working-age population. It was morally formed in the Soviet period and reminds the standards of living of the time. It is reserved from the processes of digitization in the economy, but has extensive work experience.

The organization of the adaptation process encompasses a set of clear procedures and measures prescribed in the program of adaptation of the organization (enterprise), the application of which allows to accelerate the process of achievement of the goals set before the new employee in the fulfillment of industrial and social tasks. It has a complex structure that involves the following interrelated steps: introduction to the enterprise, team-building and position.

To improve the adaptability of beginners belonging to different generations, it is proposed to apply various modifications to the adaptation program. For example, it is advised for young workers of Generation Z to use methods of gamification of the work process, modeling of work situations as a game, encouragement to self-development and independent search of information through links in electronic resources and its processing.

Age diversity of staff in a strong corporate culture makes it possible to receive additional benefits, so age discrimination in hiring is not only shamefully and socially unacceptable but also economically disadvantageous. It is necessary to involve working people of different generations into the organization. The activity and thinking flexibility of young people in such organizations will complement the valuable experience of older generations.

Forming long-term working relationships and creating stable and loyal teams depends on the effectiveness of staff adaptation. Personnel adaptation, in our opinion, should take into account the individuality of each employee. On this basis, it is necessary to take into account the characteristics of the generation that new employee belongs to. They adapt most quickly to the changing workplace of baby boomers and Generation H. Depending on the generation, the periods of professional and career formation of their representatives also differ. It is also important to consider the information received when developing new employee adaptation programs, training and communication programs. According to the results of the study [4].

Therefore, companies can benefit from age-based diversity in the workplace. Employees who belong to different generations are unique and complementary in their views on organizational development.

Based on this theory, we can conclude that each generation has unique qualities, which leads to significant differences in their approach to work problem-solving. Thus, the workflows for these generations must be constructed differently. Of course, in the field of management, «situational leadership» may come to the aid, which will help the manager to deal with every subordinate as effectively as possible. But the process of HR management involves motivation, adaptation and many other factors.

Understanding the features of each generation not only creates a comfortable workplace for everyone, but also benefits from it. Working effectively together, the three generations – X, Y and Z – are able to lead the company to outstanding results.

References:

1. The True Story Behind the DISC Model: How a Negative Assessment Morphed Into a Collaboration Tool [Online Resource]. – Access Mode: <https://elmllearning.com/the-true-story-behind-the-disc-model-how-a-negative-assessment-morphed-into-a-tool-for-collaboration/>
2. Astashova Yu.V. Generation theory in marketing / Yu.V. Astashova // Bulletin of YuUURU. Economics and Management Series. – 2014. – № 1. – T. 8. – P. 108–114.
3. Collection «Distribution of Permanent Population of Ukraine by Sex and Age as of January 1, 2018», pp. 26-28. URL: http://database.ukrcensus.gov.ua/PXWEB2007/eng/publ_new1/2018/zb_rpnu2018.pdf
4. Howe N. The Next 20 Years: How Customer and Workforce Attitudes Will Evolve / N. Howe, W. Strauss // Harvard Business Review. – 2007. – Vol. July-August. P. 41–52.

Ковач Валерія Омелянівна

кандидат технічних наук, заступник директора з наукової роботи
та міжнародної діяльності,

Навчально-науковий інститут неперервної освіти
Національного авіаційного університету

ЕФЕКТИВНА ЗАЙНЯТИСТЬ НА РИНКУ ПРАЦІ

Основною метою стратегії на ринку праці повинен стати принцип досягнення і підтримки ефективної зайнятості, яка «...забезпечує достатній дохід, здоров'я, зростання особистості, підвищення освітнього і професійного рівня для кожного члена суспільства на основі зростання суспільної продуктивності праці» [1, с. 45]. Виникаючі ж реальні відносини між працездатними людьми, суб'єктами господарювання (працедавцями) і державою відбивають зміст та суть комплексу дослідження ринку праці (рис. 1).

Рис. 1. Комплексне вивчення кон'юнктури працедавцями та найманими робітниками

Сьогодні тільки координація і компетентні рекомендації керівних структур (особливо, на мікрорівні) мають суспільний інтегральний результат добробуту (А. Сміт ще в 1776 р. визначив основою ринку власний інтерес кожної окремої людини). Тому вважаємо за необхідне викласти компоненти переважно ефективної горизонтальної структури управління процесом:

а) найбільший відсоток населення безпосередньо бере участь у виробничій сфері (виробництво речей, послуг, робіт, духовних і культурних цінностей);

б) підприємства – це відкриті самоорганізуючі, економічно вільні (розпорядження фондами, штатами, прибутками після податків і обов'язкових платежів) системи;

в) нормальна зовнішня «дія середовища» (конкуренція) за прийняття оперативних і адекватних рішень (висунення компетентних управлінців);

г) сприятливі партнерські умови для оперативного використання зворотних зв'язків;

д) створення спільних інформаційних банків даних і управлінської техніки, зацікавленість у впровадженні інновацій;

е) зацікавленість у підвищенні якості товарів на ринках (у тому числі економічних агентів на ринку праці);

ж) знання атмосфери творчості і відповідального ставлення до праці (вклад – за здібностями, оплата – за результатами праці) з наступним зростанням його продуктивності;

з) і, нарешті, висока ефективність горизонтальних зв'язків забезпечує гідний рівень життя і соціальної захищеності при впровадженні нової інформації – нормальному еволюційному процесі саморозвитку суспільного виробництва на принципах ринку.

Інформаційні ресурси, взаємодіючи з технічними засобами обробки і передачі інформації породили нову галузь економіки – індустрію інформатики, що революціонізувала традиційні галузі виробництва (промисловість, транспорт, зв'язок, торгівлю, фінансово-кредитну систему). Інформаційні технології дозволяють істотно розширити уявлення про досліджувані процеси, охоплюючи більшу кількість невідомих особливостей і виявляючи нові закономірності. Тому актуальність і своєчасність інформаційного супроводу прийняття управлінських рішень у сфері ринку праці не викликає сумнівів [2].

Збільшилася частка інформаційного сектору у ВВП і частка працівників, зайнятих обробкою і передачею інформації, в загальній чисельності зайнятих.

Особливостями виробництва в інформаційному комплексі є: предмети праці – первинна інформація; засоби праці – засоби перетворення, зберігання, передачі інформації; мета виробництва – задоволення інформаційних потреб. У зв'язку з цим виникають проблеми оцінки праці, готового продукту та ефективності інформдіяльності, в процесі якої при зростанні інвестицій зменшується потреба в робітниках-верстатниках, складальниках і зварювачах при збільшенні попиту на інженерів, техніків-лаборантів, системних програмістів, механіків з технічного обслуговування, можливість рівного доступу до інформації створює основу для розвитку малого бізнесу. Розширюються можливості

застосування надомної праці, ковзних графіків, часткової зайнятості, що дозволяє синхронізувати виробничий процес, створюючи при цьому зручніші умови праці. Інформаційна система спрямована також на підтримку процесу підготовки фахівців, може підвищити ефективність процесу працевлаштування випускників [3, с. 145].

Зміни у сфері виробництва, споживання і в ринковому механізмі привносять гуманізацію, творчу працю, комфорт у побуті і оздоровлення можливості духовного розвитку. Із формуванням управлінської інформаційної системи для прийняття рішення необхідно розміщувати 95% інформації у відповідній галузі (через відсутність інших 5% (ентопія) виникає ризик підчас прийняття рішень). Проте повна інформованість (нульова ентопія), якби й існувала, обмежувала б творчу фантазію в прагненні пізнати невідоме. За останнє десятиріччя у розпорядженні менеджерів провідних підприємств, що витрачають у середньому до 30% робочого часу на пошук інформації, зросла наявність інформації на 60%. Але час, відведений на прийняття рішень, скоротився втричі.

Ледве пробивають собі дорогу нові прогресивні тенденції в розвитку земної цивілізації: зростання пріоритету загальнолюдських цінностей та ідеалів, природозбереження, роззброєння та інтеграція держав (їх економік і культур). Нові соціоекономічні технології виникають у процесі подолання протиріч між технократичним і гуманітарно орієнтованим підходами до громадської еволюції. Впровадження цих технологій пов'язане зі змінами ціннісних настанов і мотивацій різних соціальних груп і веде до трансформації їх поведінки.

Науково-технічні і соціокультурні інновації так чи інакше торкаються трудових процесів і тому припускають застосування професійних знань з ергономіки, менеджменту і маркетингу. Інформаційна база ергономіки (знання про людський чинник) і основні задачі (проектування робочих місць, складних систем та організацій) безпосередньо пов'язані з проявом людського чинника в системах «людина – навколишнє середовище», згідно з концепцією соціотехнічних систем Хела Хендрика.

Список використаної літератури:

1. Петрова, І.Л. Сегментація ринку праці: теорія і практика регулювання [Текст] / І.Л. Петрова. – К.: Таксон, 1997. – 296 с.
2. Маршавін, Юрій Миколайович. Ринок праці України і державна служба зайнятості в умовах динамічних змін: матеріали досліджень [Текст] / Ю. М. Маршавін. – К. : Альтерпрес, 2011. – 483 с.
3. Ігошин, М. М. Формування та розвиток регіонального ринку праці: автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.00.05 [Текст] / М. М. Ігошин; Міжнар. ун-т бізнесу і права. – Херсон, 2013. – 20 с.

Панченко Георгій Георгійович
*кандидат технічних наук,
старший науковий співробітник
відділу ефективності енерговикористання
та оптимізації енергоспоживання,
Інститут загальної енергетики НАН України*

ПОВНА ЕНЕРГОЄМНІСТЬ ТРУДОВИТРАТ

З метою підвищення ефективності використання енергоресурсів з 1 січня 1999 року в Україні та в країнах СНД було введено в дію стандарт «Методика визначення повної енергоемності продукції, робіт і енергоемності послуг» (ДСТУ 3682-98 і ГОСТ 30583-98). Однією з складових повної продукції є повна енергоемність відтворення робочої сили або повна енергоемність трудовитрат.

Повна енергоемність продукції, робіт і послуг (ПРП) визначається як відношення повних енерговитрат на їх виробництво до обсягів виробництва. Повні енерговитрати на виробництво ПРП визначається як сума енерговитрат на всіх етапах виробництва, включно з добуванням, переробкою, транспортуванням, зберіганням вхідної продукції сировини і матеріалів, створенням основних виробничих фондів, енерговитратами на технологічні процеси, відтворення робочої сили під час виробництва і захист навколишнього природного середовища.

В загальному випадку повні енерговитрати поділяють на прямі і непрямі. Прямими називають енерговитрати, які здійснюються на останньому етапі виробництва ПРП, для якого визначаються повні енерговитрати. Решта енерговитрат відноситься до непрямих енерговитрат.

Для позначення досліджень з визначення енерговитрат на виробництво ПРП в науковій літературі знайшов розповсюдження термін енергетичний аналіз. Одним з засновників енергетичного аналізу, як окремого наукового напрямку дослідження, є український вчений С.А. Подолинський [1]. Він показав, що працю і матеріальну діяльність людини можна розглядати як витрати енергії, «результатом яких є збільшення енергетичного бюджету суспільства». Аналогічні ідеї було висловлено в анонімній праці [2], яку науковці також приписують перу С.А. Подолинського.

Визначення еквіваленту витрат людської праці є одним з основних питань енергетичного аналізу [3]. Разом з тим, визначення цієї величини представляє методологічні труднощі, які неможливо вирішити без застосування певних припущень. До певного часу енергетичний еквівалент людської праці при виконанні енергетичного аналізу не враховувався. Так в роботі [4] автор не включив працю в розрахунок,

оскільки не вирішив, як ставитись до праці: як до фізичної праці робітника, як до енергетичного складу харчів (які споживає робітник) чи як до первинної енергії, необхідної для виробництва товарів і послуг, якими він користується.

Недоліком ставлення до енергетичного еквіваленту трудовитрат як до фізичної праці робітника є те, що енергетичний потенціал робітника займає все менше місце в загальному балансі енерговитрат при виробництві ПРП. Ставлення до енергетичного еквіваленту трудовитрат як до енергетичного складу харчів виключає з обрахунків енерговитрати на товари довгострокового використання – автомобілі, будівлі, обладнання, одяг тощо. З точки зору енергетичного аналізу найбільш прийнятним видається визначення енергоємності трудовитрат як відношення повних енерговитрат, необхідних для виробництва товарів і послуг, якими користується робітник, до заробітної плати.

В роботі [5] енергетичну цінність трудовитрат було запропоновано оцінювати через кількість ексергії, необхідної для відтворення робочої сили. При цьому середню ексергетичну вартість трудових ресурсів в регіоні пропонувалось визначати як відношення ексергетичних витрат на виробництво всіх предметів споживання в регіоні до чисельності населення.

Інший підхід було запропоновано в роботі [6], в якій енергетичний еквівалент трудовитрат визначався в розрахунку на одну годину роботи працівника. Приведення енергоємності до однієї людино-години дозволяє прослідкувати динаміку цієї величини за різні роки. Але використання такого показника ускладнює одержання первинних даних, оскільки трудовитрати калькулюються в грошових одиницях. Також до трудовитрат необхідно зараховувати оплату праці керівників компаній та інженерно-технічних працівників, що для багато-продуктового виробництва буде вимагати виконання надто складних розрахунків. Крім того, оплата праці в різних секторах економіки відрізняється.

В [7] і стандарті ДСТУ 3682-98 енергоємність трудовитрат визначається за даними про загальні енерговитрати на відтворення робочої сили в країні в розрахунковому році. Тобто йдеться про врахування тільки прямих, а не повних енерговитрат.

Спрощену методику визначення повної енергоємності трудовитрат було запропоновано також в [8]. Але зроблені в цій роботі припущення завищують реальну величину повної енергоємності трудовитрат. Основною причиною такого завищення є припущення, що енерговитрати на відновлення робочої сили пропорційні частці ВВП, яка іде на оплату праці найманих працівників. Адже грошові виплати і енерговитрати мають різний характер і не можуть бути еквівалентовані безпосередньо.

За припущення про гомогенність структури витрат доходів всіх одержувачів доходів, повну енергоємність трудовитрат e_p пропонується розраховувати за формулою

$$e_p = \frac{(E + E') V_p}{V F} 10^3, \quad \text{кг у.п. / тис. грн,}$$

де E і E' – відповідно, повні енерговитрати на виробництво власних енергоресурсів і енергетичний еквівалент імпортованих енергоресурсів, які використовуються для енергетичних цілей в Україні, тис. т у. п.;

V і V_p – відповідно, загальна вартість вироблених товарів та послуг і кінцеві споживчі витрати, млн.грн.;

F – фонд оплати праці найманих працівників, млн грн.

Врахування кінцевих споживчих витрат, дозволяє включати в величину повної енергоємності трудовитрат, крім заробітної плати, решту доходів населення – прибуток та змішаний дохід, доходи від власності, соціальну допомогу та інші одержані поточні трансферти.

Для прикладу наведемо розрахунок повної енергоємності трудовитрат в Україні у 2017 році. За відсутності поки що даних про повні енерговитрати на виробництво власних енергоресурсів і енергетичного еквіваленту імпортованих енергоресурсів, замість них використаємо дані про загальні енерговитрати в Україні. Кінцеве споживання палива в 2017 р. в Україні (включно з енергетичним еквівалентом ядерної енергії) становило 77249,1 млн.т у.п. Загальна вартість вироблених товарів та послуг, кінцеві споживчі витрати та оплата праці найманих працівників у 2017 р. складала, відповідно, $V = 8381846$, $V_p = 2618126$ і $F = 753735,6$ млн грн. При цьому величина повної енергоємності трудовитрат в Україні у 2017 році становить 32 кг у.п./тис.грн.

Для виключення впливу інфляції та з метою порівняння результатів розрахунків у значно віддалені в часі роки, повну енергоємність трудовитрат e'_p можна розраховувати на одиницю робочого часу за формулою

$$e'_p = e_p V_z 10^3 / T_p, \quad \text{кг у.п. / люд.год.,}$$

де V_z – середньомісячна заробітна плата, грн/місяць;

T_p – середньомісячний робочий час, люд.год./ місяць.

У 2017 році було 248 робочих днів. При цьому середньомісячний робочий час становив 165,3 годин. Середньомісячна заробітна плата в Україні в 2017 році становила 6273 грн. 45 коп. При цьому величина повної енергоємності трудовитрат у 2017 році становить 1,21 кг у.п. / люд.год.

Для порівняння, величина повної енергоємності трудовитрат, за даними [6] для СРСР становила 1,9 кг у.п. / люд.год., а за даними [8] для України – 3,29 кг у.п. / люд.год.

В подальшому планується виконати розрахунки повної енергоємності трудовитрат з врахуванням повної енергоємності виробництва власних енергоресурсів, а також повної енергоємності валюти, витраченої на імпорт енергоресурсів – ядерного палива і природного газу.

Список використаної літератури:

1. Подолинський С.А. Труд человека и его отношение к распределению энергии на нашей планете // Слово. – 1880. – № 4, 5 – С. 135-240.
2. Д.І. Понятие о ценности и богатстве с точки зрения учения об энергии // Мысль. 1880. – №1 0. – С. 162-172, № 11. – С. 7-9.
3. Вершин В.Е. Основные принципы построения энерго-экономических моделей производственных процессов // Вопросы кибернетики. Системные принципы организации моделей развития. – 1981. – Вып.72. – С. 94-104.
4. Writhe D.J. Good and Services: on input-output analysis. – Energy policy. – December 1974. – 307-315.
5. Бандура А.В. Методика оценки затрат труда в эксергетических единицах. Промышленная теплотехника. 1990. – Т. 12 – № 4. – С. 89-93.
6. Розин С.Е., Щелоков Я.М. Энергетический анализ общественного производства. – Проблемы энергосбережения. – 1991. – №8. – С. 49-57.
7. Панченко Г.Г. Энергоэкономический анализ производства продукции, работ и услуг. – Киев, 1994. – 30 с. – Препринт НАН Украины. Ин-т проблем энергосбережения; 94-3.
8. Білодід В.Д. Системний аналіз енергозберігаючих технологій та оптимізація енергоємних виробництв. – ISSN 2522-4344 (Online), ISSN 1562-8965 (Print). The problems of general energy. 2017 – 3(50):23-32.

Роєнко Віта Іванівна

кандидат історичних наук,

доцент кафедри економіки та організації виробництва;

Кучер Денис Артурович

студент;

Чернова Каріна Володимирівна

студент,

Дніпровський державний технічний університет

РІВЕНЬ ОСВІТИ – ФАКТОР ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ

Економічне зростання є основною найважливішою функцією держави, саме вона контролює усі ланки життєдіяльності країни, та має створити систему економічного стимулювання, здатну забезпечити розвиток

національної економіки. Усі ланки нашого життя, навіть побутового, причетні для економічного розвитку країни. В більшості країн світу, вже зростає розуміння того, що міцність політичних і соціальних основ у певній мірі залежить від освіти громадян.

Отже, одним із основних факторів економічного зростання є рівень освіти та професійної підготовки працездатного населення, його здатність засвоювати нові знання і використовувати для вдосконалення техніки й технології, створення нових товарів і послуг.

Економічні процеси, які зараз відбуваються у світі, вказують на все більш вирішальну роль освіти в усіх сферах життя країни, особливо як фактор економічного прогресу. Тому необхідним є вивчення та узагальнення сутності, властивостей, механізмів формування системи економічних ресурсних знань, а також її впливу на суспільне виробництво. Переміщення наукових знань у центри стійкого економічного росту, стали причиною уваги сучасних дослідників щодо становлення економіки ресурсу знань. Сьогодні вона розглядається як рух суспільства та побудова сильної економіки у державі [1, с. 59].

Якість життя і освітній потенціал суспільства різних країн визначається в більшості рівнем освіти, культури, духовним розвитком, можливістю отримувати ці ресурси та їх використовувати у подальшому житті. Освіта як ресурс, якщо відповідає сучасним потребам ринку праці, є могутнім потенціалом у зростанні бізнесу всередині країни, що призводить до поліпшення ситуації у всіх сферах життя країни та населення.

Будучи найважливішим елементом державного пристрою, система покликана сприяти вирішенню таких стратегічних для країни завдань як підготовка кадрів, яка буде сприяти політичній, соціальній і економічній стабільності. Освітній рівень є не тільки фактором економічного прогресу, розвитку цивілізованості населення, безпеки країни, також він сприяє до зниження бідності, соціальної нерівності, безробіття. Втрата інтелектуального потенціалу населення, призводить до дестабілізації у країні, що послаблює усі сфери держави з усіх точок зору. Сучасні теорії економічного розвитку та практика державного управління різних країн світу приділяють увагу до розвитку людини як основної продуктивної сили. Різноманітні держави та організації світу, надають шалені інвестиції у людину.

Модернізація освіти має співвідноситись до економіки країни, бо здобування освіти має бути економічно вигідним, конкурентоспроможним та соціально ефективним. Державні інституції повинні встановити тісні відносини із роботодавцями щоб надавати допомогу майбутнім абітурієнтам у виборі спеціальності, спираючись на попит у регіоні. Головним чинником у модернізації є забезпечення підготовки

кваліфікованих працівників які будуть конкурентоспроможними [2, с. 149].

Результати проведеного аналізу вітчизняних вчених (І. Каленюк, В. Куценко, В. Лагутін, В. Новіков, С. Радченко та ін.) [3, с. 33], свідчать, що на економічне зростання України і її регіонів суттєвий вплив справляє освітній рівень населення. Тому на початок проведення економічних реформ в Україні склався достатньо міцний науковий потенціал, представлений високоосвіченими фахівцями. Проте становлення ринкової економіки в Україні негативно вплинуло на інтелектуальний потенціал, серед чого є: масове вивільнення фахівців з вищою освітою із різних сфер діяльності, їх не працевлаштованість після закінчення навчання, різке зростання рівня безробіття та перебіг студентів до закордонних університетів – що ми і бачимо на рисунку 1. Негативним явищем слід вважати те, що у роки реформування економіки та освітньої діяльності в Україні значно зменшилася кількість професійно-технічних закладів освіти, а відповідно підготовка кваліфікованої робочої сили. Це ми бачимо на рисунку 2.

За допомогою досягнення ряду цілей Україна зможе пришвидшити темпи економічного зростання за рахунок освітньої сфери. Зокрема, перегляд та оптимізація економічної ефективності освіти за рахунок пошуку найоптимальніших шляхів фінансування системи освіти, раціонального використання коштів та оптимального їх надходження з боку держави, покращить не лише професійний рівень підготовки спеціалістів, а й дасть можливість науковцям проводити науково-дослідні роботи та реалізовувати інноваційні проекти.

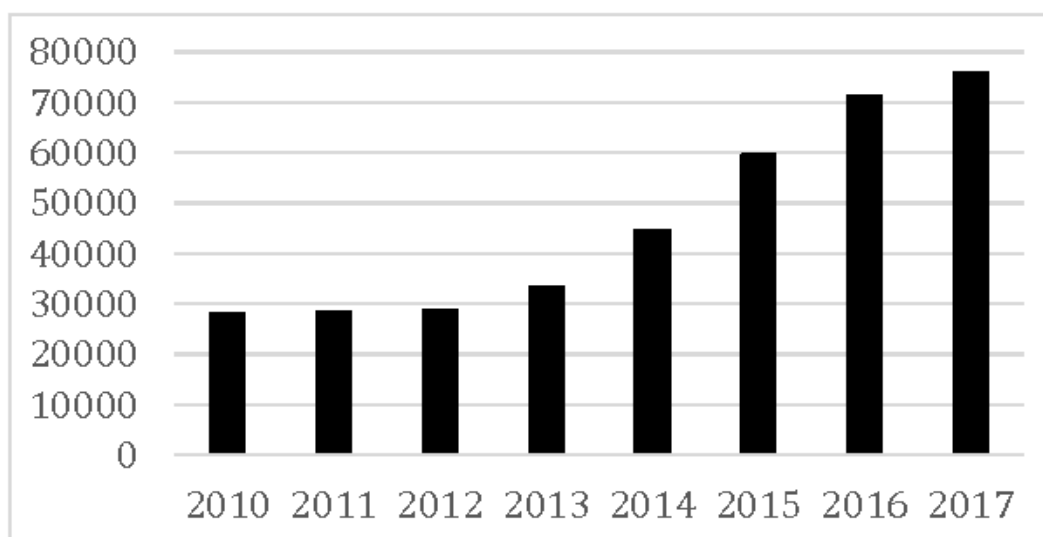

Рис. 1. Динаміка кількості українських студентів у закордонних університетах протягом 2010-2016 років [4]

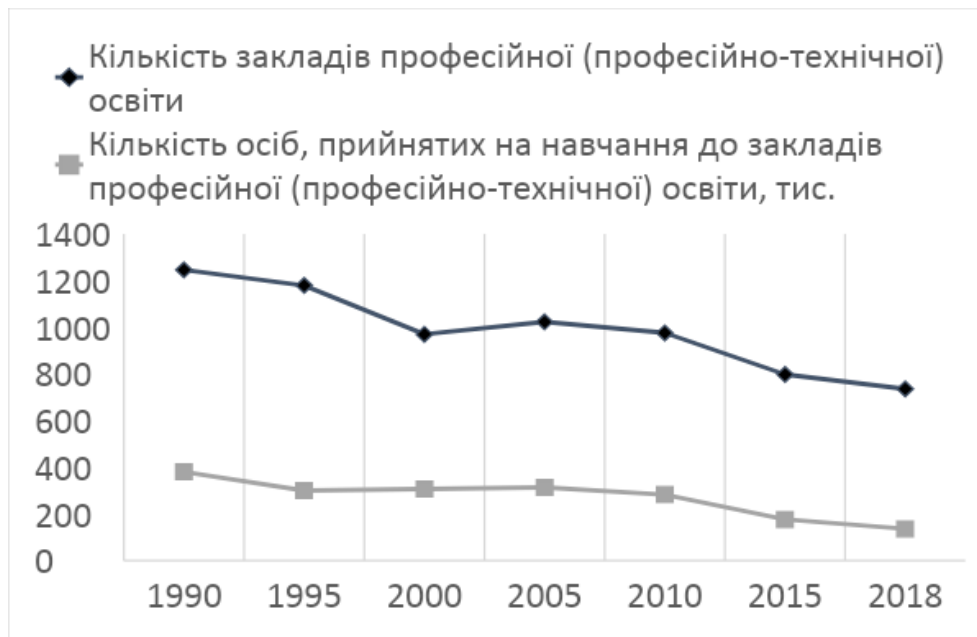

Рис. 2. Динаміка кількості закладів професійної (професійно-технічної) освіти та кількість осіб, прийнятих на навчання до цих закладів освіти, тис. [5].

Зокрема Верховна рада України прийняла Проект Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення освітньої діяльності у сфері вищої освіти (Законопроект № 2299). Цей законопроект усунить проблему з невиконаним зобов'язанням про угоду між Україною та Європейським союзом, які полягають у реформуванні та модернізації системи вищої освіти. Також цей законопроект вдосконалив основні інструменти впливу держави на діяльність закладів освіти та створює передумови для більш рівного доступу до освіти з якісним вимірюванням здобутків завдяки розширенню сфери використання зовнішнього незалежного оцінювання [6].

Список використаної літератури:

1. Давидова І.О. Роль освіти в формуванні якісних характеристик робочої сили. *Вісник Хмельницького національного університету*. № 3. 2015. С. 58-60.
2. Кучеренко Д.Г., Мартинюк О.В. Стратегії розвитку освітніх систем країн світу: Монографія. Київ : ІПК ДСЗУ. 2011. С. 312.
3. Дробиш Л.В. Освітній рівень населення як фактор економічного зростання регіону. *Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі*. № 2 (53). 2012. С. 33-37.
4. Аналітичний центр CEDOS. URL: <https://cedos.org.ua>
5. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
6. Верховна Рада . URL: <https://rada.gov.ua>.

НАПРЯМ 9. ГРОШІ, ФІНАНСИ І КРЕДИТ

Адамов Дмитро Валерійович

*кандидат наук з державного управління,
доцент кафедри фінансів, обліку та оподаткування;*

Юхненко Михайло Анатолійович

*кандидат наук з державного управління,
доцент кафедри фінансів, обліку та оподаткування;*

Асланова Діана Дмитрівна

*студентка,
Донецький державний університет управління*

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ФІНАНСОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ

Фінансовий ринок в Україні має важливу роль завдяки значному суттєвому впливу на розвиток усіх галузей економіки держави. На сьогоднішній день учасниками фінансового ринку України виступають комерційні банки, пенсійні фонди країни, банківська система та страхові компанії, адже завдяки ним складається найвища частка фінансових ресурсів і має вплив на розвиток виробництва в країні, інвестиційний клімат і добробут населення. Фінансовий ринок – це система економічних відносин яка забезпечує розподіл та акумуляцію фінансових ресурсів шляхом купівлі-продажу інструментів фінансового ринку через систему кредитно-фінансових установ. Нестабільність вітчизняної фінансової системи пов'язана, найперше, з відстороненістю учасників фінансових ринків від стимулювання розвитку економіки, їх орієнтованість на отримання швидких прибутків, а також зумовлена відсутністю довіри населення до фінансово-кредитних установ та відсутністю ефективного позичальника.

Для України розвиток фінансового ринку можливий завдяки потужному джерелу інвестицій, що будуть спрямовані в різні сектори економіки у виді вільних грошей(коштів). Ефективне функціонування фінансового ринку України можливе за рахунок продуктивної роботи фінансової системи, яка наразі працює не достатньо ефективно.

Основним індикатором розвиненості фінансової системи країни є локалізація операцій з міграції та трансформації вільного капіталу – в країнах з розвинутою економікою вони в повному обсязі відбуваються на врегульованому та прозорому фінансовому ринку. При цьому наявність інституційної інфраструктури є запорукою успішної реалізації функціонального призначення як фінансової системи взагалі, так і

фінансового ринку зокрема. На фінансовому ринку України відбудеться запуск нової ІТ-системи для централізованого депозитарного обліку цінних паперів. З серпня на фінансовому ринку України буде запроваджена нова ІТ-система для централізованого депозитарного обліку цінних паперів буде переведена інформація про 4,33 мільйони рахунків власників цінних паперів, номінальна вартість яких становить 1,7 трлн грн. За даними Національного депозитарію, вже 127 депозитарних установ, а це більше половини ліцензіатів, встановили нову систему, пройшли авторизацію і розпочали проводити облікові операції [1].

Сьогодні розвиток фінансового сектору в Україні визначається Комплексною програмою розвитку фінансового сектору України до 2020 року, Угодою про співробітництво між Україною та ЄС, Меморандумом про економічну та фінансову політику та ін. [2]. Але прописані в них заходи мають переважно лише технічний характер і не дозволяють в повному обсязі відкрити весь потенціал фінансового сектору в економіці країни.

Потреба у економічному розвитку і підтримці реального сектору економіки, подальші структурні реформи в Україні засвідчують актуальність пошуку альтернативних механізмів формування та здійснення інвестицій. Як свідчить світова практика, венчурні фонди, за сприятливих умов цілком можуть слугувати ефективним інструментом фінансового ринку України. Вищевикладене зумовлює актуальність дослідження факторів впливу на розвиток венчурного інвестування в Україні проблеми аналізу джерел формування інвестиційних ресурсів в Україні [3]. Саме ці учасники формують найбільш істотну частку фінансових ресурсів.

Станом на листопад 2019 року, кількість працюючих банків зменшилась з 96 установ в 2017 року до 75 од. Величина збитків за останній рік зросла на 9% [4].

Таблиця 1

Загальні показники функціонування банківської системи України

	Кількість діючих банків	З них з іноземним капіталом	У т.с. зі 100% іноземним капіталом	Сумарні активи	Сумарні пасиви
				українських комерційних банків, млн грн	
1	2	3	4	5	
на 01.01.2019	77	37	23	1360764	1360764
на 01.02.2019	77	37	23	1359998	1359998
на 01.03.2019	77	37	23	1354702	1354702
на 01.04.2019	77	36	23	1341271	1341271

Закінчення таблиці 1

1	2	3	4	5	
на 01.05.2019	77	36	23	1341048	1341048
на 01.06.2019	76	36	23	1340272	1340272
на 01.07.2019	76	36	24	1357333	1357333
на 01.08.2019	76	36	24	1371602	1371602
на 01.09.2019	76	36	24	1379968	1379968
на 01.10.2019	76	36	24	1373584	1373584
на 01.11.2019	75	36	24	1397380	1397380

Джерело: складено за даними [4]

За аналізом економістів, покриття страхового поля в Україні сьогодні складає 5%, коли в розвинутих країнах Європи близько 90%. Це свідчить про велику кількість невикористаних резервів. Причиною може бути неефективне функціонування національної економіки [3], низький рівень капіталізації [5] та незбалансована система ведення підприємницької діяльності, низька ефективність корпоративного управління тощо. Загальні рекомендації щодо покращення фінансового ринку не принесуть високої ефективності. Покращення необхідно розглядати індивідуально для кожного учасника фінансового ринку. Для банківських та небанківських установ необхідно підвищити роль та розширити функції наглядових рад. Також необхідно покращити систему гарантування вкладів населення, оскільки сьогодні довіра до великої кількості банківських установ є на дуже низькому рівні. Для страхових компаній краще активувати накопичувальну систему пенсійного забезпечення [7, с. 71]. Якщо буде функціонувати ця система пенсійного забезпечення, то це може розширити фінансовий інструментарій на внутрішньому ринку. Фінансовий ринок повинен стати одним з основних механізмів мобілізації вільних ресурсів для розвитку економіки і формування надійних інструментів заощадження для населення. Це можна досягти якщо стабілізувати валютний ринок чи знизити та утримати рівень інфляції на прийнятному для розвитку економіки рівні (не більш ніж 10%); стабілізувати роботи фінансового сектора також поновити довіри населення до інститутів фінансового ринку, сформувати ефективну систему перерозподілу ресурсів на реалізацію різних проектів економічного розвитку [5]. Покращення підходів до організації функціонування фінансового ринку в Україні має відбуватися з урахуванням того факту, що держава повинна регулювати економіку, але процес державного втручання не повинен зводитись лише до регулювання – держава має визначати пріоритети її розвитку (у тому числі фінансового ринку). На сьогодні в Україні, як і в цілому світі, головним завданням є розробити та запровадити постійні діючі механізми для розвитку фінансового ринку та урахувати при цьому сучасні на сьогоднішній день тенденції.

Список використаної літератури:

1. Савінова Ю. М. Ефективна економіка. Ефективна економіка. 2013. № 5. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2013_5_44.
2. Законодавство України. Офіційний портал Верховної Ради України. URL: <https://rada.gov.ua/>.
3. Кутрань К. В. Фактори впливу на розвиток венчурного інвестування в Україні. Ефективна економіка. 2009. № 2. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2009_2_7.
4. Індокси. URL: <https://index.minfin.com.ua>.
5. Офіційний сайт Національного банку України. URL: <https://bank.gov.ua/>.
6. Офіційний сайт Національної комісії з регулювання ринків фінансових послуг. URL: <http://nfp.gov.ua>.
7. Шишпанова Н.О., Іванов А.О. Фінансовий ринок: сучасний стан, проблеми на перспективи розвитку. Електронне наукове видання з економічних наук «Modern Economics». № 1 (2019). С. 66-72.

Бондаренко Наталія Миколаївна

*кандидат економічних наук,
доцент кафедри статистики, обліку
та економічної інформатики;*

Госало Валентина Анатоліївна

*магістрант,
Дніпровський національний університет імені О. Гончара*

РОЛЬ ОСНОВНИХ ПОДАТКІВ У ФОРМУВАННІ ДОХОДІВ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ

Важливим елементом економічного зростання та економічної стабільності України є, Державний бюджет. Серед основних інструментів державного регулювання ринкової економіки чільне місце займають податки, які є важливим регулятором перерозподілу фінансових ресурсів у країні [1].

Податки – основне джерело наповнення бюджету на державному та місцевому рівнях. Завдяки податковим надходженням держава може виконувати покладені на неї функції та гарантувати виконання витратних статей бюджету України. Органи влади формують податкову систему, визначаючи тим самим економічні відносини між суб'єктами господарювання та державою.

Від того, як побудована система оподаткування, залежить не тільки виконання нею фіскальної функції, але й стимулювання розвитку економіки держави. Для України дуже важливим нині є вдосконалення податків у податковій системі, адже вони являються не тільки важливим

джерелом доходів бюджету, а й суттєвим інструментом державного регулювання. Складність покращення таких процесів обумовлена впливом різних чинників об'єктивно-суб'єктивного характеру [2].

Як вже було зазначено, важливою складовою доходів державного бюджету будь-якої країни є податки. За допомогою податків держава здійснює загальний вплив на економіку, фінансово-господарську діяльність суб'єктів господарювання, а під впливом податків постійно змінюється структура економіки країни та її фінансової системи. Розмір доходів від різних видів податків у 2019 році зазначено на рис. 1.

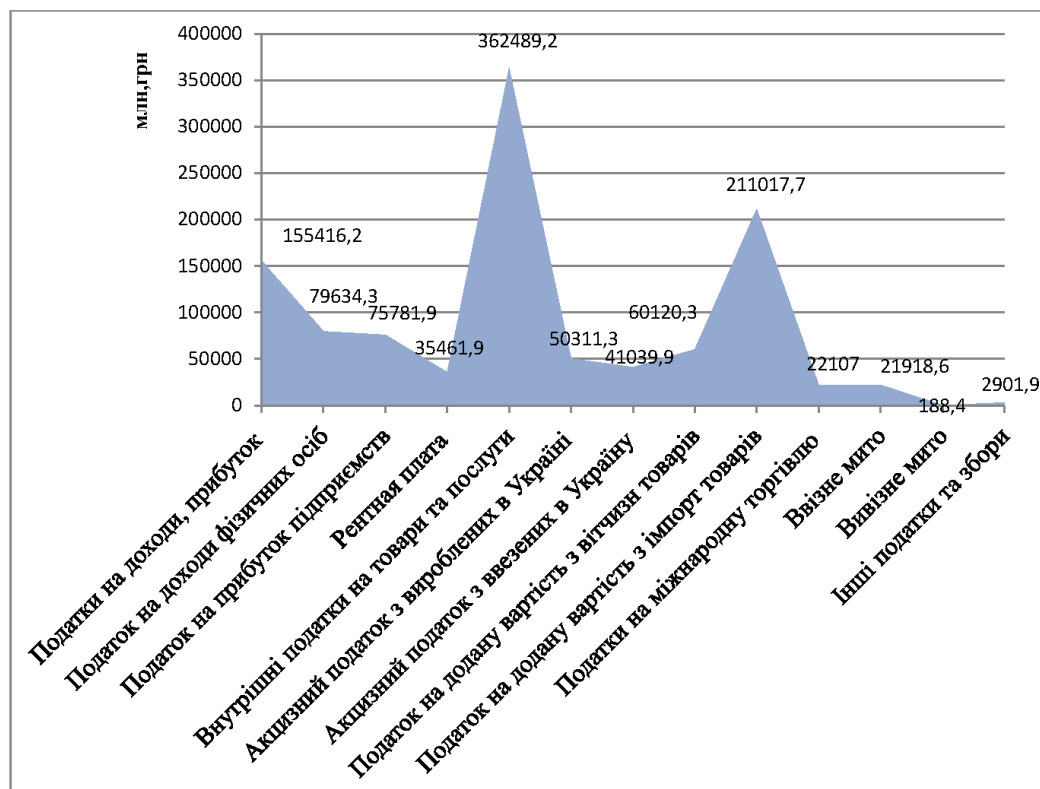

Рис. 1. Податкові надходження у 2019 році [3]

З огляду на рис. 1 спостерігаємо, що найбільше доходів в країну надходить від внутрішніх податків на товари та послуги, а саме 362489,2 млн грн. Податок на додану вартість з імпорту товарів займає другу позицію у формуванні Бюджету – 211017,7 млн грн. Податки на доходи, прибуток та збільшення ринкової вартості на третьому місці і складають 155416,2 млн грн.

Розглянемо більш детально надходження податкових платежів помісячно за даними рис. 2.

З огляду на діаграму, зазначену на рис. 2 спостерігаємо зріст надходжень від податків до червня місяця, далі надходження до бюджету мають значні коливання у бік зменшення, та, незважаючи на

це, річний план вже на початок жовтня майже виконано, про що свідчать данні табл. 1.

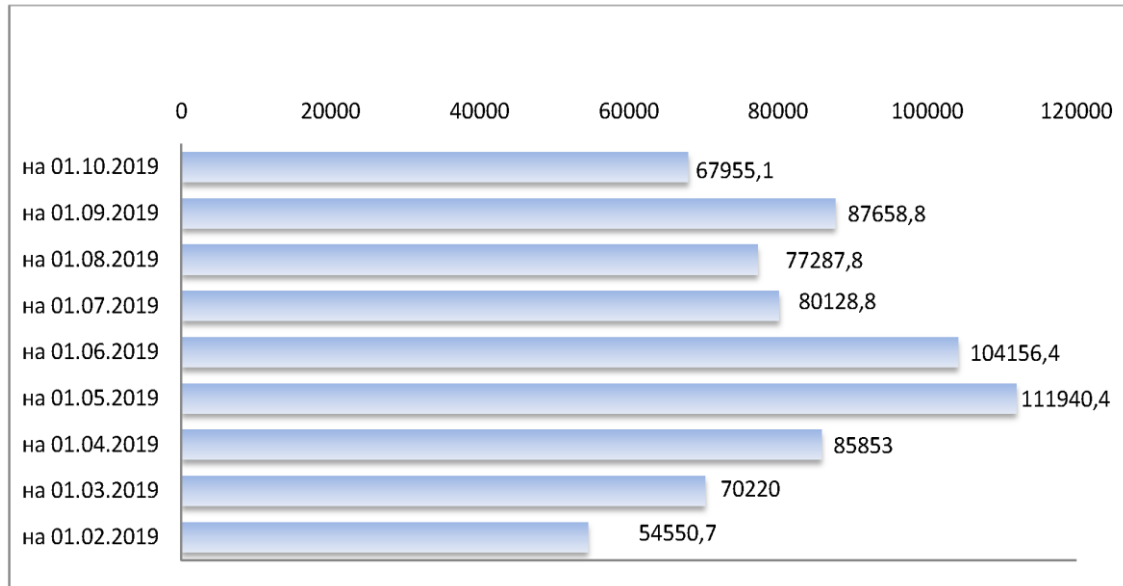

Рис. 2. Надходження податкових платежів до Держбюджету за 9 місяців поточного року [3]

Відзначимо, що в надходженнях до Державного бюджету за січень-жовтень 2019 року план недовиконано лише на – 47173,7 млн грн, або 5,5%.

Таблиця 1

Виконання плану по податкам за період січень-жовтень 2019 р., млн грн [3]

1	Факт за січень-жовтень 2018 р.	План за січень-жовтень 2019 р.	Факт за січень-жовтень 2019 р.	Відхилення			
				до відповідного		до плану	
				+, -	%	+, -	%
2	3	4	5	6	7	8	
Загальний фонд							
Податкові органи(збір)	420484,0		489889,3	69405,2	116,5		
відшкодування ПДВ	-107961,7		-130745,4	-22783,7	121,1		
надходження (сальдо)	312522,3	360706,3	359143,9	46621,6	114,9	-1562,4	99,6
Митні органи	275600,8	299092,1	263025,3	12575,6	95,4	-36066,8	87,9
Всього по ДФСУ(сальдо)	588123,2	659798,4	622169,1	34046,0	105,8	-37629,2	94,3

Закінчення таблиці 1

1	2	3	4	5	6	7	8
Всього Загальний фонд (сальдо)	673188,9	756945,2	712005,7	38816,8	105,8	-44939,5	94,1
Всього Спеціальний фонд	74223,7	100971,0	98736,8	24513,1	133,0	-2234,3	97,8
Державний бюджет сальдо	747412,6	857916,3	810742,5	63329,9	108,5	-47173,7	94,5

Досягнення такого результату домоглися завдяки регулюванню й контролю фінансової системи. Та для ще кращого результату необхідно мати більш ефективний механізм регулювання податкових відношень, що забезпечує постійність надходжень до бюджетів різних рівнів. Саме таким механізмом є система адміністрування податків, оскільки вона дає змогу реалізовувати основні напрями податкової та бюджетної політики держави.

Процес адміністрування ПДВ, незважаючи на обсяги надходжень, які він забезпечує, супроводжується великою кількістю проблем та непорозумінь [1].

Підвищення ефективності податкової системи є актуальним питанням для багатьох країн Європи з огляду на зростання міжнародної конкуренції та необхідність забезпечення довгострокової стійкості державних фінансів.

З огляду на вищезазначені шляхи підвищення фіскальної ефективності ПДВ в Україні необхідно визначити пріоритетність їхньої реалізації та провести якнайшвидше втілення їх у життя.

Отже, для стабілізації податкових надходжень до бюджету необхідно вжити заходів, які спрямовані на розширення бази оподаткування ПДВ за рахунок стимулювання розвитку реального сектору економіки, збільшення обсягів виробництва та споживання. Крім того, вважаємо за доцільне запровадити систему диференційованих ставок ПДВ та вдосконалити систему пільгового оподаткування ПДВ.

Список використаної літератури:

1. Бондаренко Н.М. Фіскальна ефективність та роль ПДВ у формуванні доходів державного бюджету України / Н.М. Бондаренко // Причорноморські економічні студії. – 2019. – Випуск 42. – С. 164-169.
2. Міністерство юстиції [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://minjust.gov.ua>
3. Міністерство фінансів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minfin.gov.ua>.

Знаменський Віталій Ігорович
*аспірант кафедри фінансів, банківської справи та страхування,
Національна академія статистики, обліку та аудиту*

РОЛЬ БЮДЖЕТУ В СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОМУ РОЗВИТКУ КРАЇНИ

За нинішніх умов господарювання Україна стоїть на шляху розбудови демократичних засад суспільства. У зв'язку з цим виникає необхідність формування нової системи державного управління фінансовими ресурсами, яка забезпечувала б становлення України як високорозвиненої європейської держави з високим рівнем соціальної стабільності [10, с. 90]. Діяльність органів державної влади та органів місцевого самоврядування сприяє підвищенню соціально-економічної стабільності в державі [6, с. 78]. При цьому особлива увага приділяється своєчасності та повноті мобілізації фінансових ресурсів і напрямам витрачання їх у різних ланках фінансової сфери [7, с. 41]. Фінансові ресурси є чи не найскладнішим об'єктом управління з позиції як загальнодержавної, так і регіональної політики. Специфіка їх формування та використання різними суб'єктами визначається, перш за все, особливостями бюджетних відносин між даними користувачами, на певному етапі розвитку [8, с. 274].

Будучи частиною бюджетних відносин, бюджет як економічна категорія характеризується тими ж рисами, які притаманні фінансам в цілому, але в той же час має свої особливості. Відповідно до Бюджетного кодексу України «бюджет» – це план формування та використання фінансових ресурсів для забезпечення завдань і функцій, які здійснюються відповідно органами державної влади, органами влади Автономної Республіки Крим, органами місцевого самоврядування протягом бюджетного періоду [4].

Більш детальне визначення дає науковець Опарін В. Він вважає, що бюджет – це сукупність економічних відносин між державою, з одного боку, і юридичними та фізичними особами з іншого, щодо розподілу й перерозподілу внутрішнього валового продукту з метою формування й використання централізованого фонду грошових ресурсів, призначених для забезпечення виконання державою її функцій [11, с. 83]. В свою чергу Кравченко В. вважає, що бюджет – це план утворення й використання фінансових ресурсів держави та його складових територіальних одиниць, який забезпечує можливість виконання відповідними органами державної влади та місцевого самоврядування покладених на них функцій [5, с. 227]. Мельничук Н., вважає, що бюджет – це місце зосередження фінансових ресурсів (централізовані та децентралізовані фонди), які формуються та використовуються органами державної влади й органами місцевого самоврядування

протягом звітнього періоду з метою виконання завдань і функцій в напрямі забезпечення соціально-економічного розвитку країни чи окремої адміністративно-територіальної одиниці [9, с. 75-79].

Виходячи з вищенаведеного, можна сказати, що бюджет є сферою зіткнення економіки і політики та невід’ємною складовою соціально-економічного розвитку суспільства, у бюджеті сконцентровані інтереси держави, суб’єктів господарювання та населення. Тому головне призначення бюджету полягає в урівноваженні інтересів всіх суб’єктів суспільства [3, с. 7]. Він використовується державою як один з основних інструментів регулювання соціально-економічних процесів.

Роль бюджету у соціально-економічному розвитку країни визначають за наступною схемою: бюджетна політика – бюджетний механізм – соціально-економічні процеси [1, с. 23], про що більш детально відображено на рис. 1.

Бюджет у сучасних умовах використовується державою для [3, с. 13]:

- макроекономічної стабілізації, прискорення темпів економічного зростання та подолання інфляції;
- сприяння процесу структурної перебудови економіки;
- поліпшення можливостей функціонування ринку, формування ефективної структури виробництва, стимулювання розвитку пріоритетних галузей економіки та соціальної інфраструктури;
- державної фінансової підтримки фундаментальної науки і розвитку наукомістких виробництв;
- для досягнення результатів довгострокового характеру – зростання конкурентоспроможності національної економіки, прискорення науково-технічного прогресу і посилення науково-технічного потенціалу країни;
- реформування сфери оподаткування з метою заохочування приватної ініціативи та інвестицій.

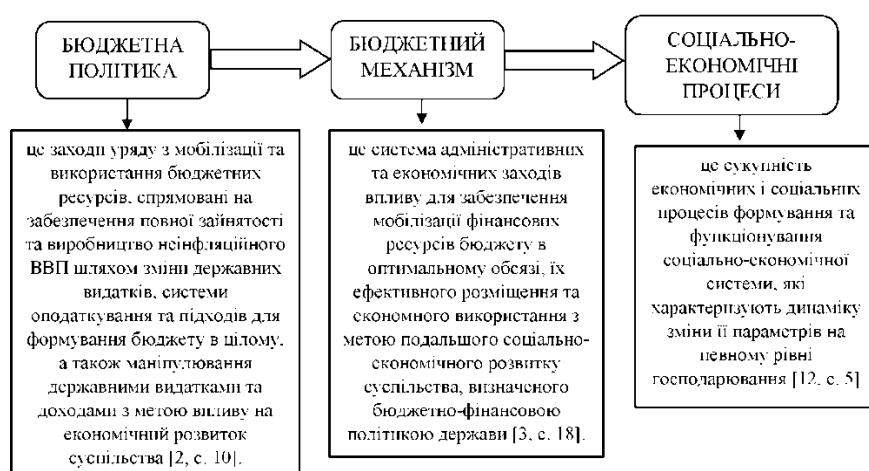

Рис. 1. Вплив бюджету на соціально-економічний розвиток держави

Джерело: побудовано автором на основі [1, с. 23]

Провівши дослідження можна стверджувати, що бюджет є економічною категорією, що виникає між державою, з одного боку, і юридичними та фізичними особами з іншого, з метою забезпечення фінансовими ресурсами потреб економічного й соціального розвитку суспільства, який здійснюється на основі розподілу і перерозподілу валового внутрішнього продукту та виконання функцій покладених на державу.

Список використаної літератури:

1. Бюджетна система: Навчальний посібник / Баранова В. Г., Дубовик О. Ю., Хомутенко В. П. та ін. за заг. ред. В. П. Хомутенко. Одеса: Видавництво «Бартенева», 2014. 392 с.
2. Бюджетна система: навчальний посібник / укладачі: Р. С. Сорока, І. Г. Благун. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2011. 236 с.
3. Бюджетна система: навчальний посібник. Друге видання, перероблене і доповнене / І. Л. Шевчук, В. О. Черепанова, Т. О. Ставерська. Харків: Видавець Іванченко І. С., 2015. 284 с.
4. Бюджетний кодекс України від 13.12.2019 р. № 2456-VI. URL: <https://www.profiwins.com.ua/uk/legislation/kodeks/927.html>
5. Кравченко В. В. Конституційні засади місцевого самоврядування в Україні (основи муніципального права): навч. посіб. Київ: «Арарат-Центр». 2001. 252 с.
6. Мельничук Н. Ю. Проблеми та перспективи фінансового забезпечення місцевого самоврядування в Україні. *Економіка Крима*. 2011. № 1 (34). С. 78–81.
7. Мельничук Н. Ю. Механізм управління формуванням та використанням фінансових ресурсів на місцевому рівні: сучасний стан та перспективи розвитку. *Наукові праці НДФІ*. 2008. Вип. 3. С. 41-52.
8. Мельничук Н. Ю. Щодо формування фінансових ресурсів органів місцевого самоврядування. *Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту*. Економічні науки. 2010. Вип. 4. С. 274-280.
9. Мельничук Н. Ю. Бюджет як об'єкт управління // Актуальні питання соціально-економічного розвитку держави, регіону та підприємства: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (Львів, 27-28 листопада 2015 року). ГО «Львівська економічна фундація». У 2-х частинах. Львів: ЛЕФ. 2015. Ч. 2. 140 с.
10. Мельничук Н.Ю. Удосконалення управління формуванням і використанням фінансових ресурсів органів місцевого самоврядування. *Світ фінансів*. 2013. № 1. С. 90-100.
11. Опарін В. М. Фінанси: підруч. Київ: КНЕУ, 2001. 240 с.
12. Присенко Г. В. Равікович Є. І. Прогнозування соціально-економічних процесів: навч. посіб. К.: КНЕУ, 2005. 378 с.

Исмайлова Фидан Эльдар кызы
*докторант кафедры государственного
регулирувания экономики,
Государственная академия управления при президенте
Азербайджанской Республики*

ОРГАНИЗАЦИОННАЯ СТРУКТУРА БАНКОВСКОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ И НАДЗОРА: МЕЖДУНАРОДНЫЙ ОПЫТ И ОТЕЧЕСТВЕННАЯ ПРАКТИКА

Одной из важных причин современного финансового кризиса, по мнению большинства экономистов, являются существующие в денежно-кредитной системе пробелы в регулировании и надзоре. В данной связи в настоящее время, как в глобальном, так и локальном масштабах, всесторонне анализируются последствия этого кризиса, разрабатываются направления возможного реформирования соответствующего регулятивного механизма. Прежде всего, необходимо выяснить вопрос, связанный с *организацией регулирования банковской деятельности и надзора*. Следует отметить, что подходы к его решению, сложившиеся в различных странах, дифференцированы. Как свидетельствует практика, они зависят от структуры национальной денежно-кредитной системы и определяются совокупностью факторов, имеющих конкретную национальную специфику. При этом главной предпосылкой является четкое определение ответственности, полномочий и целей органов регулирования и надзора, построение модели их организации, соответствующей уровню развития и потребностям национального финансового сектора.

По результатам изучения, систематизации и обобщения существующих в международной практике моделей регулирования и надзора в денежно-кредитной системе их можно сгруппировать по двум классификационным признакам – субъекту и объекту регулирования (таблица 1) [1, с. 135; 2; 3].

Таблица 1

Классификация современных моделей регулирования и надзора в денежно-кредитной системе

МОДЕЛИ ОРГАНИЗАЦИИ РЕГУЛИРОВАНИЯ И НАДЗОРА
1
По признаку субъекта регулирования
Регулирование и надзор осуществляются Центральным банком
Обязанности по регулированию и надзору разделены между Центральным банком и другими государственными органами

1
Органы банковского регулирования и надзора отделены от Центрального банка
Наднациональная модель (Наднациональные органы надзора ЕС – Европейская система финансового надзора)
По признаку объекта регулирования
Секторная модель (банковский сектор, сектор страхования, фондовый рынок)
Модель «двух вершин» («twin peaks»): 1. <i>Банковский сектор и фондовый рынок – – – Сектор страхования</i> 2. <i>Банковский сектор и сектор страхования – – – Фондовый рынок</i> 3. <i>Сектор страхования и фондовый рынок – – – Банковский сектор</i>
Модель «единого финансового органа управления» (single financial authority – SFA)

Как видно из таблицы 1, по признаку субъекта регулирования выделяются четыре модели организации регулирования и надзора в денежно-кредитной системе, отличающиеся степенью и характером участия центральных банков в этом процессе:

- **Модель 1.** Предполагает сосредоточение регуляторных полномочий в центральном банке.
- **Модель 2.** Существование независимого специального органа в тесной связи с центральным банком и министерством финансов.
- **Модель 3.** Предусматривает создание единого органа регулирования финансового рынка – мегарегулятора.
- **Модель 4.** Функции регулирования и надзора осуществляют наднациональные органы.

1. По признаку объекта регулирования три модели организации регулирования и надзора в денежно-кредитной системе:

- **Секторная модель:** в каждом конкретном финансовом секторе надзор осуществляется специальным органом (около 40 стран мира).
- **Модель «двух вершин»:** объектом регулирования и надзора одного и того же органа являются два сектора финансового посредничества (около 30 стран мира).
- **Модель «единого финансового органа управления»:** регулирование и надзор за всеми секторами национальной финансовой системы осуществляется единым надзорным органом (около 30 стран мира).

В последние 15 лет в ряде стран (например, в Греции, Португалии, Литве, Финляндии, Франции) наблюдается переход от секторной модели к модели «единого финансового органа управления» и «двух вершин». Это в значительной степени обусловлено постоянно растущей

потребностью в координации усилий надзорных органов, функционирующих в различных финансовых секторах страны. Данное обстоятельство является следствием осложнения банковского бизнеса и его глобализации, а также роста тенденций к созданию финансовых конгломератов, деятельность которых охватывает, помимо рынка банковских услуг, также и рынки страхования и ценных бумаг.

В Азербайджане регулятивные функции в денежно-кредитной системе разделены между Центральным банком (далее – ЦБ) и вновь созданным органом регулирования – Палатой по контролю за финансовыми рынками (далее – Палата). При этом ЦБ осуществляет денежную политику, а Палата наделена полномочиями регулирования и надзора за финансовыми рынками и фактически обеспечивает их эффективную деятельность в качестве мегарегулятора.

В Азербайджане до последнего времени регулятивные функции в денежно-кредитной системе были разделены между Центральным банком (ЦБ) и Палатой по контролю за финансовыми рынками (Палата) с включением в неё Службы финансового мониторинга Азербайджанской Республики (Служба). При этом ЦБ осуществлял денежную политику, а Палата фактически обеспечивала регулирование и надзор за финансово-банковским сектором.

Создание мегарегулятора в Азербайджане в лице Палаты имело, как свои преимущества, так и недостатки. Основными положительными моментами являлись: во-первых, возможность осуществлять надзор на консолидированной основе, что необходимо для осуществления всестороннего охвата регулированием и надзором деятельности финансовых холдингов; во-вторых, с помощью единой управленческой структуры можно обеспечить качественные коммуникативные процессы, координацию решений и обмен информацией; в-третьих, установление единого подхода к регулированию и надзору за банковским, страховым и фондовым секторами финансового рынка и т. п. Однако наряду с преимуществами, которые получают банковский сектор и финансовый рынок в целом, унификация регулирования и надзора в Азербайджане, имела и свои недостатки: во-первых, ни один орган, кроме Национального банка, не имел практики организации системы банковского надзора, соответствующего кадрового обеспечения; во-вторых, существует необходимость тесного информационного обмена между органами надзора и денежно-кредитной политики, а также риск установления низкого уровня независимости мегарегулятора. Как показал финансовый кризис, отделение функций регулирования и надзора от ЦБ созданием отдельного мегарегулятора оказалось неэффективным не только в Казахстане, Грузии, Польше, но и в таких экономически развитых странах как Бельгия, Великобритания и Германия.

Оценивая деятельность Палаты, следует признать её не вполне эффективной и соответствующей практике международных финансовых организаций. Прежде всего, это подтверждалось растущим уровнем проблемных кредитов в стране, потерей доверия населения к банкам, практической приостановкой их кредитных операций с физическими лицами и бизнес-структурами, слабой прозрачностью процесса ликвидации кредитных учреждений, пассивным участием в защите прав вкладчиков и инвесторов, отсутствием Стратегии развития банковского сектора, целевых программ по повышению его конкурентоспособности и оздоровлению. В результате ряд функций Палаты фактически переданы вновь созданным Совету финансовой стабильности [4] и Службе финансового мониторинга Азербайджанской Республики [5]. При этом следует акцентировать внимание на том факте, что главную функцию в Совете финансовой стабильности будет выполнять Центробанк ответственный ныне лишь за денежную политику, а не Палата, ответственная за финансовый рынок в целом. Наряду с этим, часть функций Палаты, связанных с регулированием и контролем в области легализации денежных средств и другого имущества, полученных преступным путем, а также предотвращением финансирования терроризма, переданы Службе финансового мониторинга. Принятые меры – косвенное подтверждение неудовлетворительной работы Палаты в области эффективного регулирования финансовых рынков. Аналогичного мнения придерживаются и многие эксперты, некоторые из которых и вовсе считали ее риском для финансовой системы страны [6; 7]. В настоящее время Палата упразднена и её функции переданы ЦБ, а Служба перешла в подчинение Министерства экономики страны.

Список использованной литературы:

1. Линников А.С. Правовое регулирование банковской деятельности и банковский надзор в Европейском Союзе: монография. Москва: Статут, 2009. 189 с.
2. Banking union: restoring financial stability in the Eurozone, Brussels, 24 November 2015 (Электронный ресурс). – Режим доступа: http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-15-6164_en.htm?locale=en.
3. Jurkowska-Zeidler A. The European Banking Union (Электронный ресурс). – Режим доступа: https://is.muni.cz/el/1422/podzim2015/MVV183K/um/European_Banking_Union.pdf.
4. Указ Президента Азербайджанской Республики о создании Совета финансовой стабильности. 15 июля 2016 г. (Электронный ресурс). – Режим доступа: <https://az.president.az/articles/20613>.
5. Указ Президента Азербайджанской Республики о создании Службы финансового мониторинга. 25 мая 2018 г. (Электронный ресурс). – Режим доступа: <https://az.president.az/articles/28764>.
6. Эксперты признали Палату надзора над финансовыми рынками риском для финансовой системы страны. 1 июля 2016 г. (Электронный ресурс). – Режим доступа: <http://abc.az/news/05716/>.

7. Палату надзора над фінансовими ринками в Азербайджане надо распустить? 23 марта 2018 г. (Электронный ресурс). – Режим доступа: <http://ru.echo.az/?p=68568>.

Кміть Віра Мирославівна

*кандидат економічних наук,
доцент кафедри фінансів, грошового обігу і кредиту;*

Щирба Оксана Василівна

*студентка,
Львівський національний університет імені Івана Франка*

ОЦІНКА ФІСКАЛЬНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ПДВ

Зі зміною економічних реалій сьогодення виникає нагальна потреба дослідження доцільності використання та удосконалення механізму адміністрування ПДВ через оцінку його фіскальної ефективності.

Податок на додану вартість (далі – ПДВ) – це непрямий податок, який є частиною новоствореної вартості товарів (робіт, послуг), яка формується на кожному етапі виробництва, обігу та включається до ціни товару і сплачується кінцевим споживачем. ПДВ представляє собою податок на внутрішнє споживання продукції, являючи при цьому, надбавку до ціни товарів (робіт, послуг), які споживаються на митній території країни.

В Україні порядок справляння та адміністрування ПДВ регламентується однойменним Розділом V Податкового кодексу України (далі – ПКУ) [1].

Фіскальна особливість податку на додану вартість характеризується тим, що через наявність широкої бази оподаткування, на даний податок мають менший вплив кон'юнктурні коливання цін на сировину, матеріали та енергоносії. Ця особливість відрізняє ПДВ від інших податків та підтверджується достатньо стабільною динамікою частки податку у доходах бюджету. Процес адміністрування ПДВ, незважаючи на обсяги надходжень, що він забезпечує, супроводжується великою кількістю проблем та непорозумінь [2].

А. Скрипник та Т. Паянок зазначають, що фіскальна ефективність – це можливість стабільного забезпечення очікуваного рівня надходжень, притаманного державам, які знаходяться в подібних соціально-економічних умовах і характеризуються схожим рівнем розвитку. У кількісному вимірі фіскальна ефективність ПДВ вимірюється як частка надходжень цього податку у ВВП [3].

В економічній теорії існують й інші чинники, що впливають на фіскальну ефективність ПДВ, серед них: частка ПДВ у ВВП, валові

надходження ПДВ, бюджетне відшкодування, зміни структури податку, продуктивність та ефективна ставка ПДВ (табл. 1).

Таблиця 1

**Динаміка показників фіскальної ефективності ПДВ в Україні
за період 2014-2018 рр.**

Показники	Роки				
	2014	2015	2016	2017	2018
Фактичні надходження ПДВ , млрд грн	189,24	246,86	329,91	434,04	506,17
Доходи державного бюджету, млрд грн	405,18	599,95	706,50	907,35	1 060,92
ВВП, млрд грн	1566,73	1979,46	2383,18	2982,92	3558,71
Кінцеві споживчі витрати домогосподарств, млрд грн	1 120,88	1 331,53	1 569,70	1 977,64	2 431,01
Ефективна ставка, %	16,88	18,54	21,02	21,95	20,82
Продуктивність ПДВ, %	84,42	92,70	105,09	109,74	104,11
Фіскальна значимість ПДВ, у % до ВВП	12,08	12,47	13,84	14,55	14,22
Фіскальна значимість ПДВ, у % до доходів держбюджету	46,71	41,15	46,70	47,84	47,71
З них:					
з вироблених в Україні товарів (робіт, послуг), %	25,63	19,13	19,90	20,22	19,87
з ввезених на територію України товарів, %	31,25	23,13	25,68	27,61	27,84

Джерело: розраховано автором на основі джерел [4-7]

Динамічний аналіз показав, що найбільш продуктивним ПДВ був у 2017 році – 109,74%, його ефективна ставка в цей рік склала 21,95%. Найменший розмір ефективної ставки спостерігався у 2014 році та дорівнював 16,88%. Найменшому розміру ефективної ставки відповідає і найменший рівень продуктивності ПДВ – 84,42%. В цілому спостерігається тенденція до зростання ефективності та продуктивності ПДВ, а

це вказує на покращення фіскальної ефективності даного податку в Україні.

Впродовж 2014-2018 рр. індикатори фіскальної значимості ПДВ мали неоднорідний характер. Так, питома вага ПДВ у доходах державного бюджету коливалась від 41,15% до 47,84%, при середньому значенні 46,02%. Це свідчить про вагоме місце даного податку у джерелах формування бюджету України. Більш значимим у доходах державного бюджету було ПДВ із ввезених на територію України товарів, який за досліджуваній період в середньому складав 27,10%.

ПДВ має достатньо суттєвий вплив на перерозподіл ВВП через бюджет держави. За аналізований період середнє значення податкового навантаження на економіку України становить 13,43%, розмах варіацій з 2014 по 2016 рр. складає від 12,08% до 14,55%. Досить показовою є структура податкового навантаження з ПДВ (рис. 1).

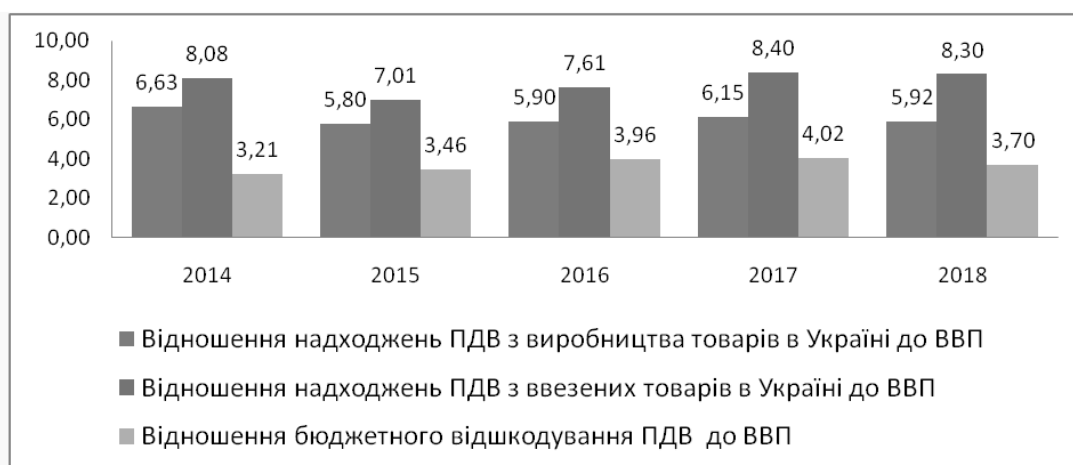

Рис. 1. Динаміка структури податкового навантаження за податком на додану вартість в Україні за 2014-2018 рр.

Джерело: складено автором на основі таблиці 1

З рис. 1 видно, що впродовж 2014-2018 рр. більше податкового навантаження з ПДВ припадало на ввезені на територію України товари. За аналізований період цей показник коливався від 7,01% до 8,40%.

Податкове навантаження із вироблених в Україні товарів, з врахуванням бюджетного відшкодування, в середньому за 2014-2018 рр. складало всього 2,41%.

Відповідно до цього, можна припустити, що значна частка фінансового сектору країни знаходилися в тіні оскільки всього 2% від кінцевих споживчих витрат домогосподарств входить до складу ВВП.

Таким чином також доцільно здійснити оцінку ступеня реалізації фіскальної спроможності ПДВ за допомогою коефіцієнта реалізації фіскальної спроможності ПДВ (табл. 2).

**Динаміка коефіцієнта реалізації фіскальної спроможності
ПДВ в 2014-18 рр.**

Роки	ПДВ	ВВП	Частка ПДВ у ВВП, %	Частка тіньової економіки у ВВП, %	Тіньовий ВВП (к.3*к.5)	Тіньовий ПДВ (к.4*к.6)	Коефіцієнт реалізації фіскальної спроможності ПДВ
2014	189,24	1566,73	12,08	43	673,69	81,38	0,70
2015	246,86	1979,46	12,47	40	791,78	98,74	0,71
2016	329,91	2383,18	13,84	34	810,28	112,14	0,75
2017	434,04	2982,92	14,55	32	954,53	138,88	0,76
2018	506,17	3558,71	14,22	30	1067,61	151,81	0,77

Джерело: розраховано автором на основі джерел [4; 6]

Як бачимо, розрахований на основі показників тіньового сектору коефіцієнт реалізації фіскальної спроможності ПДВ показує, що бюджет недоотримує значну частину коштів.

Отже, можна стверджувати, що роль ПДВ як фіскального засобу в доходах державного бюджету України є визначальною. Ця форма оподаткування перетворилася у вагоме джерело формування державних доходів, оскільки оподаткуванню ПДВ підлягає переважно дохід, який спрямовується на споживання, а інша його частина використовується на накопичення [8].

Для стабілізації та збільшення фіскальної ефективності ПДВ доцільно здійснити такі заходи:

- удосконалення процедури адміністрування;
- удосконалення механізму бюджетного відшкодування ПДВ з бюджету;
- боротьба з тіньовим сектором економіки країни;
- розкриття та ліквідація схем незаконного відшкодування.

Отже, усунення даних недоліків ПДВ і подальше вдосконалення податкового законодавства дасть змогу зробити цей податок більш технологічним і придатним для застосування в Україні. Такі дії позбавлять противників цього податку підстав для критики і збереже державні кошти в бюджеті.

Список використаної літератури:

1. Податковий кодекс України: Закон України від 02.12.2010 р. №2755-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2755-17>
2. Оксенюк О.І. Фіскальна ефективність податку на додану вартість в економіці України: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. / О.І. Оксенюк // Львів, 2015. – С. 16.

3. Скрипник А. В., Паянок Т. М. Фіскальна ефективність та можливі шляхи реформування ПДВ в Україні / А.В. Скрипник, Т.М. Паянок // Економіка України. – 2008. – № 4. – С. 29-42.
4. Доходи держбюджету України // Мінфін [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/budget/gov/income/2019/>
5. Кінцеві споживчі витрати домашніх господарств // Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2019/vvp/kkv_vvp/kkv_vvp_u/ksv_dg0219_u.htm
6. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
7. Пислиця А. В. Фіскальна ефективність акцизів: система показників, фактори впливу / А. В. Пислиця [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу : http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Apre/2008_4_2/64.pdf.
8. Крисоватий А., Гуцул І. Фіскальна ефективність ПДВ із ввезених на митну територію України товарів / А. Крисоватий, І. Гуцул // Економіст. – 2015. – № 5. – С. 7-9.

Литвин Наталія Юріївна

кандидат економічних наук,

доцент кафедри готельно-ресторанної справи,

Київський університет туризму, економіки і права

ВПЛИВ ВАЛЮТНОГО РЕГУЛЮВАННЯ НА МЕХАНІЗМ БАНКІВСЬКОГО ТОРГОВЕЛЬНОГО ФІНАНСУВАННЯ

Міжнародні валютно-кредитні відносини стали невід'ємною частиною сучасної глобалізованої економіки та одним з визначальних факторів її розвитку. При цьому, валютні відносини як на міждержавному, так і національному рівнях організуються у межах валютних ринків. Нестабільний валютний ринок може спричинити виникнення та загострення проблем у інших секторах економічної системи країни. Наведені обставини обумовлюють необхідність пошуку та постійного вдосконалення інструментів і методів впливу держави на стан та динаміку валютного ринку України, а особливо – на валютні операції комерційних банків, як основних суб'єктів цього ринку, серед яких варте уваги банківське торговельне фінансування.

Банківське торговельне фінансування – це специфічний вид банківських операцій, сутність яких полягає у фінансуванні зовнішньоторговельних операцій клієнтів шляхом використання різноманітних форм та методів забезпечення їх ресурсами, у тому числі, за рахунок залучення грошових коштів закордонних банків. Розвиток банківського торговельного фінансування залежить від двох базових чинників: з одного боку, це економічна зацікавленість, на яку головним чином

впливає співвідношення ризикованості та прибутковості тієї чи іншої зовнішньоекономічної угоди, з іншого – законодавчі та нормативні обмеження щодо здійснення валютних операцій.

Комерційні банки при здійсненні торговельного фінансування зазнають впливу як економічних, так і адміністративних інструментів валютного регулювання. Остаточне співвідношення як одних, так й інших інструментів регулювання залежить від поточної фінансово-економічної ситуації в країні, прогнозів розвитку національної економіки.

Серед адміністративних інструментів валютного регулювання можна назвати такі:

по-перше, це встановлення порядку здійснення валютних операцій, що передбачає визначення суб'єктів та об'єктів валютних операцій, прав та обов'язків суб'єктів валютних операцій, класифікацію валютних операцій, встановлення правил обігу (володіння, користування та розпорядження) валютними цінностями тощо;

по-друге, введення валютних обмежень при здійсненні окремих видів торговельного фінансування в залежності від їх характеру, суб'єктів, об'єктів, обсягу операцій, у тому числі ліцензування діяльності, пов'язаної з використанням валютних цінностей.

В умовах трансформації національної економіки найчастіше застосовують наступні форми валютних обмежень: обов'язковий продаж державі іноземної валюти, заборона вільної купівлі-продажу іноземної валюти, особливі умови переказів та платежів за кордон та отримання зовнішніх позик, вивезення капіталу, репатріації прибутку тощо.

В Україні таке валютне обмеження, як вимога щодо обов'язкового продажу валютної виручки, була скасована на початку 2005 року. Проте, на нашу думку, в умовах світової фінансової кризи, з метою подолання низької пропозиції іноземної валюти на валютному ринку України, що, у свою чергу, викликає девальвацію національної валюти, доцільно, як тимчасовий захід, запровадити обов'язковий продаж частини надходжень в іноземній валюті резидентів.

Потрібно врахувати й зарубіжний досвід, оскільки багатьма західноєвропейськими країнами тривалий час використовувався обов'язковий продаж валютної виручки вже навіть після впровадження повної конвертованості своїх національних валют. Такий захід відповідає умовам ринкової економіки, збільшуючи пропозицію валюти на внутрішньому ринку, забезпечуючи відносно стабільний рівень курсу національної валюти, доступ до валютних коштів імпортерів і впровадження гривні у зовнішньоторговельні розрахунки;

по-третє, це контроль за дотриманням валютного законодавства і застосування заходів відповідальності до суб'єктів, що порушили встановлений порядок здійснення валютних операцій. Банківське

торговельне фінансування знаходиться під превентивним (попереднім), поточним та наступним валютним контролем.

Превентивний валютний контроль за експортно-імпортними операціями має місце у процесі підготовки суб'єкта до проведення валютної операції, зокрема на етапі відкриття відповідних валютних рахунків в уповноваженому банку. Поточний валютний контроль за експортно-імпортними операціями здійснюється в період виконання зовнішньоекономічного контракту, тобто безпосередньо в період проведення реальних операцій по контракту (переказ й отримання коштів, оформлення вантажної митної декларації та подання її до банку тощо). Основним моментом при здійсненні поточного контролю за експортними контрактами є контроль за надходженням валютної виручки.

При імпортних операціях функції поточного валютного контролю є ширшими. Так, у зовнішньоекономічному контракті, у якому передбачений авансовий платіж, необхідно відслідковувати суму, переказану імпортером на користь іноземного експортера, оскільки ця сума не повинна бути більше суми, вказаної в контракті. Переказ повинен здійснюватися згідно з відповідними банківськими реквізитами і лише на користь того суб'єкта господарювання, дані якого вказані в контракті. У контракті, в якому передбачається наступна оплата товару, потрібно слідкувати за тим, щоб сума платежу не була більшою вартості вивезеного товару.

Наступний валютний контроль за експортно-імпортними операціями полягає, в основному, в контролі за наданням імпортерами та експортерами необхідних документів валютного контролю після здійснення відповідної валютної операції.

До економічних важелів, які безпосередньо впливають на банківське торговельне фінансування, можна віднести валютні інтервенції, що здійснює Національний банк України, та стимулювання експорту. Іншим економічним методом державного управління валютними відносинами є метод стимулювання експорту, що застосовується до суб'єктів валютного ринку органами управління, шляхом зменшення податків та митних зборів із товарів (робіт, послуг), що експортуються за кордон вітчизняними товаровиробниками.

В цілому потрібно відзначити, що вплив валютного регулювання на методи банківського торговельного фінансування реалізується переважним чином через механізм валютних обмежень і валютного контролю. Але загально відомо, що найбільший ефект в умовах трансформації національної економіки досягається за рахунок економічних методів валютного регулювання. Саме тому перспективами подальших розробок у даному напрямку є пошук ефективного механізму державного

регулювання валютного ринку на базі пріоритетності ринкових важелів впливу та сумісності з тенденціями лібералізації валютних відносин.

Мамедова Ельвіра Шахмарівна

студентка;

Науковий керівник: Варналій Захарій Степанович

доктор економічних наук, професор,

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

СУТНІСТЬ ТА КЛАСИФІКАЦІЯ ЗАГРОЗ БЮДЖЕТНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

Глобальні зрушення у світовій фінансовій системі впливають на бюджетні процеси усіх країн світу, зокрема, і в Україні. Поряд з грошово-кредитною бюджетна політика є дієвим механізмом державного впливу на розвиток економіки країни, що зумовлено необхідністю підвищення ефективності використання бюджетних коштів. Загрози бюджетної безпеки ускладнюють досягнення цільових показників економічного зростання та забезпечення його стабільності, а також чинить негативний вплив на фінансову, податкову, страхову галузі та бюджетний процес держави. Таким чином, зростання загроз бюджетній безпеці держави особливо актуалізується в умовах фінансової глобалізації.

Дослідженням бюджетної безпеки, зокрема, аналізом її загроз займалися такі вчені, як Барановський О., Коженьовські Л., Лісовська О., Онищенко В., Опарін В., Предборський В., Федосов В., Шнипко О., Юрій С. та інші.

У науковій літературі немає єдиного чіткого підходу до трактування сутності та класифікації загроз бюджетній безпеці. Так, О. Лісовська під загрозами розуміє чинники негативного впливу на рівень безпеки [2]. В. Предборський загрозу пояснює як будь-який намір, можливість здійснити фізичну, моральну, матеріальну чи іншу шкоду суспільним чи особистим інтересам [5, с. 54].

Згідно з підходом О. Барановського, загроза є найвищим ступенем вірогідності перетворення небезпеки з можливості на дійсність, висловленим наміром одних суб'єктів завдати шкоди іншим, демонстрацією готовності здійснити насилля для завдання шкоди [1].

Такі вчені, як О. Шнипко та О. Ареф'єва трактують загрози розвитку як невід'ємну складову діяльності економічних систем і чинник загрози їхній безпеці [6]. Натомість, Л. Коженьовські вказує, що загроза не може

розглядатися як самодостатнє явище, оскільки завжди стосується певного суб'єкта, для якого має деструктивний характер [3].

Якщо аналізувати саме поняття загроз бюджетній безпеці, то С. Юрій зазначає, що в державному бюджеті переплітається величезний спектр різнорівневих інтересів і суперечностей. Внаслідок своєї здатності змінювати добробут громадян, бюджет є об'єктом максимального загострення індивідуальних, групових та національних інтересів, джерелом боротьби ідеологій, наукових концепцій, політичних переконань, уявлень про справедливість [7].

Відомий фахівець з фінансової безпеки М. Єрмошенко пропонує розглядати національні інтереси, з одного боку, як поверхневі прояви дії об'єктивних економічних законів економічному житті, з іншого – як об'єктивну необхідність усунення (пом'якшення) загроз фінансовій безпеці.

Отже, проаналізувавши деякі підходи вчених-економістів до трактування сутності загроз бюджетної безпеки, можна сформулювати такі характерні риси цих загроз:

- бюджетна загроза перешкоджає реалізації бюджетних інтересів;
- загроза спрямована на повне або часткове руйнування бюджетної системи чи бюджетного процесу;
- бюджетним загрозам передують події у формі прояву явищ, дій або процесів, які призводять до формування визначених негативних передумов і чинників.

Сформулювавши ключові характеристики загроз бюджетної безпеки, ми схилиємось до думки, що сутність цих загроз можна визначити як сукупність негативних передумов і чинників, які перешкоджають повноцінній реалізації бюджетних інтересів та зумовлюють повне чи часткове порушення або руйнування аспектів безпеки бюджетної системи й процесу.

Економічне розуміння категорії «загроза» зумовлено не тільки якісними характеристиками цього явища, а й кількісною визначеністю, що відображаються у формі реального збитку, завданого економіці та фінансам держави. Таким чином, економічний сенс загрози полягає у визначенні обсягу збитку з точки зору загальноекономічного, матеріального або фінансового оцінювання [4].

Аналіз загроз бюджетній безпеці не можливий без їх класифікації та систематизації. Зазвичай загрози бюджетній безпеці класифікують на реальні та потенційні, а також на внутрішні і зовнішні. Так, під реальними загрозами розуміють короткострокові загрози, що існують тепер, а під потенційними – ті, які можуть проявитися в найближчому майбутньому.

Як справедливо зазначає С. Онищенко, внутрішні загрози розглядають як наслідок деструктивних суперечностей, що виникають

усередині фінансової системи країни, а зовнішні – як наслідок деструктивних суперечностей, які виникли за межами фінансової системи країни й призводять до зміни та руйнування самої економічної системи [4].

Виходячи з такого визначення загроз бюджетної безпеки в умовах фінансової глобалізації та підходу до їх класифікації, можна сформулювати наступні загрози бюджетної безпеки України:

- дисбалансові загрози, а саме: *загрози доходів*, які у свою чергу включають: загрози податкових надходжень, загрози неподаткових надходжень; *загрози видатків*, які у свою чергу включають: загрози якості споживання бюджетних коштів, низька ефективність бюджетних асигнувань;

- загрози на стадії складання бюджету;
- загрози на стадії розгляду та затвердження Державного бюджету;
- загрози на етапі виконання держбюджету;
- загрози у сфері контролю за виконанням держбюджету.

Таким чином, визначення загроз бюджетній безпеці, їх класифікація та систематизація є базою для розробки заходів із забезпечення бюджетної безпеки держави. Це у свою чергу в контексті реалізації фінансової стратегії держави вимагає розроблення відповідного механізму, який би характеризував систему, спрямовану на створення безпечних умов розвитку держави.

Список використаної літератури:

1. Барановський О. І. Роль фінансової безпеки у життєдіяльності України / О.І. Барановський // Надзвичайна ситуація+. – 2017. – №7. – С. 54–58.
2. Економічна безпека територіально-виробничих комплексів: енергетика, екологія, інформаційні технології : монографія / Коцко Т.А., Чеховська М.М., Лісовська О.Л. [та ін.] ; за наук. ред. д.т.н., проф. Лук'яненко С.О., к.е.н., доц. Караєвої Н.В. – К. : «МП Леся», 2015. – 256 с.
3. Коженцьовські Л. Ф. Сек'юритологія / Л. Ф. Коженцьовські [текст] : матеріали V Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції «Безпека життєдіяльності і охорона здоров'я дітей і молоді XXI сторіччя: сучасний стан, проблеми та перспективи» 24-25 вересня, 2015 / Міністерство освіти і науки України; Державний вищий навчальний заклад «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ephshair.phdpu.edu.ua:8081/xmlui/handle/8989898989/1053>
4. Онищенко С.В. Бюджетна безпека України: сутність, загрози та шляхи забезпечення [монографія] / С.В. Онищенко. – Київ : Знання України, 2017. – 403 [1] с.
5. Предборський В.А. «Корупційна пастка» для влади як загроза національній безпеці: причини існування та зміцнення / В.А. Предборський // Корупційна злочинність у міжнародному вимірі: форми, методи та засоби протидії [Текст] : матеріали Міжнар. круглого столу (Київ, 9–10 листоп. 2017 р.) / [редкол.: В. В. Черней, С. Д. Гусарев, С. С. Чернявський та ін.]. – Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2017. – 328 с. – С. 54–58.

6. Шнипко О.С. Суперечності розвитку як основне джерело загрози безпеці рівноваги економічних систем / О.В. Ареф'єва, О.С. Шнипко // Актуальні проблеми економіки. – 2006. – № 3 (57). – С. 57–64.

7. Юрій С.І. Концептуальні засади сутності бюджету / С.І. Юрій // Фінанси України. – 2001. – № 10. – С. 3–10.

Мільченко Вікторія Олександрівна
студентка,
ХННІ «Університет банківської справи»

КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ БАНКІВ НА РИНКУ БАНКІВСЬКИХ ПОСЛУГ

Конкуренція виступає рушійною силою будь-якої сфери сучасної економіки країни. Банківська сфера не є виключенням: щодня йде посилена боротьба за кожного клієнта, на шляху до встановлення стійкої позиції на ринку банківських послуг.

Динамічний розвиток ринку фінансових послуг зумовлює значну конкуренцію між банками та небанківськими фінансовими установами. Банківська конкуренція набуває дедалі ширших масштабів, оскільки вітчизняні банки поступово здійснюють вихід на міжнародні ринки капіталів, а іноземний капітал має досить значну присутність у банківському секторі України.

Ринок банківських послуг майже щодня зазнає змін у кількості клієнтів, банківських продуктів, послуг, технологій тощо. Саме тому слід зазначити, що дослідження конкурентоспроможності банківських установ та факторів впливу на неї є необхідною умовою для здійснення банками ефективної прибуткової діяльності. Даному ринку характерні наступні види конкуренції (рис. 1) [1].

Питанням банківської конкурентоспроможності приділяють значну увагу як вітчизняні, так і зарубіжні науковці. Можна виокремити значну економічних досліджень банківської конкуренції, зокрема у працях М. Портера, А. М. Тавасієва, Л. Бондаренко, В. О. Ткачука, О. Ю. Заруби, Т. Гірченко, Г. Карчева, О. Кіреєва, Ф. Шпиґа та інших.

Серед науковців відсутнє чітке єдине визначення поняття банківської конкуренції та проаналізувавши різні наукові думки можна зробити висновок, що конкурентоспроможність банку – складна характеристика банку, що впливає на здатність банку діяти так само, інші подібні суб'єкти ринку, швидко долати непередбачувані чинники, що можуть мати негативний вплив на подальшу діяльність банківської установи.

Факторами конкурентоспроможності банківської установи є такі умови, що визначають його реальну і потенційну спроможність витримати конкуренцію на ринку у конкретний період часу. Отже

доречним буде навести класифікацію факторів, що впливають на конкурентоспроможність банків (рис. 2).

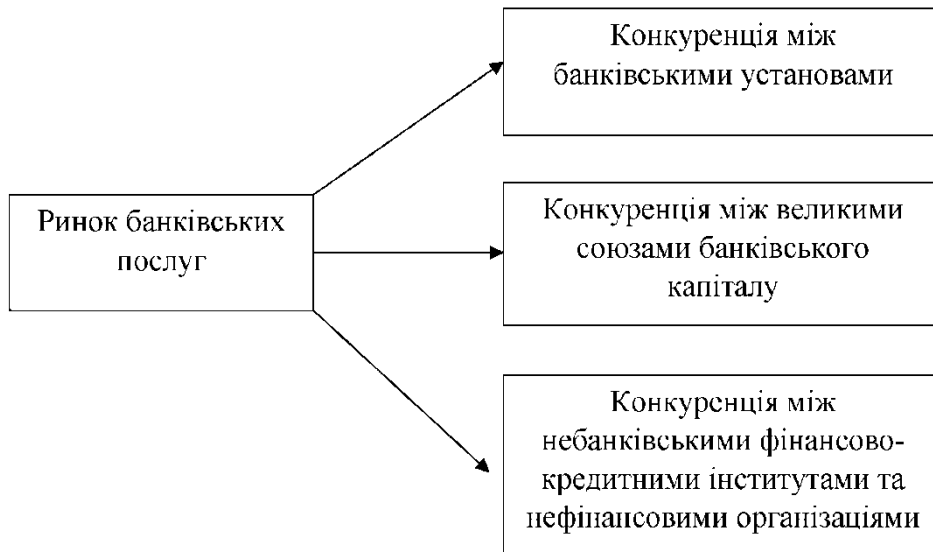

Рис. 1. Види конкуренції на ринку банківських послуг

Внутрішні фактори формуються безпосередньо всередині банківської установи, а ефективність та їх вплив залежать від політики управління банком. З боку конкурентоспроможності саме вони характеризують можливість та ефективність адаптації банку до умов зовнішнього середовища та виступають об'єктом управлінського впливу в системі забезпечення конкурентоспроможності банку.

На відміну від внутрішніх факторів, які є керованими, зовнішні не залежать від діяльності банку. Зовнішні фактори залежно від їх впливу доцільно класифікувати на фактори, які впливають на конкурентоспроможність банківської системи (прямого впливу) та фактори які впливають на конкурентоспроможність країни (непрямого впливу).

Головними факторами, що в сучасності впливають на загострення конкуренції серед банківських установ є глобалізація світової економіки, розвиток та поширення нових фінансових та інформаційних технологій.

Важливим фактором конкурентоспроможності є ефективність банківського регулювання та нагляду, що в Україні здійснюється Національним банком України (далі – НБУ), однією з функцій якого є створення конкурентного середовища у банківській сфері [2].

Дослідження конкуренції на ринку банківських послуг передбачає аналіз його вразливості до процесів конкуренції, на основі аналізу факторів, що обумовлюють її інтенсивність.

Отже, узагальнюючи усі фактори, що зазначені вище можна розглядати конкурентоспроможність у банківській сфері як ієрархічну

систему, до якої входить конкурентоспроможність банківських продуктів, банку, та банківської системи в цілому.

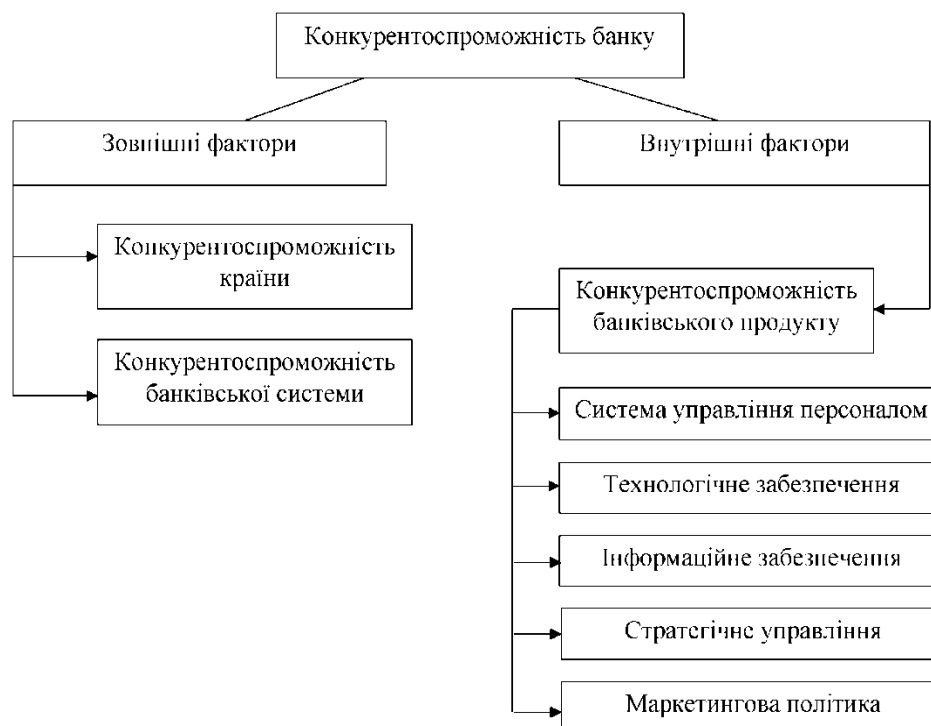

Рис. 2. Класифікація факторів впливу на конкурентоспроможність банку

Сьогодні конкурентною перевагою банку на ринку банківських послуг є довіра з боку клієнтів. Чим вищою є рівень довіри, тим стабільнішою є позиція банку, тим кращими є його фінансові показники [3].

Але, на жаль, нині у банківській сфері довіра клієнтів формується не тільки на формальних факторах таких як оцінки експертів, фінансові результати, рейтинги, скільки на суб'єктивній оцінці якості обслуговування та професіональності працівників банківської установи.

Першочергове значення для конкурентної переваги банку має, перш за все, інтелектуальний капітал. Матеріальні активи на сучасному етапі розвитку банківської галузі вже не можуть забезпечити достатній рівень конкурентоспроможності банку, як було раніше. «Якість» на відміну від «кількості» стає основним критерієм оцінки конкурентоспроможності фінансово-кредитного інституту в сучасних умовах фінансової глобалізації.

Список використаної літератури:

1. Шестопалова О. В. Конкурентоспроможність вітчизняних комерційних банків. шляхи її досягнення [Електронний ресурс] / О. В. Шестопалова – Режим доступу до ресурсу: http://eir.zntu.edu.ua/bitstream/123456789/773/1/Schestopalova_The_competitiveness_domestic_commercial_banks.pdf.

2. Мірошниченко О. Дослідження факторів конкурентоспроможності банку / О. Мірошниченко, Криклій Олена. // Економічний аналіз. – 2012. – № 10. – С. 83–89.

3. Шпиг Ф.І. Конкурентоспроможність банку: фактори та критерії оцінки [Текст] / Ф.І. Шпиг // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України: збірник наукових праць. – Суми: Українська академія банківської справи Національного банку України, 2006. – Т. 16. – С. 57-63.

Недорода Євген Павлович

*аспірант кафедри фінансів, банківської справи та страхування,
Національна академія статистики, обліку та аудиту*

РОЛЬ КОНТРОЛЮ В УПРАВЛІННІ БЮДЖЕТНИМИ ВІДНОСИНАМИ

Контроль пройшов тривалий шлях розвитку, який, як свідчать історичні дані, бере початок із стародавніх часів. Історія вказує на існування контролю ще в умовах, де рід був головним виробничим осередком. Розвиток контролю господарської діяльності пов'язаний із виникненням обліку у державах Старовинного Світу, розташованих у долинах річок Ніл, Тигр і Євфрат, де облік вели на глиняних плитках, папірусі, а в подальшому – на папері. В Іудеї облік поєднувався з незалежним контролем. Про це у Біблії зберігався вислів царя Соломона щодо тих, хто постійно перебував у торгових відносинах «підраховуй і оцінюй, що даєш, і що отримуєш – запиши». На Великдень жерці Єрусалимського храму не розпочинали службу доти, поки 94 «головний бухгалтер» Іудеї не закриває всі контокорентні рахунки і не складе звіт і цей звіт не отримає санкцій контрольних органів. Спеціальною інструкцією передбачався порядок обліку пожертвувань в храм. Перед олтарем встановлювалась скриня, царський контролер разом з головним жерцем відмикали замок і підраховували пожертвування [7, с. 94-95].

Косінов С. А. виокремлює такі підходи до розкриття природи контролю: контроль як органічна функція управління; контроль як набір засобів регулювання поведінки окремої особи або організації в цілому; контроль як обмежувальна функція системи, що виконує завдання зворотного зв'язку, забезпечує нагляд за станом системи в цілому [5, с. 289]. В свою чергу, Мех Ю. В., контроль розглядає як триєдиний складник, що має розглядатися як «управління», «соціальне управління» й «державне управління» [11, с. 13]. Контроль як функція соціального управління є системою спостереження і перевірки процесу функціонування відповідного об'єкта у соціальній сфері суспільства з метою встановлення відхилень від заданих параметрів [1].

Важливими умовами існування системи контролю є її єдність, незалежність, цілісність [6] та багатогранність. Мельничук Н. Ю. виокремлює такі класифікаційні ознаки контролю: за суб'єктами господарювання, структурними одиницями виконавчої влади, мірою впливу, формою проведення, ступенем дії та рівнем охоплення, способом оформлення результатів, характером, рівнем достатності, періодом часу, залежно від належності суб'єкта господарювання, періодичності здійснення, сфери діяльності, виконання завдань, управлінської стадії на якій здійснюється контроль, рівнів господарювання [9, с. 31]. На її думку така класифікація відображає багатогранність контролю, як економічної категорії та дає можливість охопити весь процес який підлягає контрольній дії.

Здійснюючи контроль кожен контролюючий суб'єкт використовує сучасні методи, прийоми та принципи його реалізації. Саме принципи відображають закономірності формування нових знань в фінансово-господарській діяльності підконтрольного об'єкта, а також головні вимоги суспільства до організації системи управління. Василик О. Д. з цього приводу зазначав, що контроль лише тоді виконує призначену йому роль, якщо ґрунтується на певних принципах [3, с. 138]. На думку Мельничук Н. Ю. до принципів контролю варто включати: законності, об'єктивності, незалежності, збалансованості, превентивності, дієвості, скоординованості, системності, гласності, сталості, доцільності, самодостатності, справедливості [8, с. 58].

Контроль є основним незалежним джерелом інформації для виявлення причин порушень, що виникають у процесі управління державними фінансами та державною власністю, а також дійовим засобом впливу для прийняття рішень щодо запобігання тих чи інших порушень. За таких умов значення контролю в бюджетних установах постійно зростає [4, с. 9]. Для бюджетної системи України, яка перебуває в процесі реформування, питання створення ефективної системи контролю є важливим та актуальним. Першим законодавчим актом України, який встановив засади створення системи контролю в бюджетній сфері, став Бюджетний кодекс України [2]. Саме ним передбачено контроль за дотриманням бюджетного законодавства та відповідальність за його порушення.

Сьогодні, за недотримання бюджетного законодавства до органів державної влади застосовується такий захід впливу, як попередження про неналежне виконання з вимогою усунути відповідні порушення. Водночас орган, який би був уповноважений надати таке попередження Верховній Раді України, фактично відсутній. Недосконала організація бюджетного процесу та відсутність критеріїв використання бюджетних коштів спричиняють невизначеність його пріоритетних напрямів, що негативно впливає на соціально-економічний розвиток України

[10, с. 38-39]. Зокрема, недооцінка ролі контролю призводить до значних порушень і зловживань у бюджетній сфері. Україну у світовому співтоваристві сприймають як країну, яка має високий рівень корупції. Цей фактор є одним із наслідків недосконалості контролю [9, с. 31] в сучасних умовах.

Отже, для посилення ролі контролю, його подальшого становлення як повномасштабної системи, що обстоює інтереси держави та її громадян у фінансовій сфері, потрібно реально оцінити сучасний стан основних елементів цієї системи й розробити шляхи її удосконалення [12, с. 26]. Головною умовою реформування системи контролю в бюджетній сфері повинна бути її адекватність сучасним вимогам, тобто відповідність кожного з елементів системи визначеним параметрам соціально-економічного розвитку.

Список використаної літератури:

1. Бречко О. В. Удосконалення контролю в системі управління фінансовими ресурсами регіону. *Фінанси України*. 2011. № 9. С. 51–54.
2. Бюджетний кодекс України: закон України от 08.07.2010 № 2456 – VI. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>.
3. Василик О. Д. Бюджетна система України: підручник / О. Василик, К. Павлюк. К.: Центр навчальної літератури, 2004. 544 с.
4. Дікань Л. В. Контроль у бюджетних установах: підручник. Харків: ВД «ІНЖЕК». 2010. 408 с.
5. Косінов С. А. Контроль у демократичній державі: монографія. Х.: Право, 2015. 360 с.
6. Кульчицький М. І. Управління фінансами і фінансовий контроль на регіональному рівні. *Східна Європа: економіка, бізнес та управління*. 2017. № 8. С. 285–288.
7. Мельничук Н. Ю. Історичні аспекти зародження та розвитку контролю в управлінській системі. *Актуальні проблеми та тенденції розвитку економіки: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (Сімферополь, 8 травня 2015 р.)*. Сімферополь: НО «ECONOMICS», 2015. С. 94–98.
8. Мельничук Н. Ю. Принципи контролю в управлінні фінансами. *Економіка, менеджмент та аудит: сучасні проблеми та напрями розвитку: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (Львів, 29–30 травня 2015 р.)*. Львів: ГО «Львівська економічна фундація», 2015. Ч. 2. С. 56–59.
9. Мельничук Н. Ю. Сучасний підхід щодо класифікації контролю. *Молодий вчений*. 2015. № 6 (21). Ч. 2. С. 31–34.
10. Мельничук Н. Ю., Парфенцева Н. О., Мельничук І. О. Статистична оцінка ефективності бюджетного менеджменту при складанні, розгляді та затвердженні державного бюджету. *Статистика України*. 2019. № 3. С. 38-46.
11. Мех Ю. В. Контроль органів виконавчої влади за дотриманням бюджетного законодавства України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / Ю. В. Мех; Національний університет «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого». Харків, 2011. 20 с.
12. Рожко О. Д. Суперечності бюджетного контролю в Україні. *Наукові праці НДФІ*. 2010. Вип. 4. С. 20–26.

Панченко Георгій Георгійович
*кандидат технічних наук,
старший науковий співробітник
відділу ефективності енерговикористання
та оптимізації енергоспоживання,
Інститут загальної енергетики НАН України*

ПОВНА ЕНЕРГОЄМНІСТЬ ВАЛЮТИ

При розробці перших математичних моделей для виконання енергетичного аналізу в США енерговитратами на виробництво імпортованих продукції, робіт і послуг (ПРП) або просто нехтували [1] або враховували їх як енергію, яка використовується за кордоном, щоб створити імпорту продукцію [2]. На ті часи частка імпорту в США була незначною. Але Україна імпортує велику кількість продукції, в тому числі значну частину енергоресурсів, основними з яких є природний газ і ядерне паливо. Тому при виконанні енергетичного аналізу ефективності виробництва ПРП в Україні актуальною є проблема оцінки енерговитрат, які здійснюються в Україні, на закупівлю імпортованої продукції. Для цього можна використовувати величину повної енергоемності валюти.

В роботі [3] і стандарті «Методика визначення повної енергоемності продукції, робіт і енергоемності послуг» (ДСТУ 3682-98 і ГОСТ 30583-98) повна енергоемність валюти визначається як відношення повних енерговитрат на виробництво ПРП, що експортуються, в попередній до розрахункового рік, до валютних надходжень від їх продажу в розрахунковому році. Але існують і інші джерела надходження валюти, неврахування яких буде призводити до спотворення оцінок показника повної енергоемності валюти. Тому величину повної енергоемності валюти необхідно визначати в залежності від всіх валютних надходжень в країну протягом розрахункового року.

Крім того, сучасний розвиток економічних відносин, для якого характерне пришвидшення розрахунків, дозволяє зробити припущення про те, що експорт ПРП і надходження оплати за них відбуваються в одному році. При цьому, величину повної енергоемності валюти можна визначати як відношення повних енерговитрат на виробництво експортованої продукції у розрахунковому році, до загальних обсягів надходження валюти від зовнішньоекономічної діяльності.

Основними джерелами надходження валюти в Україну є:

- експорт ПРП;
- надходження від кредитних запозичень;
- прямі інвестиції;
- фінансова допомога Україні від міжнародних організацій та країн;

- перекази в Україну;
- надходження з офшорів.

Надходження валюти від експорту ПРП. За даними статистичної звітності [4] загальні надходження від експорту продукції, робіт і послуг у 2017 році становили майже 54 млрд дол. США і 10,71 млрд дол. США – від експорту послуг.

Надходження валюти від кредитних запозичень. За даними [5] «надходження від державних зовнішніх запозичень на фінансування державного бюджету за 2017 рік становили 103,4 млрд. грн. (або 4 млрд дол. США, при середньому курсі гривні – 25,875 грн/дол. США), у структурі яких:

– 96,0 млрд грн. або 92,8% загального обсягу державних зовнішніх запозичень становили надходження від випуску облігацій зовнішньої державної позики та отримання кредитів на фінансування дефіциту загального фонду державного бюджету й рефінансування державного боргу;

– 7,4 млрд грн. або 7,2% загального обсягу державних зовнішніх запозичень становили надходження коштів на впровадження спільних з міжнародними фінансовими організаціями проєктів до спеціального фонду державного бюджету».

Прямі інвестиції. Обсяги прямих інвестицій можна визначати як різницю між обсягами інвестицій нерезидентів України на кінець і початок року. За даними форми статистичної звітності [6] в 2017 році зміни в обсягах прямих інвестицій в економіку України збільшились на 19616,2 тис. дол. США (з 210372,9 до 229989,1 тис. дол. США).

Фінансова допомога Україні. В різні роки Україна одержувала допомогу від багатьох міжнародних організацій і країн. Зокрема, у 2014 році фінансову допомогу Україні надавали США, Великобританія, Швейцарія, Японія, Канада, Чехія, Польща, Угорщина, ЄС, ЄБРР, Світовий банк, МВФ і НАТО [7].

Допомога надається на основі двосторонніх і багатосторонніх угод за кількома напрямками. Так, ЄС надає Україні технічну, секторальну, фінансову, макроекономічну і гуманітарну допомогу [8]. При цьому валютні надходження відбуваються, в основному при здійсненні секторальної, фінансової і макроекономічної допомоги. У 2011 році ЄС започаткував п'ять програм секторальної бюджетної підтримки України у 2010-2020 рр. на загальну суму 244 млн. євро. «У вересні 2014 року для країн-учасниць ініціативи «Східне партнерство», що уклали з ЄС Угоди про асоціацію (Україна, Грузія, Молдова) Європейська Комісія схвалила новий Інструмент реалізації ПВ ЗВТ (DCFTA Facility), спрямований на покращення умов фінансування малих та середніх підприємств цих держав у процесі інтеграції до спільного ринку ЄС. Бюджет Інструменту реалізації ПВЗВТ складає близько 150 млн. євро».

«З метою підтримки макроекономічної стабільності України, Європейський Союз надає нашій державі макрофінансову допомогу (МФД). Кошти в рамках МФД виділяються для прямої бюджетної підтримки (покриття поточного дефіциту консолідованого бюджету), поповнення золотовалютних резервів Національного банку України. На сьогодні Україні було виділено кошти в рамках трьох програм МФД ЄС. Перша програма, загальним обсягом 610 млн. євро (МФД I), була укладена у квітні 2013 р., друга програма (МФД II) на суму 1 млрд євро – у травні 2014 р., третя програма загальним обсягом 1,8 млрд євро – у травні 2015 р.».

Фінансова допомога не завжди здійснюється у формі прямої передачі коштів. Часто країна-донор постачає в Україну необхідне обладнання власного виробництва. Крім того, рішення про її надання приймаються на кілька років (іноді на десятки років). Ці рішення обумовлені виконанням Україною певних зобов'язань, тому терміни виділення коштів можуть переноситись. Це ускладнює моніторинг фінансової допомоги з метою врахування валютних надходжень. До того ж величина її неспівставна з валютними надходженнями від експорту продукції. Тому фінансову допомогу Україні при визначенні повної енергоємності валюти пропонується не враховувати.

Перекази валюти в Україну. Основні трансграничні грошові потоки в Україну і з України обумовлені переказами, які здійснюють трудові мігранти. Започаткування безвізового режиму для України країнами ЄС різко збільшило кількість трудових мігрантів з України в країнах Європи. Це призвело до збільшення переказів грошових коштів в Україну від приватних осіб. Звичайно, не всі грошові надходження від трудових мігрантів надходять в Україну шляхом систем переказу коштів. Але й обсяги офіційних переказів в Україну останнім часом стали значними. Так, за даними [9] у 2017 році усього з використанням систем переказу коштів. Але й обсяги офіційних переказів в Україну останнім часом стали значними. Так, за даними [9] у 2017 році усього з використанням систем переказу коштів, створених як резидентами, так і нерезидентами, у 2017 році в Україну було переказано 2 378 млн дол. США (в еквіваленті). І це джерело надходжень валюти з кожним роком стає все більш потужним внаслідок збільшення кількості трудових мігрантів з України. Так, в 2019 році очікується надходження 11,5 млрд. дол. США, децю більше, ніж в 2018 році [10].

Надходження з офшорів. За даними [11], експорт у «офшорні країни» у 2017 році становив понад 11 млрд дол. США, що складає приблизно чверть всіх валютних надходжень від експорту в Україні. Виконаний аналіз [11] дозволив зробити висновок про те, що офшори використовуються українськими промислово-фінансовими групами України, а

виведені кошти після використання трансфертних схем повертаються в Україну майже в повному обсязі.

В таблиці наведено дані щодо надходження валюти в Україну з розглянутих джерел у 2017 році.

Таблиця

Обсяги надходження валюти в Україну (за даними 2017 року)

Джерело надходження валюти	Обсяги надходження	
	тис. дол. США	%
Експорт продукції	43264736,0	62,88
Експорт послуг	10714369,5	15,57
Кредитні запозичення	1430000	2,08
Інвестиції	19616,20	0,03
Грошові перекази	2378000	3,46
Надходження з офшорів	11000000	15,99
Всього	68806721,7	100,0

З аналізу даних Таблиці можна зробити висновок, що найбільшим джерелом надходження валюти в Україну є експорт продукції. В 2017 році вони забезпечували понад 60% від всіх надходжень валюти і в чотири рази перевищують надходження від експорту робіт і послуг, а також надходжень з офшорів. Натомість кредитні запозичення на 50% менше від грошових надходжень від приватних осіб. Інвестиції у 2017 році не впливали відчутно на надходження валюти.

В подальшому планується виконати розрахунки повних енерговитрати, які було використано для виробництва експортованої ПРП.

Список використаної літератури:

1. Bullard C., Herendeen R. (1975). The Energy Cost of Goods and Services // Energy Policy. – No. 4. – P. 268–278. [8from12].
2. Wright D.J. Goods and services: an input-output analysis, ' Energy Policy, vol 2, No 4, Dec. 1974.
3. Панченко Г.Г. Энергоэкономический анализ производства продукции, работ и услуг. – Институт проблем энергосбережения. 1994. – 30 с.
4. Зовнішня торгівля окремими видами товарів за країнами світу. – Архів 2017. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2017/zd/e_iovt/arh_iovt2017.htm.
5. Звіт про виконання у 2017 році Середньострокової стратегії управління державним боргом на 2017–2019 роки, затвердженої постановою Кабінету Міністрів України від 1 грудня 2017 р. № 905. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.minfin.gov.ua/uploads/redactor/files/%D0%97%D0%B2%D1%96%D1%82%20%D0%BF%D0%BE%20%D0%A1%D1%82%D1%80%D0%B0%D1%82%D0%B5%D0%B3%D1%96%D1%97%20%D0%B7%D0%B0%202017.pdf>.

6. Прямі інвестиції (акціонерний капітал та боргові інструменти) в регіоні. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.km.ukrstat.gov.ua/ukr/statinf/zez/pi/pibi17.htm>.

7. Хмельовська О. Які країни й міжнародні організації фінансово підтримують Україну. – 5.06.2014. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://tyzhden.ua/News/111562>.

8. Допомога ЄС Україні. Представництво України при Європейському союзі та при Європейському співтоваристві з атомної енергії. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ukraine-eu.mfa.gov.ua/ua/ukraine-eu/eu-policy/assistance>.

9. Про підсумки діяльності систем переказу коштів у 2017 році. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=64628178

10. За 10 місяців цього года заробитчане перечислили в Україну 9,7 млрд долл, – НБУ. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://censor.net.ua/news/3165078/za_10_mesyatsev_etogo_goda_zarobitchane_perechislili_v_ukrainu_97_mlrld_doll_nbu

11. Євстігнєєва О., Красовський Б., Насрідінов Р. «Скільки Україна втрачає в офшорах». – Бізнес Цензор. – 12.02.2019. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://biz.censor.net.ua/r3110782>.

Sallam Diala

Master's student,

Kyiv National Economic University

FACTORS AFFECTING THE INVESTING CLIMATE

The investment sphere requires the creation of certain conditions for the successful implementation of the investment process.

The set of political and economic conditions that are formed in the country for the investment of temporarily free cash in order to generate income in the future is called the investment climate [1].

Factors affecting the investment climate:

Legal and regulatory frameworks include the quality and stability of the legislative framework, compliance with federal and regional laws, policies of central and local authorities, protection of property rights, protection of investor interests, the level of monopolization in the economy, an open economy, the level of law and order, administrative barriers to entry into the investment market, corporate governance level [1].

Macroeconomic – GDP dynamics, inflation and interest rates, the share of savings in GDP [1].

Taxation – the quality of the tax system and the level of tax burden.

Information support – the formation of an information support system, the completeness and accessibility of information about investment opportunities in the country as a whole, about companies in particular, the relevance of

information, trust in the source of information, advertising and information campaigns in the media, organization of investment exhibitions, presentations, seminars, investment missions.

The unpredictability, non-transparency of the country for investors – the non-transparency of the country for investors is understood as the absence of clear, formal procedures for generally accepted rules for conducting business on global and national capital markets [1].

Debt on external liabilities to international economic and financial organizations. This factor plays an important role in characterizing the investment climate in the country. Most fully reflected in the so-called solvency indicator. The country's integral solvency indicator includes nine components: political risk, economic prospects, external debt indicator, debt due to default or debt restructuring, credit rating, access to bank resources, access to short-term financial resources, access to capital markets.

These factors can have both a stimulating and inhibitory effect on investment activity. Thus, a reduction in the real volume of GDP affects industrial production, as a rule, causes its decline, the unstable state of the economy in the country as a whole and, as a result, a decrease in investment activity [1].

High inflation negatively affects the investment opportunities of enterprises, as depreciation occurs depreciation, the growth of the real tax rate of profit. Inflation also leads to the need to increase wages to employees and to the growth of demand for working capital. As a result, investment opportunities are being narrowed at the expense of enterprises' own funds.

High interest and tax rates worsen the conditions for investing in the real sector.

Investment activity is actively developing amid growing GDP, low inflation, low interest rates and an increase in household savings.

An unfavorable investment climate is one of the many hindrances faced by underdeveloped nations. Regulatory reform is often a key component of removing the barriers to investment. A number of nonprofit organizations have been established for the purpose of improving the investment climate and spurring economic development in these countries. Also, some investors are willing to take on the high level of risk and volatility associated with investing in an unfavorable climate because of the potential that the high risk will be rewarded with high returns.

One difficult aspect of understanding and judging the investment climate of a country or region is that governance is a broad concept that can be practiced effectively in different ways. There are also difference kinds of governance, from political governance (the type of political system, constitutional set-up, relations between state and society), economic governance (state institutions that regulate the economy, competition, property and contract rights) and corporate governance (national and company laws and practices that

determine corporate conduct, shareholder rights, disclosure and transparency, accounting standards). To complicate matters, each different facet of governance plays off the other, so making judgments on any given investment climate must be done on a case-by-case basis.

In recent years, in our country there have been trends towards a worsening investment climate – political instability, a drop in GDP in real conditions and in foreign currency, an increase in inflation, and as a result, the depreciation of the Ukrainian hryvnia. At the moment, all these factors affect the investment climate in Ukraine and scare investors, which reduces the level of foreign investment in the country.

For individuals, banks, and institutions to feel comfortable investing in a given investment climate, they need to have a reasonable expectation for conditions that will allow their investments to thrive and expand. In places where the state does not provide certain essential public business infrastructure – such as sound regulation, market-supporting laws that are implemented fairly by honest and well-trained judges and a transparent procurement system – the level of required trust in the investment climate cannot be established. In short, the private sector needs an effective, enabling state to function efficiently and fairly.

If the state cannot be trusted to provide that level of assurance, doing business at scale becomes problematic. Clear rules of the game are needed for how the state interacts with the private sector. There needs to be a level playing field and platforms for constructive dialogue between state agents and private business.

References:

1. Trends in stock market development / E. A. Kravchenko, D. V. Zaporozhan.

Свистун Андрій Олександрович

*начальник відділу з питань участі держави у капіталізації банків,
Міністерство фінансів України*

РЕСУРСНА БАЗА НАЦІОНАЛЬНИХ БАНКІВ РОЗВИТКУ: НА ПРИКЛАДІ ПОЛЬЩІ

Національні банки розвитку відіграють вирішальну роль у фінансуванні економічного зростання, виконуючи п'ять основних функцій: (i) надання антициклічного кредитування; (ii) сприяння інноваціям та структурній трансформації; (iii) посилення фінансового включення; (iv) підтримка інвестицій в інфраструктуру; (v) підтримка надання суспільних благ, зокрема боротьба зі зміною клімату [4]. Модель

бізнесу національних банків розвитку (НБР) ґрунтується на залученні довгострокових ресурсів, в тому числі статутного капіталу та запозичень на фінансових ринках.

Незважаючи на очевидну потребу для економіки України повноцінного банку розвитку, його створення (на базі існуючих державних банків) на стає на порядку денному. Однією з причин (перешкод) є обмеженість коштів державного бюджету. У той же час державою вкладені значні кошти у капіталізацію чотирьох провідних банків України. Подальша їх капіталізація буде відбуватися у першу чергу за рахунок залучення стратегічних інвесторів та капіталізації прибутку. Зокрема, за результатами стрес-тестування у 2019 Національним банком України виявлено потребу у додатковому капіталі для Укрексімбанку та Ощадбанку [1].

Поточний (нерозподілений) прибуток таких банків не є основним джерелом через другорядність прибутковості як показника вимірювання їх ефективності (прибутковість капіталу складає 2-3%). В Україні модель НБР не реалізується з багатьох причин, головна з них – обмеження коштів, які можуть бути виділені з державного бюджету. Виходячи із співвідношення активів НБР до ВВП країни на рівні принаймні 10% (в Бразилії, Південній Кореї, КНР, ФРН на рівні 15% і вище) [2], для України розмір ресурсної бази у формі запозичень та залучених коштів від державного бюджету і клієнтів, за нашими розрахунками, має скласти близько 285 млрд грн при власному капіталі 70 млрд грн (тоді для старту статутний капітал тоді має складати принаймні 50 млрд грн, а решту капіталу буде сформовано за рахунок прибутків та резервних фондів). На сьогодні власний капітал Укрексімбанку (що виконує окремі функції НБР) складає лише 10 млрд грн при статутному капіталі 38,7 млрд грн внаслідок формування значних резервів під кредитні ризики [3].

В якості показового прикладу розглянемо польський банк розвитку Bank Gospodarstwa Krajowego (BGK), враховуючи схожий рівень розвитку економіки з економікою України. Bank Gospodarstwa Krajowego (BGK) є одним з потужніших НБР в Європі. Він фінансує широкий спектр проектів: від кредитування житла до підтримки малого і середнього бізнесу і муніципалітетів. Це обумовлює його структуру ресурсної бази. При власному капіталі 19 млрд злотих (еквівалент 4,5 млрд євро і статутному капіталі, еквівалентному 4 млрд євро) обсяг виданих кредитів склав на початку 2019 року 33,9 млрд злотих (7,9 млрд євро), а частка банку в кредитах банківського сектору Польщі досягла 2,9% [5]. Ресурсна база BGK формується за рахунок коштів державного бюджету за різними програмами, які складають 62% депозитної бази, та емісії облігацій за ставками купону 2,0-2,8%, залишок боргу на 01.01.2019 складав 5,75 млрд злотих (1,35 млрд євро).

У 2014 році банк Bank Gospodarstwa Krajowego емітував зобов'язання на 1 млрд євро під гарантію Казначейства Польщі для фінансування Національного дорожнього фонду.

Європейський інвестиційний банк (ЄІБ) надав BGK кредит в розмірі 125 млн євро для фінансування інвестиційних проектів органів місцевого самоврядування, малого та середнього бізнесу. Європейський інвестиційний фонд (EIF) створив разом з BGK Фонд розвитку Польщі в розмірі 90 млн. євро, що вкладає кошти в інвестиційні фонди, які надають фінансування суб'єктам господарювання. У 2018 році БГК уклав кредитну угоду з Банком розвитку Ради Європи для фінансування урядової програми підтримки житлового будівництва – у 800 млн злотих (188 млн євро).

Відповідно до Закону про державні фінанси, з 2011 року BGK здійснює процес консолідації державних коштів, а з 1 січня 2015 року також відповідає за управління депозитними рахунками Міністерства фінансів. Станом на 31 грудня 2018 року загальна вартість консолідованих фондів становила 54,9 млрд злотих (12,8 млрд євро).

Банк є адміністратором державних фондів:

Взаємного фонду / Фонду фондів за регіональними операційними програмами на 2014-2020 роки для пільгової кредитної підтримки розвитку МСП, підвищення енергоефективності, підтримки безробітних у започаткуванні підприємницької діяльності; загальна вартість фонду, дорученого банку органами 15 провінцій Польщі, становить 6,7 млрд злотих (1,6 млрд євро).

Фонд внутрішніх водних шляхів для підтримки транспорту на внутрішніх водних артерій. Банк здійснює управління ресурсами фонду за рахунок внесків операторів суден внутрішніх водних шляхів, субсидій з державного бюджету та грантів Національного фонду охорони навколишнього природного середовища та управління водними ресурсами.

Національний дорожній фонд (NRF) для фінансування будівництва та реконструкції національних доріг. Банк управляє внесеними до фонду активами (включаючи надходження від зборів на автомобільне паливо, від зборів плати на національних дорогах), організовує зовнішнього фінансування за рахунок випуску облігацій та позик (головним чином від ЄІБ). Зокрема, у 2018 році банк організував два випуски єврооблігацій для NRF – 500 млн євро кожен (7-річні бонди з процентною ставкою 1,375% та 12-річні бонди з фіксованою ставкою 2,0%).

Фонд залізниці для фінансування польської залізниці, надходження коштів фонду у 2018 році склали 1,8 мільярда злотих (422 млн євро).

Фонд студентської позики для надання пільгових кредитів студентам (у 2018 році Фонд отримав 18,9 млн. злотих з державного бюджету для надання субсидій).

Фонд в рамках програми «Pierwszy Biznes – Wsparcie w Starcie» (Перший бізнес – підтримка стартапу).

Фонд Centrum Projektów Polska Cyfrowa (Центр проекту Digital Poland) для видачі позики в рамках Оперативної програми Digital Poland 2014–2020, на загальну суму 686,8 млн. Злотих (161 млн євро) для кредитів підприємствам телекомунікацій через фінансових посередників у вигляді позик на здійснення інвестицій, пов'язаних із будівництвом, розширенням та зміною широкосмугових мереж доступу до Інтернету.

Проект «Підприємницька Східна Польща – туризм» – за кошти Міністерства інвестицій та розвитку (розпорядника коштів) для фінансової підтримки бізнесу Східної Польщі (сума фінансування приблизно 200 млн злотих, або 47 млн євро). Також ВГК керує кредитами з Державного бюджету для фінансування операцій у рамках Програми розвитку сільського господарства на 2007-2013 роки.

За рівнем капіталізації та досвідом кредитування МСП і енергозбереження АБ «Укргазбанк» виглядає найбільш прийнятним для прийняття функцій національного банку розвитку, однак перспектива його приватизації обумовлює вибір в якості такої установи Укрексімбанку, що має винятковий досвід залучення міжнародних і державних ресурсів для реалізації різнопланових проектів. Для цього необхідно підвищення його капіталізації, в першу чергу за рахунок виведення токсичних активів, потім додатковий інвестицій держави, а також проведення внутрішньої реорганізації бізнесу. Досвід функціонування НРБ Польщі переконливо свідчить, що ресурсна база такої установи може бути достатньо диверсифікована, дешева і потужна для фінансування довгострокових і низькорентабельних проектів в інтересах економічного зростання. Для України цей досвід може бути адаптований, враховуючи солідні суми невикористаних кредитних та грантових коштів, які готовий надати Євросоюз, а також наявні банківські державні установи.

Список використаної літератури:

1. Звіт про стрес-тестування банків у 2018 році. – Національний банк України. – Режим доступу: <https://bank.gov.ua/files/kmZjvtNlGQdmUJ>
2. Национальные банки развития как инструмент обеспечения неоиндустриального роста / А.В. Матюшин, А.В. Аборчи // Економіка промисловості. – 2016. – № 1 (73). – С. 17-42.
3. Проміжна скорочена окрема фінансова звітність за дев'ять місяців, що закінчилися 30 вересня 2019 року. – ПАТ «Укрексімбанк». – Режим доступу: <https://www.eximb.com/ua/bank/financial-information/financial-report/financial-report-2019.html>
4. Griffith-Jones S., Ocampo J. A., Felipe Rezende F., Schclarek A., Brei M. The Future of National Development Banks. 2018. – Oxford Scholarship Online. – Режим доступу: <https://www.oxfordscholarship.com/view/10.1093/oso/9780198827948.001.0001/oso-9780198827948>

5. Report of the Management Board on the Activities of the Bank Gospodarstwa Krajowego Group in 2018. – Режим доступу: <https://www.en.bgk.pl/investor-relations/annual-report/>

Сидорчук Анатолій Андрійович
кандидат економічних наук,
доцент кафедри фінансів імені С. І. Юрія,
Тернопільський національний економічний університет

ОСОБИСТІ ІНДИКАТОРИ ФІНАНСОВОГО СТАНУ ДОМОГОСПОДАРСТВ

Моніторинг і аналіз інформації про фінансовий стан домогосподарств може проводитися окремими урядовими службами, оскільки вони характеризують економічну сферу суспільного життя держави. Особистими індикаторами фінансового стану домогосподарств є:

- 1) структура особистих витрат домогосподарств;
- 2) структура особистих ресурсів домогосподарств;
- 3) темпи зміни обсягу особистих ресурсів домогосподарств у порівнянні із обсягом особистих витрат домогосподарств [1, с. 239].

Структура сукупних витрат домогосподарств є одним із найважливіших показників розвиненості економіки країни. В нерозвинених країнах населення витрачає більшу частину своїх доходів на продукти харчування, в розвинених економіках ця частка не перевищує 20-25%. Динаміка змін в структурі витрат українських домогосподарств України у 2014-2018 рр. наведена в таблиці 1.

Таблиця 1

Структура сукупних витрат домогосподарств в Україні у 2014-2018 рр. ²

Витрати / Роки	2014 ¹	2015 ¹	2016 ¹	2017 ¹	2018 ¹
Сукупні витрати в середньому за місяць у розрахунку на одне домогосподарство, грн.	4048,9	4952,0	5720,4	7139,4	8308,6
Структура сукупних витрат домогосподарств	У відсотках				
Споживчі сукупні витрати	91,6	92,9	93,2	92,9	92,0
Неспоживчі сукупні витрати	8,4	7,1	6,8	7,1	8,0

Джерело: ¹ Без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях.

² Складено автором на основі джерела [2]

Дані таблиці 1 свідчать, про дві взаємовиключні тенденції – більше ніж у двічі зростання обсягу сукупних витрат в середньому за місяць у розрахунку на одне домогосподарство від 4048,9 грн. у 2014 році до 8308,6 грн. у 2018 р. та про фактично не змінність структури сукупних витрат – 92% від їхнього обсягу спрямовується на споживання.

Динаміка зміни структури сукупних ресурсів домогосподарств України за 2014-2018 рр. представлено у табл. 2.

Таблиця 2

**Структура сукупних ресурсів домогосподарств
в Україні у 2014-2018 рр. ²**

Витрати / Роки	2014¹	2015¹	2016¹	2017¹	2018¹
Сукупні ресурси в середньому за місяць у розрахунку на одне домогосподарство, грн	4563,3	5231,7	6238,8	8165,2	9904,1
Структура сукупних ресурсів домогосподарств	У відсотках				
Грошові доходи	91,2	89,4	86,0	87,5	89,9
Інші доходи, всього	8,8	10,6	14,0	12,5	10,1
у т.ч. пільги та субсидії безготівкові на оплату житлово-комунальних послуг, електроенергії, палива	0,4	1,3	4,7	4,7	2,8

Джерело: ¹ Без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях.

² Складено автором на основі джерела [3]

Дані таблиці 2 свідчать про тенденції зростання обсягу сукупних ресурсів домогосподарств в Україні від 4563,3 грн. у 2014 р. до 9904,1 грн. у 2018 р. та про незмінність їхньої структури – грошові доходи складають 90% загального обсягу сукупних ресурсів домогосподарств. Додатково відмічаємо, негативну тенденцію збільшення питомої ваги обсягу безготівкових пільг та субсидій на оплату житлово-комунальних послуг, електроенергії, палива від 0,4% у загальному обсягу сукупних ресурсів домогосподарств у 2014 р. до 2,8% (або у сім разів) у 2018 р.

Порівняння обсягів сукупних ресурсів та обсягом особистих витрат в середньому за місяць у розрахунку на одне домогосподарство у 2014-2018 рр. наведено у таблиці 3.

**Структура сукупних ресурсів та витрат домогосподарств
в Україні у 2014-2018 рр. ²**

Витрати / Роки	2014¹	2015¹	2016¹	2017¹	2018¹
Сукупні ресурси в середньому за місяць у розрахунку на одне домогосподарство, грн.	4563,3	5231,7	6238,8	8165,2	9904,1
Ланцюгові темпи зміни сукупних ресурсів в середньому за місяць у розрахунку на одне домогосподарство, %	-	114,6	119,2	130,9	121,3
Базисні (до показника 2014 р.) темпи зміни сукупних ресурсів в середньому за місяць у розрахунку на одне домогосподарство, %	-	114,6	136,7	178,9	217,0
Сукупні витрати в середньому за місяць у розрахунку на одне домогосподарство, грн.	4048,9	4952,0	5720,4	7139,4	8308,6
Ланцюгові темпи зміни сукупних витрат в середньому за місяць у розрахунку на одне домогосподарство, %	-	122,3	115,5	124,8	116,4
Базисні (до показника 2014 р.) темпи зміни сукупних витрат в середньому за місяць у розрахунку на одне домогосподарство, %	-	122,3	141,3	176,3	205,3
Потенційний обсяг заощаджень домогосподарств, грн.	514,4	279,7	518,4	125,8	1595,5
Питома вага потенційного обсягу заощаджень у сукупних ресурсах в середньому за місяць у розрахунку на одне домогосподарство, %	11,3	5,3	8,3	12,6	16,1

Джерело: ¹ Без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях.

² Складено автором на основі джерела [2; 3]

Дані представлені у таблиці 3 і розраховані на їхній основі ланцюгові темпи зміни сукупних ресурсів та сукупних витрат в середньому за місяць у розрахунку на одне домогосподарство, потенційний обсяг заощаджень домогосподарств засвідчили, що фінансовий стан домогосподарств України у 2018 р. порівняно із 2014 р. покращився.

Покращення відбулося у результаті перевищення темпів збільшення обсягу сукупних ресурсів (у 2,17 рази) над темпами зміни сукупних витрат (у 2,05 разів) домогосподарств та збільшенням номінального рівня потенційного обсягу заощаджень домогосподарств (у тричі) у 2018 р. порівняно із відповідними показниками 2014 р. Так, якщо у 2014 р. потенційний обсяг заощаджень домогосподарств складав 11,3% обсягу сукупних ресурсів в середньому за місяць у розрахунку на одне домогосподарство, то у 2018 р. даний показник зріс до 16,1% і в номінальному вираженні склав 1595,5 грн.

Список використаної літератури:

1. Кізіма Т.О., Карпишин Н.І., Сидор І.П. Фінанси домогосподарств : навчальний посібник / за ред. Т.О. Кізіми. Тернопіль : Вектор, 2015. 260 с.
2. Структура сукупних витрат. *Державна служба статистики України*. URL : <http://ukrstat.gov.ua/> (дата звернення 22.12.2019).
3. Структура сукупних ресурсів. *Державна служба статистики України*. URL : <http://ukrstat.gov.ua/> (дата звернення 23.12.2019).

Скрипник Вікторія Віталіївна

кандидат економічних наук,

доцент кафедри фінансів, обліку та банківської справи,

Навчально-науковий інститут економіки та бізнесу

ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»

ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ

Процес розвитку, як складне явище, характеризується прагненням банківської установи досягнути високих результатів діяльності при збереженні або підвищенні конкурентоспроможності та стійкості. Загострення конкурентної боротьби викликає необхідність захисту й оновлення конкурентних переваг, котрі відповідають сучасним тенденціям ринкових вимог. Тому складним, але дуже важливим виступає визначення фази життєвого циклу використовуваної технології, випускаємої продукції, і, як наслідок, самого суб'єкта господарювання.

Вирішальну роль в розв'язанні задач стратегічного управління процесами розвитку відіграє фактор невизначеності. Отже при формуванні стратегії необхідна оцінка ризику діяльності. Поняття «криза» найтіснішим чином пов'язана з ризиком, котрий в значній мірі впливає на методологію розробки кожного управлінського рішення. Якщо виключити з нього очікування кризи – пропаде гострота сприйняття ризику і стануть несподіваними не тільки кризові ситуації, а й звичні помилки [1, с. 154].

Характерною особливістю ринкової економіки є те, що кризові ситуації виникають на всіх стадіях життєвого циклу комерційного банку. Це короткострокові, епізодичні ситуації, котрі не змінюють сутності і параметрів банківської установи. Вони можуть бути усунені за допомогою оперативних заходів. У випадку несвоєчасного їх подолання і передбачення негативних трансформацій, криза набуває тривалого характеру і може завершитися банкрутством організації.

В умовах існування кризоутворюючих протиріч прийняття управлінських рішень щодо вибору стратегії розвитку комерційного банку має базуватись на об'єднанні і сполученні механізмів стратегічного і антикризового менеджменту.

Згідно досліджень авторів [2; 3] більш успішні суб'єкти ринку вбачають рушійними силами розвитку в нестабільному зовнішньому середовищі нетрадиційне й інтенсивне використання наявних ресурсів, створення відмінних здатностей в кризовій і стабільній ситуаціях, а також спрямування стратегічного потенціалу на формування вимог і параметрів оточення, котрим вони можуть найкраще відповідати. Таким чином складається і «механізм внутрішньої рефлексії, і самовизначення в зовнішньому оточенні».

Виходячи з розглянутих аспектів окремих типів менеджменту, можливо зробити висновок, що механізм стратегічного управління розвитком комерційного банку формується під впливом принципів і вимог стратегічного і антикризового управління, управління ризиком та життєвим циклом банківської установи (рис. 1).

Під стратегічним управлінням розвитком банку розуміється цілеспрямований процес щодо створення необхідних умов для кількісно-якісних перетворень та координації дій, спрямованих на попередження формування і усунення протиріч, які виникають у внутрішньому середовищі та внаслідок його взаємодії з зовнішнім середовищем. Якщо стратегічне управління розвитком банку розглядається як певна система і метою підприємства є забезпечення його формування і дієвості, то справедливо стверджувати, що необхідне введення принципів, які лежать в основі формування напрямку розвитку, умов виконання та оцінки ефективності зазначеної стратегії.

Таким чином, при стратегічному управлінні розвитком комерційного банку в процесі прийняття стратегічних рішень необхідно актуалізувати всі складові комплексного механізму стратегічного і антикризового управління, управління ризиком і життєвим циклом підприємства. За умов реалізації такого підходу буде сформовано необхідний інформаційний базис для вибору адекватного управлінського рішення.

Рис. 1. Формування теоретичних засад стратегічного управління розвитком банківської установи

Розвиток управління має супроводжуватися підвищенням його ефективності [4, с. 29]. В свою чергу, останнє визначається зростанням потенціалу управління, тобто можливістю позитивних змін, наявністю необхідних стратегічних ресурсів і умов їх використання.

Найважливішою проблемою будь-якого банку в ринкових умовах є його виживання і забезпечення безперервного розвитку. Позитивне вирішення цієї проблеми заключається в формуванні і реалізації конкурентних переваг, які залежать від розробленої стратегії розвитку банківської установи. В сучасних умовах зовнішнє середовище суб'єктів ринку характеризується підвищенням складності й невизначеності, що обумовлює необхідність формування ефективної системи управління, яка базується на ідеях та механізмах стратегічного, антикризового і ризик-менеджмента.

Аналіз основних положень робіт [5, 6, 7] дозволив сформувати наступну модель стратегічного управління розвитком банку (рис. 2).

Рис. 2. Загальна модель стратегічного управління розвитком банку

Якщо на виході в процесі стратегічного контролю виявлено істотні відхилення від цільових показників, то необхідне значне коригування або цілей і стратегії, або внутрішнього чи зовнішнього середовища.

Для перегляду вказаних об'єктів відбувається повернення на етап аналізу зовнішнього і внутрішнього середовища. В моделі цей процес зазначено пунктирною стрілкою.

Як показано на рис. 2, в рамках планування знаходяться принципи культури і філософії організації, котрі впливають на формулювання виробничих, фінансових, трудових та інших цілей та заходів.

В цілях мають бути узгоджені інтереси суб'єктів управління, як внутрішніх (персонал, власники, менеджери), так і зовнішніх (групи впливу).

Таким чином, наведена загальна модель управління розвитком банку враховує такі аспекти як: невизначеність і динамічність зовнішнього середовища, вплив культури і філософії суб'єкта господарювання на формування цілей діяльності, необхідність комплексної оцінки ризиків і шансів та забезпечення розвитку стратегічного потенціалу, обмеженість керованості процесів розвитку банку.

Список використаної літератури:

1. Виханский О.С. Стратегическое управление / О.С. Виханский. – М.: Экономист, 2014. – 292 с.
2. Арєф'єва О. Суперечності розвитку як основне джерело загрози безпеці рівноваги економічних систем / О. Арєф'єва, О. Шнипко // Актуальні проблеми економіки. – 2016. – № 3 (57). – С. 57-63.
3. Белошадка А.И. Стратегии достижения целей в бизнесе: Теория и практика / А.И. Белошадка. – Днепропетровск: Пороги, 2013. – 798 с.
4. Антонюк Ю. Аналіз і прогнозування стану зовнішнього середовища комерційного банку / Ю. Антонюк // Ринок цінних паперів України. – 2013. – № 3-4. – С. 27-37.
5. Борисов В.М. Создание и реализация потенциала успеха как ключевая задача регионального управления банковской сферой / Борисов В.М., Мараховский А.А. // Актуальні проблеми економіки. – 2014. – № 1. – С. 100-108.
6. Лапин Е.В. Экономический потенциал банка / Е.В. Лапин. – Сумы: Унив. кн., 2017. – 310 с.
7. Пастухова В.К. Стратегічне управління комерційним банком: філософія, політика, ефективність: Монографія / В.К. Пастухова. – К.: Нац. торг.-екон. ун -т, 2012. – 302 с.

Урванцева Світлана Володимирівна

кандидат економічних наук,

доцент кафедри корпоративних фінансів і контролінгу;

Сандульський Руслан Петрович

аспірант кафедри корпоративних фінансів і контролінгу,

*ДВНЗ «Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана»*

АНАЛІЗ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КАПІТАЛЬНИХ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ВІТЧИЗНЯНИХ ПІДПРИЄМСТВ АГРОБІЗНЕСУ

Значною є роль підприємств аграрного бізнесу в економічному, соціальному, екологічному та політичному житті суспільства. Стан підприємств агробізнесу визначає рівень продовольчої безпеки країни, можливого нарощення ємності ринку засобів виробництва, покращення зовнішньоекономічні відносини, потенціального збільшення дохідної бази бюджету, політичної і економічної стійкості. Водночас, аграрні підприємства гостро відчують нестачу ресурсів для фінансування капітальних інвестицій, що стримує їх розвиток й подальше підвищення конкурентоспроможності.

Динаміку фінансування капітальних інвестиційної вітчизняних аграрних підприємств впродовж 2012-2018 рр. наведено у табл. 1. За результатами проведених обчислень встановлено, що обсяги фінансування в цей період в середньому становили 10,5% від загального обсягу по країні. Значне поживлення капітальних вкладень у сільгоспвиробників спостерігається у 2015-2016 рр. (середньорічний темп приросту становив 63,9%, що значно перевищувало темпи приросту по іншим секторам економіки). Це пояснюється змінами пріоритетів розвитку даного сектору в Україні й позитивними тенденціями на зовнішніх ринках.

Аналізуючи джерела фінансування капітальних інвестицій аграрних підприємств зазначимо, що лише третина їх капітальних витрат фінансується ззовні. Водночас світовий досвід доводить пріоритетність зовнішнього боргового фінансування. Окрім загальних переваг кредитного методу фінансування, це також пов'язано із галузевою специфікою виробничих відтворювальних процесів у аграрному бізнесі. Так його особливістю є сезонність виробництва, яка впливає на реалізацію продукції і надходження грошових ресурсів, тобто відбувається значний розрив у часі між періодом здійснення витрат та отриманням доходів. За таких особливостей діяльності, саме використання кредитних ресурсів може створити передумови безперервності

виробничого відтворення й фінансового забезпечення розвитку сільськогосподарських підприємств.

Таблиця 1

Фінансування капітальних витрат підприємствами аграрного бізнесу у 2012-2018 рр.

Показник	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
1. Капітальні інвестиції (усього в Україні), млн грн	273256,0	249873,4	219419,9	273116,4	359216,1	448461,5	578726,4
2. Капітальні інвестиції підприємств сільського, лісового та рибного господарств,	18883,7	18587,4	18795,7	30154,7	50484,0	64243,3	66104,1
3. Темп проросту капітальних інвестицій в країні, %	13,2	-8,6	-12,2	24,5	31,5	24,8	29,0
4. Темп приросту капітальних інвестицій підприємств агробізнесу, %	14,7	-1,6	1,1	60,4	67,4	27,3	2,9
5. Питома вага капітальних інвестицій, освоєних аграрними підприємствами в Україні, %	6,9	7,4	8,6	11,0	14,1	14,3	11,4

Джерело: розраховано авторами за даними [1]

Обсяги кредитування українськими банками підприємств сільського, лісового та рибного господарств демонструє табл. 2. Із наведених у таблиці даних можемо спостерігати позитивну тенденцію зростання обсягів банківського кредитування підприємств агробізнесу; лише у 2015 р. простежувалось зниження кредитування на 12,5% порівняно із попереднім роком. Однак вже у 2017 р. обсяг кредитування сільськогосподарських підприємств зріс на 7,8% (тобто на 4332 млн грн.) порівняно із 2016 р. Не зважаючи на ту обставину, що агропромисловий сектор є одним із найбільших і найважливіших в економіці України (адже формує понад 11% загального обсягу ВВП України), прикро визнавати, що питома вага банківського кредитування аграрних підприємств в Україні за 2012-2018 рр. не є значною, і в різні періоди вона коливалась від 6,0% до 7,9%.

Таблиця 2

Кредити, надані депозитними корпораціями сільському, лісовому та рибному господарству в Україні за 2012-2018 рр.

Показник	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
1. Кредити, надані депозитними корпораціями сільському, лісовому та рибному господарствам, млн грн	36 488	43 534	55 335	48 425	55 374	59 706	67 675
2. Загальна сума кредитів наданих банками нефінансовим корпораціям, млн грн	605 423	691 903	778 841	787 795	822 114	829 932	859 740
3. Питома вага кредитів, наданих банками аграрним підприємствам у загальному обсязі кредитів, %	6,0	6,3	7,1	6,1	6,7	7,2	7,9
4. Темп приросту кредитів, наданих аграрним підприємствам, %	6,9	19,3	27,1	-12,5	14,4	7,8	13,3
5. Темп приросту кредитів, наданих корпораціям, %	5,2	14,3	12,6	1,1	4,4	1,0	3,6

Джерело: складено авторами за даними [2]

Зазначимо, що потреба у фінансуванні капітальних інвестицій підприємств аграрної сфери за рахунок різних джерел постійно зростає. Скориставшись інструментарієм кореляційно-регресійного аналізу визначимо вплив обсягів капітальних інвестицій та обсягів банківського кредитування підприємств аграрного бізнесу на обсяги валової доданої вартості, створеної цими підприємствами (ВДВ). Для обрахунків використаємо данні за 2012-2018 рр.

На основі коефіцієнта кореляції (формула 1) можна визначити вплив обраних факторів (незалежних змінних) на залежну змінну (ВДВ, створена агровиробниками). За основу функції «Коррел» в MS Excel взято лінійний коефіцієнт кореляції:

$$corell = \frac{\sum_{i=1}^{i=k} (x_i - \bar{x})(y_i - \bar{y})}{\sqrt{\sum_{i=1}^{i=k} (x_i - \bar{x})^2 \sum_{i=1}^{i=k} (y_i - \bar{y})^2}} \quad (1)$$

де, corell – коефіцієнт кореляції;

x_i – значення незалежних змінних;
 y_i – значення результативного показника (ВДВ агровиробників);
 \bar{x}, \bar{y} – середні арифметичні значення;
 k – кількість спостережень.

Проведені розрахунки показують високу залежність та рівень впливу незалежних змінних (капітальних інвестицій та банківських кредитів) на підвищення результативності роботи аграрних підприємств, оскільки коефіцієнти кореляції становлять $Corell_1=0,953$ і $Corell_2=0,88$ відповідно (додатне значення вказує на одновекторність змін, а результат вище за $|0,5|$ характеризує високий рівень зв'язку з результативним показником). Отже, дієве фінансування розвитку сільськогосподарських підприємств сприятиме покращенню фінансової результативності їх діяльності та підвищенню конкурентоспроможності підприємств аграрної сфери.

Список використаної літератури:

1. Статистична інформація Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
2. Грошово-кредитна статистика / Офіційний сайт Національного банку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id=71195

НАПРЯМ 10. БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК, АНАЛІЗ ТА АУДИТ

Гончаренко Олена Олексіївна

*кандидат економічних наук,
доцент кафедри обліку і оподаткування,
ДВНЗ «Університет банківської справи»*

ФОРМА ВЕДЕННЯ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ В НЕБАНКІВСЬКИХ ФІНАНСОВО-КРЕДИТНИХ УСТАНОВАХ: ВИБІР ТА РЕГЛАМЕНТАЦІЯ

Системними компонентами організації бухгалтерського обліку є обліковий персонал, техніка і технологія, методика, а безпосередня наповнюваність кожного з них визначається специфікою діяльності суб'єктів господарювання. Небанківські фінансово-кредитні установи (кредитні спілки, ломбарди, фінансові компанії, кредитні установи – юридичні особи публічного права), як надавачі фінансових послуг, зобов'язані при організації бухгалтерського обліку враховувати не тільки загальні законодавчі вимоги та потреби управлінського персоналу, а й вимоги регулятора, що потребує декомпозиції окремих компонентів організації бухгалтерського обліку та обґрунтування їх ефективного налаштування.

Законом України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» передбачено право підприємства самостійно обирати форму (ведення) бухгалтерського обліку як «систему реєстрів обліку, порядку і способу реєстрації та узагальнення інформації в них з додержанням єдиних засад, встановлених Законом, та з урахуванням особливостей своєї діяльності і технології обробки облікових даних» [1].

Процедура вибору передбачає наявність певної множини варіантів, що обумовило оцінку поглядів науковців щодо цього питання.. Найчастіше дослідниками виділяються такі форми ведення обліку як меморіально-ордерна, журнально-ордерна, спрощена і комп'ютерна (комп'ютеризована, автоматизована). В той же час, чинним законодавством передбачено дещо іншу сукупність форм, а саме: меморіально-ордерна, журнально-ордерна, журнальна, проста і спрощена [2; 3; 4; 5; 6].

Враховуючи суб'єктну орієнтацію регламентованих форм ведення бухгалтерського обліку, можна констатувати, що поле форм для небанківських фінансово-кредитних установ звужується до трьох

варіантів: журнальна, проста і спрощена, хоча результати дослідження не підтвердили застосування установами передбачених певними формами реєстрів.

Застосовувані небанківськими фінансово-кредитними установами реєстри хоч і відрізняються від регламентованих форм, але все ж представляють собою таблиці, призначені для систематизації даних з первинних документів.

Враховання поглядів Соколова Я.В. на систему взаємопов'язаних облікових реєстрів, що визначають послідовність і способи реєстрації в них первинних даних, як на матеріалізовану форму алгоритмів [7, с. 327] дає можливість обґрунтувати неможливість реалізації специфічних алгоритмів для обробки первинних даних і отримання необхідної результатної облікової інформації небанківських фінансово-кредитних установ системою регламентованих звітів. Відповідно, для зазначених установ виникає необхідність створення, а не вибору, форми ведення бухгалтерського обліку. Враховуючи нормативні вимоги щодо обов'язкової комп'ютеризації облікового процесу небанківських фінансово-кредитних установ, що дає можливість одноразової реєстрації облікової інформації з максимальним рівнем деталізації та інформаційної насиченості, можна констатувати, що конкретний вигляд реєстрів та їх склад не може бути однаковим. Проте, кожна установа, формуючи форму ведення обліку, зобов'язана враховувати вимоги щодо визначення складу та систематизації реєстрів бухгалтерського обліку:

- обов'язковість накопичувальних реєстрів бухгалтерського обліку;
- обрання способу побудови реєстрів бухгалтерського обліку та обов'язковість складання обраного виду реєстру бухгалтерського обліку за кореспонденцією рахунків у розрізі бухгалтерських рахунків, що застосовуються в установі;
- додержання єдиного підходу щодо створення аналітичних реєстрів бухгалтерського обліку з забезпеченням можливості надання всієї аналітичної облікової інформації;
- додержання єдиного підходу щодо створення узагальнюючих реєстрів бухгалтерського обліку із забезпеченням можливості подальшої деталізації облікової інформації;
- визначення чіткого переліку реєстрів бухгалтерського обліку електронної та паперової форм зберігання, до складу якого включені накопичувальні, групувальні та узагальнюючі реєстри бухгалтерського обліку, при відборі яких слід враховувати властивості облікової інформації (особливу увагу при цьому слід зосереджувати на таких з них: складна структура, документованість, циклічність обробки, узагальнення в процесі обробки, зручність подання) та загальні вимоги щодо групування облікової інформації в системі управління (єдність

класифікаційної ознаки, синхронність, змістовність, доречність, дохідливість і достовірність);

– систематизація реєстрів бухгалтерського обліку за класифікаційними ознаками: кореспонденцією рахунків, рівнем деталізації облікової інформації; охопленням сегментів суб'єкта господарювання, ступенем автоматизації, процесами формування облікової інформації; об'єктами обліку, зовнішнім виглядом, будовою, періодом складання, формою зберігання [8, с. 18-19].

Форма ведення обліку, як вибіркова компонента організації бухгалтерського обліку, має бути зафіксована у внутрішньому регламенті небанківської фінансово-кредитної установи і затверджена наказом керівника. Проте, як зазначалось вище, назви мають тільки нормативно регламентовані форми ведення обліку, а розроблена установою система взаємопов'язаних реєстрів на основі комп'ютерних технологій науковцями визначається як комп'ютерна або автоматизована форма ведення обліку [9; 10; 11]. Звісно, застосування комп'ютерних технологій не може визначати форму ведення обліку, а є лише засобом її реалізації, проте можливості комп'ютерних технологій дають можливості побудови широкого поля форм як множини сукупностей облікових реєстрів. Саме тому, на нашу думку, у внутрішньому регламенті небанківської фінансово-кредитної установи про організацію бухгалтерського обліку форма ведення обліку може бути визначена як комп'ютерна, але така її назва буде використана, радше як протиставлення паперовій і буде характеризуватися плюралізмом складу і форм реєстрів та конкретизацією для окремої установи.

Список використаної літератури:

1. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні : Закон України від 16 липня 1999 р. № 996-XIV. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14> (дата звернення: 20.12.2019)

2. Порядок складання типових форм меморіальних ордерів та інших облікових реєстрів суб'єктів державного сектору : Наказ Міністерства фінансів України від 08 вересня 2017 р. № 755. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1416-17> (дата звернення: 20.12.2019)

3. Методичні рекомендації щодо застосування реєстрів журнально-ордерної форми обліку для сільськогосподарських підприємств : Наказ Міністерства аграрної політики від 04 червня 2009 р. № 390. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0390555-09> (дата звернення: 20.12.2019)

4. Методичні рекомендації по застосуванню реєстрів бухгалтерського обліку : Наказ Міністерства фінансів України від 29 грудня 2000 р. № 356. URL: https://minfin.com.ua/taxes/-/!news/nnakminfin_356/nnakminfin_356.html (дата звернення: 20.12.2019)

5. Методичні рекомендації із застосування реєстрів бухгалтерського обліку малими підприємствами : Наказ Міністерства фінансів України від 25 червня 2003 р. № 422. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0422201-03> (дата звернення: 20.12.2019)

6. Методичні рекомендації із застосування регістрів бухгалтерського обліку малими підприємствами : Наказ Міністерства фінансів України від 15 червня 2011 р. № 720 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0720201-11> (дата звернення: 20.12.2019)

7. Соколов Я.В. Основы теории бухгалтерского учета. Москва : Финансы и статистика, 2003. 496 с.

8. Кузнецова С. Форма бухгалтерського обліку та фінансовий менеджмент : трансформація інформаційних можливостей. *Бухгалтерський облік і аудит*. Київ : «Преса України», 2011. № 6. С. 16-22. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/boau_2011_6_3 (дата звернення: 20.12.2019)

9. Шпак В.А. Концепція організації бухгалтерського обліку : теоретичний та методологічний вимір : дис. ... д-ра екон. наук : 08.00.09; Національна академія статистики, обліку та аудиту. Київ, 2011. 394 с.

10. Ляхович Г.І. Форми введення та організації бухгалтерського обліку в умовах використання інформаційно-комп'ютерних технологій : точки взаємодії. *Науковий вісник Ужгородського університету* : Серія : Міжнародні економічні відносини та світове господарство / голов. ред. М.М. Палінчак. Ужгород : Видавничий дім «Гельветика», 2015. Вип. 4. С. 34–37. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/12764> (дата звернення: 20.12.2019)

11. Лайчук С.М. Прогресивна форма ведення бухгалтерського обліку. *Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу*. Серія «Бухгалтерський облік, контроль і аналіз». 2014. Вип. 2. – С. 80-89. URL: <http://pbo.ztu.edu.ua/article/view/47827/45259> (дата звернення: 20.12.2019)

Горлачук Олексій Анатолійович

*кандидат економічних наук,
судовий експерт сектору економічних досліджень
відділу товарознавчих, гемологічних, економічних,
будівельних, земельних досліджень та оціночної діяльності,
Тернопільський науково-дослідний
експертно-криміналістичний центру МВС України*

ДО ПИТАННЯ ЩОДО КЛАСИФІКАЦІЙНИХ ОЗНАК СУДОВИХ ЕКОНОМІЧНИХ ЕКСПЕРТИЗ

Судова економічна експертиза є одним із джерел доказів у кримінальних, господарських, цивільних, адміністративних справах. Згідно законодавства господарська діяльність в Україні здійснюється на таких загальних принципах господарювання як забезпечення економічної багатоманітності та рівний захист державою усіх суб'єктів господарювання, свобода підприємницької діяльності, вільний рух капіталів, товарів та послуг та ін.

В економічному середовищі поведінка суб'єктів ринку визначається законодавчими нормами. В практичній діяльності експерта-економіста

виникають ситуації, коли дослідження за рядом економічних порушень здійснюються вперше, що потребує використання відповідних методів і прийомів. Разом з тим, судова економічна експертиза як за кримінальними, так і за господарськими, цивільними та адміністративними справами використовує універсальні підходи дослідження.

Зміна соціально-економічних умов суспільного розвитку передбачає і відповідну видозміну правових норм кримінального, цивільного, господарського та іншого законодавства, а відтак і умов економічного середовища суб'єктів господарювання у зв'язку із вищезазначеним.

Даний вид судових експертиз в сфері економічних порушень переважно застосовується у кримінальних справах і набагато менше – у господарських та цивільних. Це пояснюється тим, що судова економічна експертиза за часів планової економіки СРСР була «заточена» саме на дослідження за кримінальними справами.

Виникнення нових видів експертиз вимагає і відповідного розвитку їх науково-методичного забезпечення. Організація останнього здійснюється міністерствами та іншими центральними органами виконавчої влади, до сфери управління яких належать державні спеціалізовані установи, що здійснюють судово-експертну діяльність [1].

Формування методологічної основи будь-якої наукової теорії здійснюється на основі систематизації знань, яка для досягнення вказаної мети використовує класифікацію – як спосіб впорядкування істотних, найбільш характерних властивостей об'єктів, які включаються в систему.

Всі судові експертизи можна класифікувати за різноманітними ознаками: за місцем проведення; за організацією і послідовністю проведення; за чисельністю і складом експертів; за обсягом дослідження; за характером спеціальних знань [2, с. 245-248].

Використання різних класифікаційних ознак пояснюється дослідженням багатоманітності об'єктів, явищ, процесів у різних галузях науки, техніки, мистецтва, ремесла. Як в теоретичному, так і в практичному значенні класифікація є необхідною умовою для організації судової експертної діяльності установ, які займаються проведенням експертиз, що, в свою чергу, передбачає потребу у формуванні завдань, спеціалізованих кадрів за визначеними видами судових експертиз.

Найбільш істотною, суттєвою ознакою класифікації судових експертиз, котра відображає їх архітектоніку, ієрархічну структуру є ступінь їх спільності та субординації. Відповідно до цього об'єктивного критерію розрізняють класи судових експертиз, які поділяються на роди, а останні – на види, що диференціюються на різновиди (або групи). В основі кожного розмежування знаходяться такі базові ознаки як предмет, об'єкти, методики експертного дослідження, котрі повинні

розглядатися в сукупності, оскільки жодна із цих ознак окремо, ізольовано не дозволяє зрозуміти сутність експертизи [3, с. 11].

У класифікації судових експертиз судова економічна експертиза займає відповідне місце. В свою чергу, вона також передбачає розподіл за визначеними об'єктивними критеріями (предмет, об'єкт, методи експертного дослідження), що пов'язано із специфікою дослідження різноманітних економічних порушень в різних сферах економіки, здійснення яких відбувається за різноманітними способами та схемами.

Одну із найбільш повних класифікацій судових економічних експертиз було запропоновано Матусовським Г.А. За науковими дослідженнями вченого судову економічну експертизу можна класифікувати за наступними класифікаційними ознаками [4, с. 68]:

- за родом експертиз: судово-бухгалтерська, планово-економічна, фінансово-економічна, виробничо-економічна, ціноутворююча експертиза, економіко-статистична, експертиза економіки праці та інші;

- за видовим складом: фінансово-кредитна, експертиза банківських операцій, експертиза виробничих ресурсів, економіко-технологічна експертиза банківських операцій, економіко-технічна експертиза та інші;

- за галуззю економіки – промислова, аграрна, будівельна, сервісна, транспортно-комунікаційна тощо;

- за видами економічної діяльності – податкова, приватизаційна, страхова, інвестиційна, зовнішньоекономічна та інші.

Різнманітний спектр дослідження судової економічної експертизи, який має тенденцію до збільшення, визначає і її широке використання правоохоронними органами в процесі розслідування економічних злочинів.

Згідно Положення про Експертно-кваліфікаційну комісію МВС та атестацію судових експертів Експертної служби МВС проведення економічної експертизи здійснюється за такими спеціальностями: 11.1 «Дослідження документів бухгалтерського, податкового обліку і звітності», 11.2 «Дослідження документів про економічну діяльність підприємств і організацій», 11.3 «Фінансово-господарської діяльності, фінансово-кредитних операцій» [5].

Кожний із напрямів судової експертизи передбачає свій предмет, об'єкт, а також методи дослідження, що в кінцевому випадку забезпечує об'єктивне та повне дослідження.

На сьогодні вказана класифікація судових економічних експертиз є базовою, однак потребує свого вдосконалення (змін і доповнень), на основі науково-практичних досліджень експертів та вчених економістів [6, с. 511].

Безперечним залишається той факт, що подальший розвиток та ускладнення економічних відносин зумовить появу нових видів судових

економічних експертиз та подальший розвиток їх методологічної бази. Дані заходи будуть зумовлені об'єктивною необхідністю більш ефективної організації науково-теоретичної роботи, а також практичної діяльності судових експертів-економістів в цілому. В міру вирішення даного завдання можуть бути сформовані й інші критерії для уточнення класифікаційних ознак основних родів і видів судової економічної експертизи, що дозволить врахувати специфіку даного виду експертиз.

Список використаної літератури:

1. Про судову експертизу: Закон України від 25.02.1994 № 4038-XII. Дата оновлення: 17.10.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12> (дата звернення: 26.12.2019).
2. Дікань Л.В., Понікаров В.Д., Кожушко О.В. Судово-економічна експертиза: навч. посіб. Харків: Вид. ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2014. 432 с.
3. Шляхов А.Р. Судебная экспертиза: организация и проведение. Москва: Юридическая литература, 1979. 168 с.
4. Матусовский Г.А. Экономические преступления: криминалистический анализ. Харьков: Консум, 1999. 480 с.
5. Про затвердження Положення про Експертно-кваліфікаційну комісію МВС та атестацію судових експертів Експертної служби МВС: Наказ Міністерства внутрішніх справ України від 08.02.2017 № 102. Дата оновлення: 08.02.2017. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0275-17> (дата звернення: 26.12.2019).
6. Дерій В.А., Дема Д.І. Економічна експертиза діяльності підприємств. Економіка та суспільство. Електронне наукове фахове видання. Мукачівський державний університет. Вип. 11 2017. С. 508-514.

Мельник Ірина Миколаївна

здобувач,

Державний університет «Житомирська політехніка»

ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДУ SWOT ДЛЯ АНАЛІЗУ ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВНИХ ЛІСОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

За даними Світового банку [3] площа лісів в Україні в 2016 році порівняно з 1990 роком зросла на 0,7%, що відносно даних світових показників є позитивним явищем. Адже кількість лісів планети за останні 26 років знизилась на 0,9%. Ситуація в сфері лісовідновлення покращується завдяки тому, що з кожним роком мобілізуються значні ресурси в створення нових лісів. Так, «у 2018 році відтворено лісів на площі майже 44 тисячі гектар. Кошти на відтворення лісів є основною статтею витрат державних лісогосподарських підприємств» [2].

Особливості лісового господарства в Україні полягають в тому, що майже 73% (7,6 млн га) лісів знаходяться у власності держави [1]. Тому

аналіз діяльності державних лісогосподарських підприємств має важливе значення для удосконалення підходів щодо управління лісовими ресурсами.

Розробка стратегії розвитку діяльності за допомогою застосування методу SWOT передбачає визначення сильних сторін підприємства, його слабких сторін, можливостей, які слід використовувати в майбутньому, та загроз, яких слід уникати. Визначення сильних сторін здійснюється з метою їх повної реалізації, а слабкі місця аналізуються, щоб перетворити їх на сильні сторони.

Отже, до сильних сторін державних лісогосподарських підприємств включають:

- достатні запаси деревини;
- позиція лідера на ринку деревини;
- здійснення інвентаризації насаджень;
- постійна організаційна структури підприємств, що дозволяє використовувати переваги масштабної діяльності;
- можливість впливу на політичні рішення щодо функціонування та регулювання лісового ринку.

До слабких сторін державних лісогосподарських підприємств можна віднести:

- відсутність механізмів раціональної економії, контролю та розрахунку витрат;
- відсутність нормативно-правових засад, що перешкоджають гнучкому контролю за купівлею-продажем деревини;
- низький рівень технологій, особливо в галузі лісозаготівлі та лісозаготівлі;
- низький рівень професіоналізму управлінського персоналу;
- неефективна інформаційна політика щодо екологічною складової діяльності підприємств;
- неузгодженість в процесі розподілу повноважень щодо прийняття рішень, що перешкоджає ефективному функціонуванню підприємств.

Найближче майбутнє завдяки прогнозованому економічному зростанню в країні та реалізації євроінтеграційних цілей має забезпечити наступні можливості розвитку підприємств лісогосподарської діяльності:

- зростання споживання, що спричинить збільшення попиту на деревину виробництво;
- можливість отримувати дохід від туризму;
- надходження інвестицій у деревообробну промисловість, що збільшують попит на деревину;
- реалізація програми, яка активно підтримує житлове будівництво, пов'язане зі збільшенням споживання деревини в цій галузі;
- підвищення ефективності управління та задоволення потреб замовників за рахунок модернізації технології заготівлі деревини;

- зростання обсягів реалізації виробів з деревини;
- удосконалення нормативно-правового законодавства в сфері лісо- та землекористування.

Однак, враховуючи вище наведені результати аналізу, до нових загроз належать:

- приватизація державних лісогосподарських підприємств;
- лібералізація торговельних та фіто-санітарних обмежень у торгівлі з країнами Європейського Союзу;
- можливі проблеми в досягненні економічного зростання та пов'язаний з цим спад і скорочення споживання;
- негативний вплив екологічних рухів на суспільство, що тягне за собою втрату хорошого іміджу підприємств лісового господарства.

Підсумовуючи результати проведеного аналізу SWOT, можна сказати, що найближче майбутнє державних лісогосподарських підприємств виглядає досить оптимістично. Найважливішими складовими, що ведуть до такої позиції, має стати економічне зростання в Україні, створення попиту на ринку деревини та залучення інвестицій в дану сферу.

Збереження позиції лідера ринку буде можливим, якщо підприємства лісового господарства: впровадять нові технології в заготівлі деревини, почнуть формувати плани купівлі-продажу деревини, врахують роль економічних знань працівників управлінської ланки на всіх рівнях, що підвищить продуктивність їх праці, проведуть ретельний аналіз експлуатаційних витрат та використовуватимуть інструменти аналізу витрат і доходів, а також механізми права попиту у процесі створення цін на продукцію та послуги.

Список використаної літератури:

1. Державне агентство лісових ресурсів України. Роз'яснення щодо даних про лісистість України. 2019. URL: http://dklg.kmu.gov.ua/forest/control/uk/publish/article?art_id=201740&cat_id=32888
2. Публічний звіт Державного агентства лісових ресурсів України за 2018 рік. URL: https://drive.google.com/file/d/194P-skQpV9fI1BOdYBGSKix_u1yHlfhQ/view
3. The World Bank. Forest area (% of land area). URL: <https://data.worldbank.org/indicator/AG.LND.FRST.ZS?end=2016&start=1990&type=shaded&view=chart>

Пацарнюк Олексій Васильович
*аспірант кафедри аудиту,
Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана*

ОСОБЛИВОСТІ ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ АУДИТУ ТА АНАЛІЗУ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

Формування системи достовірного і якісного обліково-аналітичного забезпечення управління інноваційною діяльністю є основою проведення аудиту та аналізу інноваційних процесів. Водночас, на думку сучасних дослідників, існуючі облікові моделі не відповідають різновидам інноваційних процесів і не дають достатньо достовірних даних для проведення економічного аналізу та аудиту в сфері інновацій.

Оскільки в системі бухгалтерського обліку всі напрямки діяльності розглядаються традиційно в розрізі операційної, інвестиційної та фінансової діяльності, то очевидно, що інформація про інноваційну діяльність розпорошена в системі бухгалтерського обліку, а проведення її аналізу та аудиту потребує додаткових зусиль з її збирання, що часто виходить за межі одного звітного періоду. Водночас інноваційна діяльність дуже часто є довготривалою і виходить за межі операційної діяльності з точки зору її відображення в системі бухгалтерського обліку, а оформлення результатів наукових розробок взагалі є інвестиційною діяльністю, що призводить до порушення відповідності визнання та нарахування доходів і витрат за видом діяльності та в межах одного звітного періоду під час відображення таких операцій в системі обліку.

Інформація щодо інноваційної діяльності підприємства у складі фактів господарського життя потрапляє до облікової системи з використанням звичайних прийомів реєстрації, групування, накопичення, узагальнення та систематизації [1]. Оскільки до цих пір не було розроблено та затверджено уніфікованих методичних рекомендацій з бухгалтерського обліку операцій інноваційної діяльності, для забезпечення систематизації відповідної інформації науковці пропонують застосування різних аналітичних рахунків, формування резервів тощо.

Разом з тим аналіз наукових публікацій доводить, що різні автори пропонують абсолютно різне інформаційне наповнення відповідних рахунків, що має своє обґрунтування, проте не сприяє уніфікації такої інформації на рівні галузі та держави. Крім того, застосування підприємствами різних підходів зробить непорівнюваною відповідну інформацію.

Погоджуємося з точкою зору С. І. Саченко та О. М. Черешнюк щодо важливості інформації про інноваційну діяльність підприємства і для

податкових розрахунків та звітності, оскільки державне регулювання передбачає низку податкових пільг і стимулів для підприємств, що займаються інноваційною діяльністю [1, с. 744]. Отже, необхідно враховувати певні аспекти такої діяльності з метою подальшого правильного визначення податкової бази для відповідних податків, вибору методу оподаткування, підготовки податкової звітності тощо.

На думку І. В. Мельничук, окрему проблему становить відсутність нормативного закріплення в українській практиці поняття «інновації» та «інноваційна діяльність» як об'єкту обліку. Водночас система бухгалтерського обліку є основним джерелом інформації про всі господарські процеси підприємства [2, с. 846]. Тому підтримуємо точку зору сучасних вітчизняних дослідників [1–4] щодо необхідності розробки і затвердження уніфікованих методичних рекомендацій з відображення інформації про інноваційну діяльність підприємства в системі бухгалтерського обліку.

Не менш важливим є правильне формування інформації щодо інноваційної діяльності підприємства у статистичній звітності, оскільки на підставі неї розраховується інформація щодо інноваційного розвитку галузей та країни в цілому.

На нашу думку, логічно представити інформаційне забезпечення інноваційної діяльності підприємства з урахуванням господарських процесів, що відбуваються на будь-якому підприємстві, та особливостей інноваційної екосистеми, яку планується побудувати відповідно до вимог чинного законодавства. Система інформаційного забезпечення інноваційної діяльності підприємства, що включає підсистеми зовнішнього і внутрішнього інформаційного забезпечення, відповідає ланцюгові господарських операцій з постачання, виробництва та збуту.

Проведене дослідження інформації, що накопичується в системі бухгалтерського обліку підприємств, доводить необхідність доповнення її зовнішньою інформацією, яка безпосередньо впливає на правильність визначення етапу інноваційного процесу, що триває на підприємстві. Так, наприклад, при розмежуванні інновацій, які є новими для ринку або новими лише для підприємства, не обійтися без зовнішньої інформації щодо існуючих на ринку продуктів типової серії або наявності схожої технології, що часто може потребувати експертної оцінки патентів, продукції чи послуг конкурентів, зокрема і у розрізі географічного розташування тощо.

Відповідне відображення інформації за етапами інноваційної діяльності, що накладаються на господарські процеси підприємства, дозволить створювати відповідне обліково-аналітичне забезпечення інноваційної діяльності в обліковій системі підприємства, що забезпечуватиме управління підприємством та зовнішніх користувачів достовірною та релевантною інформацією.

Запропонований підхід не лише враховує внутрішні потреби підприємства у необхідній інформації, вимоги державних стратегічних документів у сфері інновацій, але й стане основою для проведення якісного аналізу та аудиту інноваційної діяльності, результати якого мають забезпечувати розвиток інноваційного потенціалу окремих суб'єктів господарювання та економіки держави у цілому.

Список використаної літератури:

1. Саченко С. І., Черешнюк О. М. Концепція обліку інноваційної діяльності. *Східна Європа: економіка, бізнес та управління*. 2018. Вип. 6(17). С. 740–745.
2. Мельничук І. В. Проблеми та перспективи вдосконалення обліково-аналітичного забезпечення інноваційної діяльності. *Глобальні та національні проблеми економіки. Електронне наукове фахове видання*. 2015. Вип. 7. С. 845–848. URL: <http://global-national.in.ua/issue-7-2015/15-vipusk-7-veresen-2015-r/1347-melnichuk-i-v-problemi-ta-perspektivi-vdoskonalennya-oblikovo-analitichnogo-zabezpechennya-innovatsijnoi-diyalnosti> (дата звернення: 15.10.2019).
3. Жук В. М. Концептуальні підходи вирішення поверхневих та глибинних проблем обліку інноваційної діяльності. *Облік і фінанси АПК*. 2011. № 1. С. 36–39.
4. Ющак Ж. М. Особливості обліку витрат інноваційної діяльності. *Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу*. 2014. Вип. 3(30). С. 449–457.

Петришин Людмила Петрівна

*кандидат економічних наук,
доцент, завідувач кафедри обліку та оподаткування;*

Михальчук Лілія Юрївна

*студентка,
Львівський національний аграрний університет*

ОРГАНІЗАЦІЙНІ АСПЕКТИ СЛУЖБИ ВНУТРІШНЬОГО АУДИТУ ВЛАСНОГО КАПІТАЛУ НА АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ

Організовуючи облік на підприємстві важливим елементом виступає впровадження та вдосконалення структури власного та позикового капіталу, оскільки це є важливим інструментом управління, що впливає на ефективне функціонування аграрних підприємств.

Аудит власного капіталу підприємства – важливий чинник, що визначає достовірність, реальність і повноту отриманої інформації отриманої від власників та інвесторів. Вчасна і якісна перевірка сприяє виявленню внутрішніх резервів, покращенню використання активу, економному використанню трудових і матеріальних ресурсів.

В XXI ст. економічно розвинені держави зацікавлені в успішності та прозорості приватного бізнесу. Проте самі бізнесмени та іноземні інвестори намагаються проводити власні внутрішні аудиту. В Україні якщо вважати, що аудит зовнішній уже становився, то внутрішній приватний аудит і на законодавчому і на професійному рівнях є недовершеним і тільки починає розвиватись.

Необхідність у запровадженні внутрішнього аудиту полягає у тому, що незалежно від професійності і обізнаності контролюючих органів можливі випадкові викривлення реального стану речей. Служба ж внутрішнього аудиту надає консультації щодо розвитку саме в тому напрямку, що є найбільш недосконалим та вивчає напрями розвитку на перспективу.

Тому для кращого ведення обліку власного капіталу аграрних підприємств пропонуємо створити окремий підрозділ, що займатиметься вдосконаленням та контролем діяльності підприємства, в т. ч. питанням закріплення права власності за кожним пайовиком, а також час від часу проводитиме перевірки його діяльності загалом. Для цього необхідно затвердити комісію, склад якої наведено на рисунку 1.

Рис. 1. Склад комісії з питань регулювання власного капіталу аграрного підприємства

Така комісія повинна узгодити свою діяльність та обов'язки кожного свого члена на першому засіданні шляхом відкритого голосування. За присутності голови чи заступника та 2/3 членів комісії її рішення вважатимуться правомірними та легітимними та оформлятимуться протоколом.

Протоколи ведуться секретарем у пронумерованій та прошнурованій книзі, що завіряється підписом та печаткою підприємства. Після кожного засідання цей протокол підписує голова та кожен член комісії, що був на той момент присутнім. Усі відомості та перші примірники документів подаються для затвердження на загальних зборах пайовиків, а після цього прикріплюються в бухгалтерії до інших документів для

подальшого ведення обліку. Другий примірник повинен залишитись у справах комісії.

Окрему увагу у сільськогосподарському кооперативному підприємстві варто приділити організації облікового процесу власного капіталу. Для служби внутрішнього аудиту важливим є питання структури капіталу, організаційні ознаки управління кооперативом та інформаційного забезпечення пайовиків.

Для вдосконалення усіх названих вище процесів пропонуємо службі внутрішнього контролю, в т.ч. бухгалтеру вести внутрішній документ такий як Відомість вилучених паїв власного капіталу (табл. 1).

Таблиця 1

Відомість вилучених паїв власного капіталу

Дата (ч/м/р)	Інформація щодо частки (паю)			Результат анулювання		
	Власник паю	Кількість паю	Номінальна вартість	Собівартість викуплених (анульованих) паїв		
				Дебет 425	Дебет 443	Дебет 40

Даний документ допоможе вдосконалити виробничий процес структурувавши рух паїв, що знаходяться в оренді підприємства, чітко висвітливши їх кількість та вартість, а також вірно відобразити їх собівартість.

Також для спрощення моменту відслідковування руху капіталу пропонуємо службі внутрішнього контролю узгодити і ввести ще один документ, що надасть можливість точно оцінити частку кожного з учасників товариства, суму вкладеного (зареєстрованого) капіталу, кількість дивідендів, що повинні сплатити учасники, а також заборгованість перед учасниками (пайовиками). Це також є внутрішній документ – Реєстр заборгованості з виплати дивідендів (табл. 2). Основна перевага цього реєстру є його структурованість та паралельне висвітлення усіх операцій, здійснених із власним капіталом аграрного підприємства.

Ці два документи запропоновані задля підвищення рівня обробки інформації по обліку власного капіталу аграрних підприємств та для забезпечення покращення методології процесу руху капіталу. Ми пропонуємо вести їх на протязі звітного року та раз в рік підбивати підсумки. Також в кінці року пропонуємо проводити глобальний внутрішній аудит по всіх аспектах діяльності.

Таблиця 2

Реєстр заборгованості з виплати дивідендів

№ п/п	Учасник (пайовик) підприємства	Частка власника у власному капіталі, %	Зареєстрований (пайовий) капітал, тис. грн.	Інші складові власного капіталу, тис. грн				Сума заборгованості, тис. грн.
				Капітал у дооцінках	Додатковий капітал	Резервний капітал	Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	
1	Карпач С. Г.	31%	800				350	300
2	Козак Л. Р.	12%	300				120	110

На нашу думку, результати внутрішньої перевірки необхідно згрупувати в двох документах. Перший документ – робочий, спеціально розроблений для комісії (табл. 3), другий документ – Звіт клієнта.

Таблиця 3

Робочий документ для проведення аудиту підприємства

Інформація за сегментами	№ п/п	Первин- ний доку- мент, обліко- вий регістр	Зміст пору- шення	Характер пору- шення (помилка, факт обману)	Норматив ний документ, який порушено	Сут- тєвість пору- шення
Облік власного капіталу						
Облік дебіторської заборгованості						
....						

У Звіті клієнта відображається перевірена сукупність інформації про стан та діяльність підприємства. Це може бути інформація по всіх сегментах обліку чи по окремому. Документ запланований для потенційних інвесторів і повинен бути загальнодоступний. Оскільки це не є законодавчо обґрунтованим рішенням, то форма звітності може бути довільна для кожного підприємства. Звіт клієнта створений з метою не тільки відобразити реальний стан підприємства, а й бути рекламним матеріалом, так як в деякій мірі використовуватиметься як на великий загаль при хороших результатах діяльності. Тому ми пропонуємо створювати його у вигляді презентації чи робочих схем і графіків.

Робота комісії з питань оптимізації власного капіталу буде завершена, коли: 1) на загальних зборах пайовиків затвердять усі належні по обраному питанні документи, відомості та реєстри; 2) надано до розгляду аудиторський звіт і пропозиції щодо оптимізації капіталу; 3) другі примірники затверджених документів та відомостей передано в архів підприємства; 4) керівник підприємства затвердить постанову про закінчення роботи служби внутрішнього контролю.

Таким чином, служба внутрішнього аудиту на аграрних підприємствах гарантує їх стабільну роботу. Одним з найважливіших пунктів перевірки є облік власного капіталу, оскільки він відображає майнові відносини власників. Запропонована методологія введення перевірок буде вирішувати всі проблеми щодо власного капіталу по мірі їх знаходження, не дозволяючи останньому бути нестабільним та фінансово неплатоспроможним.

В пострадянському середовищі спостерігається бажання керівників та власників так організувати та структурувати свої бізнес-процеси, щоб істотно зекономити кошти компанії. Саме тому необхідно мати чітку багаторівневу систему внутрішнього контролю, адже ті підприємства, що планують вийти на міжнародний рівень в короткостроковій чи середньостроковій перспективі, повинні слідувати позитивному досвіду великих іноземних компаній, де внутрішній контроль є загальноприйнятим та обов'язковим. На європейських теренах це автоматично підвищує їх імідж.

Список використаної літератури:

1. Ільїна С.Б. Основи аудиту: навч. – практ. посіб. Київ: Кондор, 2006 р. С. 378.
2. Розвиток науки про бухгалтерський облік і господарський контроль: забезпечення стійкого розвитку економіки України: монографія / Т. А. Бутинець та ін. ; за ред. Бутинця Ф. Ф. ; М-во освіти і науки, молоді та спорту України, Житомир. держ. технол. ун-т, Ін-т обліку і фінансів. Житомир : ЖДТУ, 2012. – С. 307.

Сарапіна Ольга Андріївна
*доктор економічних наук,
професор кафедри обліку, аудиту і оподаткування;*

Фокін Максим Олександрович
*студент,
Херсонський національний технічний університет*

ПОРЯДОК ОЦІНКИ ЗАПАСІВ: ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

Запаси виступають одним із найбільш вагомих об'єктів в загальній структурі оборотних активів. Їх використання для потреб виробництва має велике значення у діяльності підприємства, зокрема операційній, яка характеризується як основна діяльність підприємства, заради чого його було створено.

Облік – це особлива наука, яка дозволяє організувати господарську діяльність підприємства так, аби в повній мірі відображати факти господарської діяльності з дотриманням норм діючого законодавства, яке регулює ту чи іншу його ділянку. Оскільки запаси відносяться до найбільш питомого об'єкту, який знаходиться у власності підприємства у складі оборотних активів, відповідно їх відображення в обліку, зокрема їх оцінка при надходженні, вибутті та використанні для потреб виробництва є надзвичайно важливим питанням. Адже результат відображений у первинному обліку запасів прямо впливає на кінцевий фінансовий результат діяльності суб'єкта господарювання.

Щодо відображення в обліку запасів, існує певна сукупність проблемних питань, які не дозволяють бухгалтеру в повній мірі вірно їх оцінювати та відображувати в реєстрах обліку та звітності. В такому разі є необхідність у дослідженні питання оцінки запасів та систематизації інформації щодо проблем, які були виявлені у працях науковцями та шляхи їх вирішення.

Оцінка – це перетворення об'єктів бухгалтерського обліку в вартісний вигляд в грошовій одиниці. Методика оцінки запасів на всіх етапах їх руху врегульована П(С)БО 9 «Запаси» [1]. Порядок оцінки запасів на етапі первісного визнання представлений в табл. 1.

Виходячи із джерел наукової інформації найбільше дискусії точаться щодо питання оцінки запасів при їх вибутті, який із них краще застосовувати в практиці того чи іншого підприємства, залежно від того, який видом діяльності займається суб'єкт господарювання, який ефект намагається одержати в результаті провадження основної діяльності.

Особливості оцінки запасів при вибутті представлені в табл. 2.

Оцінка запасів за джерелами надходження

Шляхи надходження	Первісна вартість
Придбані за плату	при оцінці враховується сукупність витрат, до яких належать: суми, що сплачуються згідно з договором постачальнику (продавцю) за вирахуванням непрямих податків; суми ввізного мита; суми непрямих податків у зв'язку з придбанням запасів, які не відшкодовуються підприємству; транспортно-заготівельні витрати; інші витрати, які безпосередньо пов'язані з придбанням запасів і доведенням їх до стану, в якому вони придатні для використання у запланованих цілях
Виготовлені власними силами підприємства	виробнича собівартість, яка визначається за П(С)БО 16 «Витрати»
Внесені до статутного капіталу підприємства	погоджена засновниками підприємства їх справедлива вартість з урахуванням витрат, які безпосередньо пов'язані з придбанням запасів і доведенням їх до стану, в якому вони придатні для використання у запланованих цілях
Одержані підприємством безоплатно	справедлива вартість з урахуванням витрат, які безпосередньо пов'язані з придбанням запасів і доведенням їх до стану, в якому вони придатні для використання у запланованих цілях
Придбані в обмін на подібні запаси	дорівнює балансовій вартості переданих запасів. Якщо балансова вартість переданих запасів перевищує їх справедливу вартість, то первісною вартістю отриманих запасів є їх справедлива вартість. Різниця між балансовою і справедливою вартістю переданих запасів включається до складу витрат звітного періоду
Придбані в обмін на неподібні запаси	справедлива вартість отриманих запасів
Одержані в результаті ліквідації основних засобів	чиста вартість реалізації або вартість можливого використання
Лишки, виявлені в результаті інвентаризації	чиста вартість реалізації

Джерело: систематизовано на основі [1]

Методи оцінки запасів при вибутті та їх сутність

Оцінка	Сутність
За ідентифікованою собівартістю	Оцінюються запаси, які відпускаються, та послуги, що виконуються для спеціальних замовлень і проектів, а також запаси, які не замінюють одне одного
За середньозваженою собівартістю	Оцінка проводиться щодо кожної одиниці запасів діленням сумарної вартості залишку таких запасів на початок звітного місяця і вартості одержаних у звітному місяці запасів на сумарну кількість запасів на початок звітного місяця і одержаних у звітному місяці запасів
За собівартістю перших за часом надходження запасів	Оцінка базується на припущенні, що запаси використовуються у тій послідовності, у якій вони надходили на підприємство (відображені у бухгалтерському обліку), тобто запаси, які першими відпускаються у виробництво (продаж та інше вибуття), оцінюються за собівартістю перших за часом надходження запасів
За ціною продажу	Оцінка заснована на застосуванні підприємствами роздрібною торгівлі середнього проценту торговельної націнки товарів.
За нормативними витратами	Полягає у застосуванні норм витрат на одиницю продукції (робіт, послуг), які встановлені підприємством з урахуванням нормальних рівнів використання запасів, праці, виробничих потужностей і діючих цін.

Джерело: систематизовано на основі [1]

Оцінка відпущених запасів за ідентифікованою собівартістю може використовуватися підприємством у таких випадках:

- якщо запаси не замінюють один одного або відпускаються для виконання спеціальних замовлень і проектів;
- якщо первісна вартість запасів визначена за ідентифікаційною вартістю (наприклад, для автомобілів, дорогоцінних металів і каміння й інших запасів).

Метод ідентифікованої собівартості можна використовувати тоді, коли собівартість кожної одиниці запасів достеменно відома. Ця вимога, як правило, виконується тоді, коли певна одиниця запасів має будь-який невластивий іншим запасам ідентифікатор. Приміром, автомобіль, як товар і один з видів запасів, має номер двигуна і кузова, верстат – заводський номер, а коштовний виріб – пробу.

При використанні методу середньозваженої собівартості вибуття запасів може оцінюватися двома способами: за щомісячною середньозваженою собівартістю запасів та за періодичною середньозваженою собівартістю запасів.

Другий спосіб найбільш корисний при досить великій номенклатурі запасів, що списуються, і за більших обсягах кожного найменування зазначених запасів за умови досить незначного коливання їхньої ціни протягом звітного періоду.

Підприємство має право застосовувати одночасно декілька методів оцінки, проте існує наступне обмеження: для всіх одиниць бухгалтерського обліку запасів, що мають однакове призначення й однакові умови використання, застосовується виключно один із приведених методів. Тому допустима ситуація, коли в обліку підприємства різні запаси оцінюватимуться по-різному, якщо є можливість підтвердити різницю в умовах їх використання.

Вибір методу оцінки є елементом облікової політики підприємства та не підлягає змінам без вагомих підстав. При виборі методу оцінки вибуття запасів підприємство виходить з інтересів користувачів звітності.

Використовуючи різні методи оцінки запасів, можна одержати різні значення валового прибутку, податку на прибуток, особливо в умовах інфляції. Вибір підприємством оптимального методу оцінки запасів сприяє збільшенню оборотних активів, залученню інвестицій, що в підсумку дає можливість отримати більші прибутки та в цілому покращити фінансовий стан підприємства.

Список використаної літератури:

1. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 9 «Запаси»: затверджено наказом Міністерства фінансів України від 20.10.1999 р. № 246 URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0751-99> (дата звернення: 23.12.2019).

НАПРЯМ 11. СТАТИСТИКА

Бурменський Рустам Валерійович
студент;

Сізова Наталія Дмитрівна
*доктор фізико-математичних наук,
професор кафедри комп'ютерних наук
та інформаційних технологій,
Харківський національний університет
будівництва та архітектури*

АНАЛІЗ РОЗВИТКУ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У СФЕРІ ОСВІТИ УКРАЇНИ

Рівень розвитку інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) є одним з основних факторів, що визначає конкурентоспроможність країни у сучасній світовій економіці. Високий рівень розвитку ІКТ у сфері освіти дозволяє державі готувати кваліфікованих фахівців шляхом постійної актуалізації їх знань.

Проаналізовано дані індексу розвитку ІКТ (ICT Development Index) в Україні в період з 2012 по 2016 рік [1-5].

На рис. 1 наведено діаграми позицій України за субіндексом використання.

Виходячи з результатів аналізу, Україна опустилася з 5 на 9 місце в рейтингу рівня грамотності дорослого населення за досліджуваний період. Не дивлячись на це, рівень грамотності знаходиться на високому загальносвітовому рівні.

У рейтингу країн за рівнем охоплення середньою освітою Україна також втратила 6 позицій, опустившись з 45 на 51 місце.

Також Україна перемістилася з 36 на 38 місце за якістю викладання математики та природничих наук.

Позитивним фактом є те, що Україна піднялася з 62 на 54 місце за загальним рівнем якості освіти.

Слід відзначити покращення позицій України у рейтингу країн світу за субіндексом впливу. Діаграми позицій України за субіндексом впливу зображено на рис. 2.

За рейтингом інтернет-доступу в школах Україна піднялася з 70 до 44 позиції, що є дуже добрим результатом.

За рейтингом впливу ІКТ на доступ до базових послуг Україна також покращила свої позиції: вона піднялася з 96 на 74 місце.

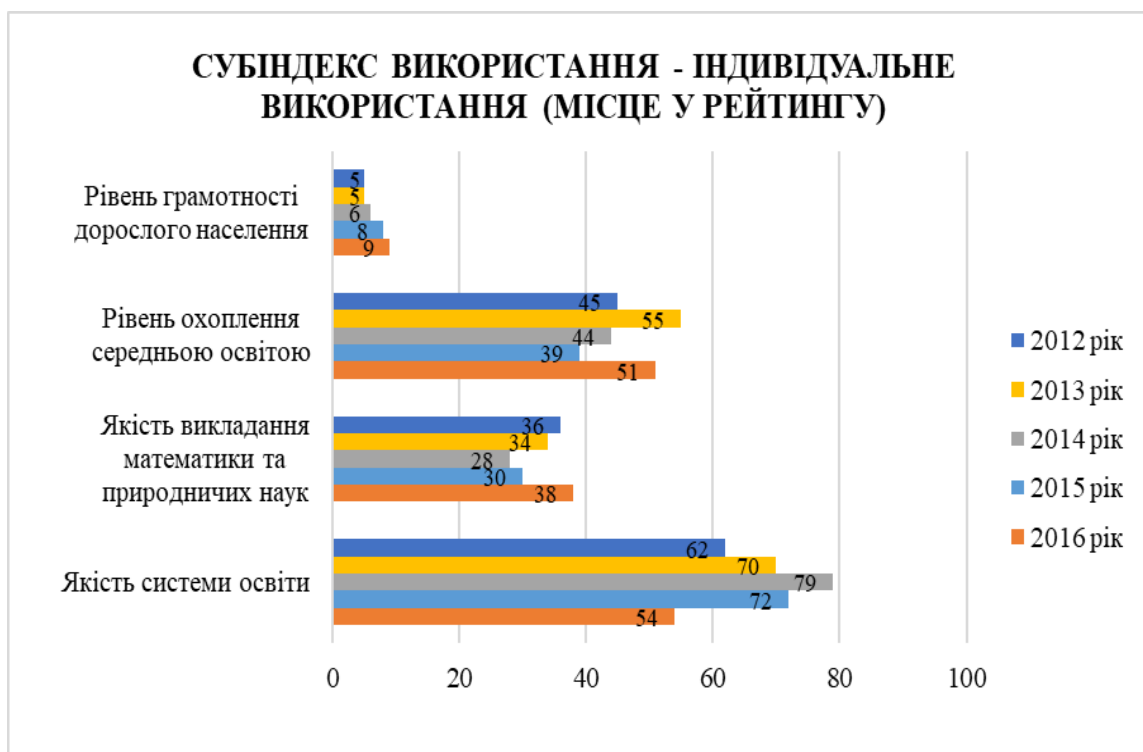

Рис. 1. Позиції України за субіндексом використання за 2012-2016 рр.

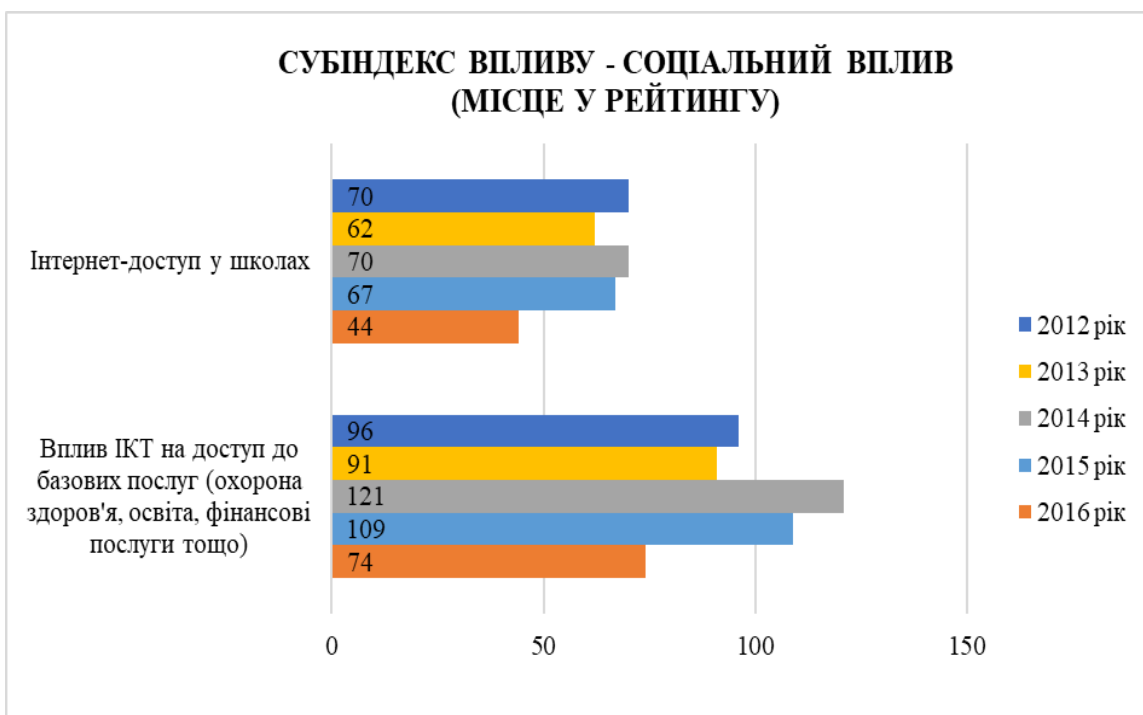

Рис. 2. Позиції України за субіндексом впливу за 2012-2016 рр.

На рис. 3 подано діаграму оцінок якості системи освіти України в балах за шкалою від 1 до 7 за індексом розвитку ІКТ.

Рис. 3. Оцінка якості системи освіти України

В період з 2012 по 2016 рік оцінка якості освіти зросла на 0,2 бали. В результаті аналізу оцінок за роками можна дійти висновку, що якість системи освіти є середньою та потребує прийняття комплексу заходів з її вдосконалення.

На рис. 4 зображено діаграму оцінок якості викладання математики та природничих наук в Україні за шкалою від 1 до 7 за індексом розвитку ІКТ.

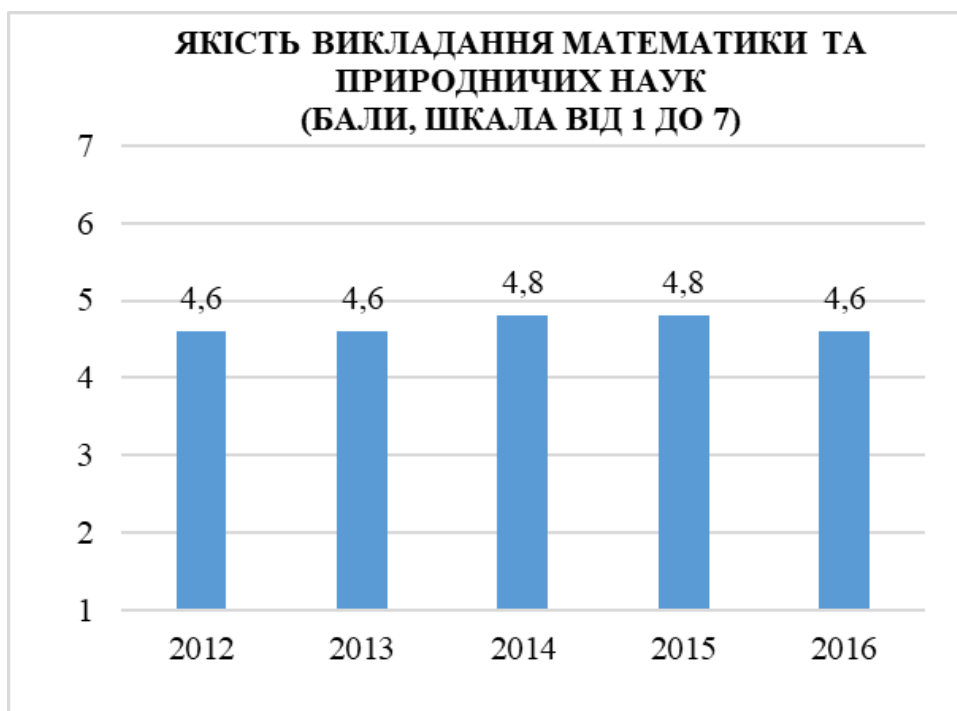

Рис. 4. Оцінка якості викладання математики та природничих наук в Україні

У 2014 році оцінка підвищилася на 0,2 бали, проте у 2016 році оцінка погіршилася на 0,2 бали і не відрізняється від оцінки за 2012 рік. В результаті аналізу оцінок можна дійти висновку, що якість викладання математики та природничих наук є вищою за середню, проте потребує прийняття заходів з її вдосконалення.

На рис. 5 подано діаграму впливу ІКТ на доступ до базових послуг в Україні за даними індексу розвитку ІКТ.

В період з 2012 по 2014 рік оцінка впливу ІКТ на доступ до базових послуг впала з 4 до 3,4 балів, що могло бути пов'язане з тяжкою соціально-економічною та політичною ситуацією в Україні. В період з 2012 по 2016 рік оцінка значно не змінилася і є середньою.

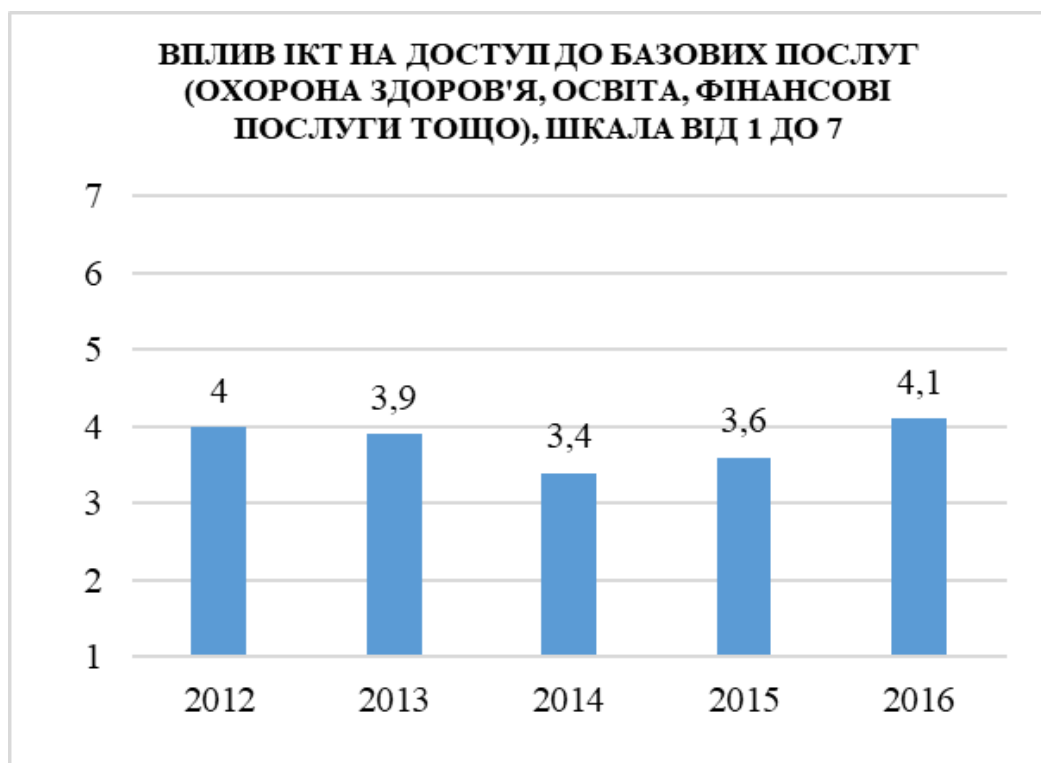

Рис. 5. Вплив ІКТ на доступ до базових послуг

Отже, виходячи із розглянутих значень індексу розвитку ІКТ за 2012-2016 рр. можна дійти висновку, що якість системи освіти та вплив ІКТ на доступ до базових послуг погіршилися у 2013-2014 рр. через ускладнення соціально-економічної та політичної ситуації в Україні. З 2015 року почалося незначне покращення вище згаданих показників, проте показники розвитку ІКТ в Україні відносно світових залишаються середніми.

Для прискорення темпів розвитку ІКТ в Україні слід прийняти комплекс заходів, спрямованих на комп'ютеризацію та впровадження систем електронного документообігу в державних установах, а також

навчання персоналу роботі з системами автоматизації, що є ускладненим в умовах важкої соціально-економічної та політичної ситуації в країні.

Список використаної літератури:

1. Measuring the Information Society Report 2012 [Електронний ресурс] // International Telecommunication Union. – 2012. – Режим доступу до ресурсу: https://www.itu.int/en/ITU-D/Statistics/Documents/publications/mis2012/MIS2012_without_Annex_4.pdf.

2. Measuring the Information Society Report 2013 [Електронний ресурс] // International Telecommunication Union. – 2013. – Режим доступу до ресурсу: https://www.itu.int/en/ITU-D/Statistics/Documents/publications/mis2013/MIS2013_without_Annex_4.pdf.

3. Measuring the Information Society Report 2014 [Електронний ресурс] // International Telecommunication Union. – 2014. – Режим доступу до ресурсу: https://www.itu.int/en/ITU-D/Statistics/Documents/publications/mis2014/MIS2014_without_Annex_4.pdf.

4. Measuring the Information Society Report 2015 [Електронний ресурс] // International Telecommunication Union. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.itu.int/en/ITU-D/Statistics/Documents/publications/misr2015/MISR2015-w5.pdf>.

5. Measuring the Information Society Report 2016 [Електронний ресурс] // International Telecommunication Union. – 2016. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.itu.int/en/ITU-D/Statistics/Documents/publications/misr2016/MISR2016-w4.pdf>.

НАПРЯМ 12. МАТЕМАТИЧНІ МЕТОДИ, МОДЕЛІ ТА ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ЕКОНОМІЦІ

Ушакова Оксана Анатоліївна

*кандидат економічних наук,
викладач вищої категорії
циклової комісії управління та адміністрування,
Технічний коледж НУВГП*

Сахно Тетяна Сергіївна

*магістр,
Рівненський інститут Відкритого міжнародного
університету розвитку людини «Україна»*

ОСОБЛИВОСТІ ВПРОВАДЖЕННЯ КОМП'ЮТЕРИЗОВАНИХ СИСТЕМ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ

У технологічному плані при формуванні будь-якої автоматизованої системи слід забезпечити організацію сховища даних. Сховища даних організовані на найвищому рівні, беруть дані з різних пакетів прикладних програм і зберігають таким чином, щоб забезпечити найлегший доступ до них з боку користувачів, які отримують зі сховища даних цінну для них інформацію.

Інформація повинна відповідати основним вимогам до неї, тобто бути достатньо оперативною і достовірною, а також добре спланованою, захищеною, щоб задовольнити усі вимоги до організації документального забезпечення суб'єкта господарювання чи бюджетної установи. При цьому в програмному забезпеченні має бути передбачено, що в усіх звітах вказується період, за який будуть виводиться дані. Аналогічно відбувається при впровадженні і функціонуванні автоматизованих систем бухгалтерського обліку.

Бухгалтерський облік не може бути ефективним, якщо не виконує контрольної функції. Контрольні функції мають бути органічно пов'язані з усією обліковою роботою, оформленням і обробкою документів.

Комп'ютеризована обробка даних реалізує процедуру бухгалтерського обліку, під якою розуміється строга послідовність виконання бухгалтерських дій в процесі реєстрації, накопичення і обробки облікових даних з метою формування фінансової звітності і управлінських зведень. При цьому має бути дотриманий структурний підхід до розробки програмного забезпечення.

Тут виділяють два етапи. Підготовчий етап пов'язаний з введенням системи автоматизації обліку в експлуатацію. Роботи, які виконуються на цьому етапі, носять одноразовий характер. Їх можна поділити на дві групи:

1) спеціальні підготовчі роботи, що відносяться до області комп'ютеризації;

2) процедури бухгалтерського обліку – введення початкових залишків рахунків на основі інвентаризаційних описів майна і зобов'язань, складання вступного балансу на момент введення системи в експлуатацію.

Другим етапом фактично є функціонування системи автоматизації обліку, коли процес обробки інформації зводиться до циклічно повторюваної в кожний звітний період послідовності дій. Тут виділяються три основні етапи, відповідні трьом стадіям облікового процесу:

1) документування господарських операцій і формування внутрішньо-машинної бази обліку;

2) узагальнення облікових даних і формування поточних облікових регістрів і внутрішніх звітів;

3) завершення звітного періоду і формування регламентованої зовнішньої звітності, зокрема бухгалтерської та статистичної.

Бухгалтерські дії з обробки даних документів включають вартісну оцінку фактів, ідентифікацію їх за часом, класифікацію в номенклатурі плану рахунків. У результаті цих дій в інформаційній базі обліку формуються і реєструються вхідні дані – бухгалтерські записи, що відносяться до кожного окремого факту фінансово-господарської діяльності суб'єкта господарювання.

У системі комп'ютерного обліку бухгалтерський запис може бути представлений у вигляді:

1) простої проводки;

2) розширеної проводки;

3) бухгалтерської операції.

Бухгалтерська операція відрізняється від бухгалтерського запису тим, що має структуроване представлення. У комп'ютерних системах обліку реалізована різна технологія роботи з документами, різні способи формування бухгалтерських записів, різні способи зберігання даних в масивах господарських операцій, методи пошуку і вибірки даних, їх представлення в журналах господарських операцій.

Автоматизоване вирішення облікових задач відповідає послідовності облікових процесів і має такі етапи обробки інформації про господарські операції:

1) первинний облік;

2) поточний облік;

3) підсумковий облік.

На першому етапі відбувається фіксування вхідної інформації, а саме даних про здійснені господарські операції. На другому етапі зафіксована раніше інформація підлягає реєстрації у системі бухгалтерського обліку: спочатку в аналітичному, а відтак – у синтетичному. На третьому (заключному) етапі здійснюють формування звітної інформації [1, с. 349]. Усі вартісні показники у формах мають бути відображені у національній валюті. Також корисною є функція конвертера валют.

В Україні відбувається реформування у сфері внутрішнього державного контролю. Проте поняття «зовнішній» і «внутрішній» державний фінансовий контроль досі не узаконені [3]. Недостатність фінансування призводить до ускладнення та стримування процесів впровадження автоматизованих бухгалтерських інформаційних систем, що особливо відчутне у бюджетних установах.

Список використаної літератури:

1. Адамик О. В. Інформаційні технології в комп'ютерних системах бухгалтерського обліку: проблеми організації даних та їх потоків // Бізнес Інформ. 2016. № 10. С. 348–353.
2. Позняковська Н.М. Розвиток державного фінансового контролю в Україні // Вісник НУВГП. 2016. № 2. С. 187–193.

НОТАТКИ

НОТАТКИ

МАТЕРІАЛИ
МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ
КОНФЕРЕНЦІЇ

**АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ РОЗВИТКУ
СУЧАСНОЇ ЕКОНОМІКИ,
УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ**

(28 грудня 2019 р.)

Частина II

Підписано до друку 16.01.2020. Формат 60x84/16.
Папір офсетний. Гарнітура Times New Roman. Цифровий друк.
Умовно-друк. арк. 7,67. Тираж 100. Замовлення № 0120-10.
Ціна договірна. Віддруковано з готового оригінал-макета.

Надруковано: Видавничий дім «Гельветика»
73021, м. Херсон, вул. Паровозна, 46-а.
Телефон +38 (0552) 39 95 80, +38 (095) 934 48 28, +38 (097) 723 06 08
E-mail: mailbox@helvetica.com.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 6424 від 04.10.2018 р.